

การใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน
เพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง
จังหวัดเชียงใหม่

THE EXPLOITATION OF ALLOCATED LAND BY AGRICULTURAL
LAND REFORM OFFICE AT MAEHORPHRA SUB-DISTRICT,
MAETAENG DISTRICT, CHIANG MAI

จงจิตร ปิ่นแก้ว

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร
สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร

ชื่อเรื่อง

การใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน
เพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง

จังหวัดเชียงใหม่

THE EXPLOITATION OF ALLOCATED LAND BY AGRICULTURAL
LAND REFORM OFFICE AT MAEHORPHRA SUB-DISTRICT,
MAETAENG DISTRICT, CHIANG MAI

โดย

จงจิตร ปิ่นแก้ว

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์กะทัศน์)

วันที่ ๑๔ เดือน ๕.๑. พ.ศ. ๕๖

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญสม วราเอกศิริ)

วันที่ ๑๔ เดือน ๕.๑. พ.ศ. ๕๖

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น)

วันที่ ๑๔ เดือน ๕.๑. พ.ศ. ๕๖

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญสม วราเอกศิริ)

วันที่ ๑๔ เดือน ๕.๑. พ.ศ. ๕๖

สำนักงานบัณฑิตศึกษารับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ ๑๑ เดือน ๕.๑. พ.ศ. ๕๖๕๒

ชื่อเรื่อง	การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายจงจิตร ปิ่นแก้ว
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์กะทัศน์

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) คุณลักษณะของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 2) ลักษณะและรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ในหมู่บ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 133 ราย และนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรเกือบสามในสี่เป็นเพศชาย มีสภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว อายุเฉลี่ย 56.10 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ มีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 3 คน ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการทำการเกษตร มีรายได้รวมเฉลี่ย 48,279.70 บาทต่อปี โดยมียาได้จากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 23,734.59 บาทต่อปี มีรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 30,797.17 บาทต่อปี มีการถือครองที่ดินเป็น ส.ป.ก. เฉลี่ย 6.56 ไร่ ใช้เงินทุนของตนเองในการทำการเกษตร มีประสบการณ์ในการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 25 ปี เข้ารับการฝึกอบรมเฉลี่ย 2.38 ครั้งต่อปี มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร จำนวน 1 ครั้งต่อปี เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ กลุ่มฌาปนกิจ และกลุ่มเกษตรกร และเปิดรับแหล่งการเรียนรู้ข่าวสารทางการเกษตรจากสื่อโทรทัศน์และสื่อวิทยุ

เกษตรกรเกือบสามในสี่ใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01 โดยการทำกินเอง ประกอบกิจกรรมทางการเกษตรจำนวน 1 กิจกรรม มีรูปแบบการดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. โดยทำกิจกรรมปลูกพืชเพียงอย่างเดียวซึ่งมากกว่าสามในสี่ทำการปลูกกล้วย เลี้ยงสัตว์เพียง

อย่างเดียวโดยทำการเลี้ยงปลา ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ทั้งหมดทำการปลูกลำไย และทำการปลูกข้าวร่วมกับการเลี้ยงปลา

ด้านประเภทของกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. เกษตรกรมีพื้นที่ในการทำนาเฉลี่ย 4.59 ไร่ ส่วนใหญ่จะทำนาปี และทำนาปรัง มีพื้นที่การปลูกพืชผักเฉลี่ย 1.65 ไร่ โดยทำการปลูกถั่วฝักยาวมากที่สุด มีพื้นที่การปลูกพืชไร่เฉลี่ย 3.50 ไร่ โดยทำการปลูกข้าวโพด และยาสูบ มีพื้นที่การปลูกไม้ผลเฉลี่ย 5.53 ไร่ โดยส่วนใหญ่ปลูกลำไย รองลงมาคือ ปลูกมะม่วง สำหรับการเลี้ยงสัตว์นั้นผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาจำนวน 1 และ 2 ไร่ โดยเลี้ยงปลาหลายชนิดรวมกันในบ่อ มีการเลี้ยงไก่เนื้อ มีลักษณะการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเอง และมูลสัตว์ที่ได้จากการเลี้ยงจะนำไปเป็นปุ๋ยในฟาร์ม มีการเลี้ยงสุกร จำนวน 50, 75 และ 100 ตัว มีการเลี้ยงโค กระบือ จำนวน 20 และ 26 ตัว โดยมีลักษณะการเลี้ยงแบบเลี้ยงในโรงเรือน/คอก และมูลสัตว์ที่ได้จากการเลี้ยงจะขาย

ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน พบว่า มีปัญหาที่สำคัญได้แก่ สภาพดินเป็นดินปนกับก้อนหินบางส่วนไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ พื้นที่อยู่ไกลจากแหล่งน้ำ น้ำมีไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินได้ตลอด และเงินทุนไม่เพียงพอต้องกู้เงินนอกระบบ และผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการให้ความรู้กับเกษตรกรเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ มีการจัดหาแหล่งน้ำหรือมีการจัดการเกี่ยวกับชลประทานในพื้นที่ มีการฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในการปล่อยสินเชื่อให้กับเกษตรกรที่ได้รับที่ดินเพื่อใช้เป็นทุนในการทำการเกษตร

Title	The Exploitation of Allocated Land by Agricultural Land Reform Office at Maehorphra Sub-District, Maetaeng District, Chiang Mai
Author	Mr. Jongjit Pinkaew
Degree of	Master of Science in Agricultural Extension
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Phahol Sakkatat

ABSTRACT

The objectives of this study were to find out: 1) socio-economic characteristics of farmers obtaining allocated land from the Agricultural Land Reform Office; 2) form of allocated land exploitation for agriculture; and 3) problems encountered in allocated land exploitation for agriculture in Maehorphra sub-district, Maetaeng district, Chiang Mai province. Data collection was done by using interview schedules administered with 133 farmers obtaining allocated land and living at Phudin village, Maehorphra sub-district, Maetaeng district, Chiang Mai province. Obtained data were analyzed by using the Statistical Package.

Results of the study revealed that almost three –fourths of the respondents were male, breadwinners, 56.10 years old on average, married, and elementary school graduates. They had three family members on average and these people were household workforce. It was found that their average annual income was 48,279.70 baht in which part of this income (23,734.59 baht) was generated from agricultural sector. They had their own land for agricultural occupation of 6.56 rai and they used their own capital for farming. The respondents had agricultural experience for 25 years on average. They attended training for 2.38 times a years and contacted agricultural staff once a year. It was also found that they were members of the following groups: occupation, funeral ceremony, and farmer. They perceived information sources through television and radio.

Almost three-fourths of the respondents exploited the allocated land by mono-cropping. More than three-fourths of them did longan orcharding and fish rearing. It was found that the respondents had rice field for 4.59 on average. Most of them grew rice twice a year and they had a land area of 1.65 rai for vegetable growing. They grew string bean most. They had a

land area of 3.50 rai for crop farming particularly maize and tobacco. They had a land area of 5.33 rai for fruit tree orcharding and they grew longan and mango most. They had 1-2 fish ponds and each pond had many kinds of fish. They reared meat-type chickens by letting them look for food by themselves. Animal manure were used as organic fertilizer in the farm. They reared pigs about 50, 75 and 90 heads, cattle about 20 and 26 heads and its manure were sold.

For problems encountered, it was found that the allocated land was full of stones and flints and it was far away from water sources. Besides, the respondents did not have enough capital and they had to get a loan with high interest. The respondents suggested that concerned agencies should extend knowledge on integrated farming for them. Also, it should have coordination with other agencies such as the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives for the provision of loan.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องด้วยได้รับความกรุณาจากประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลศักดิ์กะทนต์ พร้อมด้วยอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญสม วราเอกศิริ อาจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณาจารย์ผู้ให้ความรู้ทุกวิชา รวมถึงบุคลากรของภาควิชาส่งเสริมการเกษตรทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ ดูแล และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้ความกระจ่างยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณประชาชนในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลในแบบสอบถามเพื่อการวิจัยทุกท่าน รวมทั้งเพื่อนบัณฑิตทุกท่านที่ให้ความเอื้อเฟื้อซึ่งมิได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้

ขอโน้มระลึกถึงพระคุณของบิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจ สนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจนสำเร็จตามความมุ่งหวัง

จงจิตร ปั่นแก้ว

มีนาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาของการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน	7
สถานการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน	8
การใช้ที่ดิน	8
มูลค่าความเสียหาย	10
การถือครอง และการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย	12
แนวความคิดเกี่ยวกับที่ดิน หลักการใช้ที่ดิน และการใช้ประโยชน์ในที่ดิน	13
ความหมายของที่ดิน	13
ลักษณะพิเศษของที่ดิน	14
หลักการใช้ที่ดิน	14
ความหมายของการใช้ประโยชน์ในที่ดิน	16
การติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	17
แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	18
การดำเนินการปฏิรูปที่ดิน	24
เจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	33
การดำเนินการปฏิรูปที่ดิน	36
หน้าที่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การให้สิทธิและจัดที่ดิน การสิ้นสิทธิของ ส.ป.ก.	38
การให้สิทธิและจัดที่ดิน	38
การสิ้นสิทธิ	39
การติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกร	40
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
ภาคสรุป	46
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	47
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	49
สถานที่ดำเนินการวิจัย	49
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	49
เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	50
การทดสอบเครื่องมือ	51
การรวบรวมข้อมูล	51
การวิเคราะห์ข้อมูล	51
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	52
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	53
ลักษณะส่วนบุคคล ทางเศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล	53
ลักษณะส่วนบุคคล	53
ลักษณะทางเศรษฐกิจ	57
ลักษณะทางสังคม	62
รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของเกษตรกร	66
ประเภทของการใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01	66
จำนวนกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.	66
รูปแบบกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.	68
ชนิดของกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.	70
ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของเกษตรกร	76

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	79
สรุปผลการวิจัย	79
ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล	79
รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจาก ส.ป.ก.	80
ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจาก ส.ป.ก.	81
อภิปรายผลการวิจัย	82
ข้อเสนอแนะ	83
ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	83
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	84
บรรณานุกรม	85
ภาคผนวก	88
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	89
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	98

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 พื้นที่มีปัญหาทรัพยากรดินของประเทศไทยแยกภูมิภาค	9
2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	56
3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ	60
4 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามลักษณะทางสังคม	64
5 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประเภทของการใช้ประโยชน์ ในที่ดินของ สปก. 4-01 และจำนวนกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการ	67
6 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรูปแบบกิจกรรมการเกษตร ที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก สปก.	69
7 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนพื้นที่ และประเภทของ การทำนาในที่ดินที่ได้รับจาก สปก.	70
8 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนพื้นที่ ชนิดของพืชผัก ที่ปลูก และช่วงเวลาที่ปลูกพืชผัก ในที่ดินที่ได้รับจาก สปก.	71
9 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนพื้นที่ ชนิดของพืชไร่ ที่ปลูก และช่วงเวลาที่ปลูกพืชไร่ ในที่ดินที่ได้รับจาก สปก.	72
10 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนพื้นที่ และชนิดของไม้ผล ที่ปลูกในที่ดินที่ได้รับจาก สปก.	73
11 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามชนิดของกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ ที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก สปก.	75
12 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ จากที่ดิน	78

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

47

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

ทรัพยากรที่ดิน เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีพของมนุษย์ ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่ต้องใช้ที่ดินเป็นปัจจัยหลักการเพิ่มขึ้นของประชากร ประกอบกับความต้องการใช้ที่ดิน เพื่อใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจสาขาอื่นก็มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น เช่น การพัฒนาเมือง เขตอุตสาหกรรม เป็นต้น ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ การนำพื้นที่เหมาะสมทางการเกษตรมาใช้ในการขยายเมือง การนำพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการเกษตรมาใช้ในการเกษตร การใช้ประโยชน์จากที่ดินที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน ซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเกษตรกร ชุมชนและประเทศชาติ ปัญหาของทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินจึงแยกได้ 2 ประการคือ ปัญหาความเสื่อมโทรมของดินและปัญหาการใช้ที่ดิน

ความคิดริเริ่มของกระบวนการปฏิรูปที่ดิน นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอความคิดในเรื่องการจัดระบบการถือครองที่ดินไว้ในสมุดปกเหลือง หรือเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ต่อมาในสมัยของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นหัวหน้ารัฐบาลพร้อมกับการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติ และได้บัญญัติเรื่องการปฏิรูปที่ดินไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 18 ว่า “ให้รัฐพึงส่งเสริมให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์และสิทธิที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง โดยการปฏิรูปที่ดินและวิธีการ อื่นๆ” เพื่อให้เป็นไปตามกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญคณะรัฐมนตรีโดย นายเถลิง ชำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอร่างกฎหมายปฏิรูปที่ดินให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2517 ซึ่งอยู่ในช่วงรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติฯ รับหลักการและตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาและได้อนุมัติกฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 5 มีนาคม 2518 โดยมี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่รับนโยบายการปฏิรูปที่ดินไปปฏิบัติ มีการจัดตั้งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ขึ้นเป็นหน่วยงานสังกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินตามกฎหมายเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2518 โดยมี ดร.ไชยยงค์ ชูชาติ เป็นเลขาธิการคนแรก มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินครั้งแรกเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2518 ในท้องที่ 7 อำเภอ ของจังหวัดนครนายก พระนครศรีอยุธยาและปราจีนบุรี

หลังจากนั้นนโยบายการปฏิรูปที่ดินนำมาใช้โดยรัฐบาลทุกยุค ทุกสมัย มีการแก้ไข พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอีก 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกในสมัยรัฐบาลนายอินทร์ ภิรมย์วิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี โดย พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2519 แก้ไขครั้งที่ 2 ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรีโดยตรา พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2532 ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ในมาตรา 4 กำหนดไว้ว่าการปฏิรูปที่ดิน เป็นการปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดจนถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยนำที่ดินของรัฐ หรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดินซึ่งมิได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพและสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่าหรือเข้าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2541: 2)

เจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม นอกจากการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้เกษตรกรผู้ไร้ที่ทำกินแล้ว ยังรวมถึงการให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาขึ้นพื้นฐานการพัฒนาอาชีพและรายได้ของเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็มที่ เพื่อผลในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในทางอ้อมและยังเป็นการดำเนินการในลักษณะควบคุมดูแลให้เกษตรกรปฏิบัติตามระเบียบและช่วยให้รู้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตการดำเนินการปฏิรูปที่ดินยังมีปัญหา เช่น บางพื้นที่เหมาะสมที่จะใช้ประโยชน์เพื่อการอื่นปะปนอยู่กับความเหมาะสมที่จะใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรม แต่ข้อจำกัดคือ ที่ดินที่จัดให้เกษตรกรต้องใช้ประโยชน์เพื่อประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเองเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ในขณะที่บางพื้นที่ก็ไม่เหมาะสมที่จะทำการเกษตรเนื่องจากขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้องลงทุนสูงและเกษตรกรขาดเงินทุนหรือบางครั้งอาจมีรายได้จากการเกษตรสูงกว่า

ปัญหาของการวิจัย (Research Problem)

การติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินทำกินของเกษตรกรมีความสำคัญ และเป็นขั้นตอนที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจะต้องดำเนินการภายหลังจากที่ได้จัดที่ดินให้เกษตรกรไปแล้ว เนื่องจากอาจจะเกิดกรณีเกษตรกรขายสิทธิในที่ดิน เนื่องจากมีหนี้สินหรือมีผู้แสวงหาที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เพราะเห็นว่าราคาถูกหรือเป็นทำเลเพื่อการท่องเที่ยว หรือกรณีเกษตรกรไม่ทำประโยชน์ ปล่อยทิ้งว่าง เพราะไม่มีทุนหรือไม่คุ้มกับการลงทุน หรือที่ดินมีความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์อย่างอื่นดังได้กล่าวมาแล้ว หากจัดที่ดินให้เกษตรกรแล้วแต่เกษตรกรมิได้ทำประโยชน์การปฏิรูปที่ดินก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ควรแสดงบทบาทอย่างชัดเจนที่จะคุ้มครองที่ดินเพื่อการเกษตรไม่ให้เกิดไปอยู่ในมือของนายทุนหรือผู้ไม่ใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างคุ้มค่า ปัจจุบัน ส.ป.ก. ได้ให้ความสำคัญกับการติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินอย่างมาก แต่สามารถติดตามได้เพียงปีละประมาณ 1.42 ล้านไร่ เนื่องจากงบประมาณมีจำกัด อย่างไรก็ตาม ส.ป.ก. ได้รับอนุมัติให้จัดทำโครงการเงินกู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยมีกิจกรรมการมอบหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน (ส.ป.ก. 4-01) และการติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินทำกินของเกษตรกร ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2544 ถึงเดือนกรกฎาคม 2546 สรุปในเบื้องต้นได้ว่า มีการติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกร 653,103 แปลง 540,943 ราย มีเกษตรกรทำประโยชน์ด้วยตนเอง 525,649 แปลง (80.5%) ให้เช่า 13,342 แปลง (2.0%) ให้ทำฟรี 16,579 แปลง (2.5%) ปล่อยทิ้งว่าง 8,754 แปลง (1.3%) ขาย 7,582 แปลง (1.2%) โดยประมาณ หากมองในภาพรวมสามารถจำแนกได้ว่ามีเกษตรกรทำประโยชน์ด้วยตนเองประมาณร้อยละ 92 และที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 8 ไม่ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเอง (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2546: 23) หากเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรระหว่างการสำรวจข้อมูลที่ตกเป็นตัวอย่างเพื่อให้เป็นตัวแทนประชากร ซึ่งหมายถึง ครุว์เรือนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อทำเครื่องชี้ทางเศรษฐกิจและสังคมของการปฏิรูปที่ดิน ปี 2543/2544 พบว่าเกษตรกรทำประโยชน์ในที่ดินร้อยละ 90 และพบว่าเกษตรกรไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเองมีร้อยละ 10 ซึ่งเป็นตัวเลขใกล้เคียงกัน หากพิจารณาผลงานสะสมการมอบ ส.ป.ก. ได้มอบเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้เกษตรกรไปแล้วรวม 1.65 ล้านแปลง 1.37 ล้านราย เนื้อที่ 22.11 ล้านไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลติดตามการทำประโยชน์ของโครงการกู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในเขตปฏิรูปที่ดิน กล่าวคือ เกษตรกรทำประโยชน์ด้วยตนเองร้อยละ 92 และไม่ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเองร้อยละ 8 จึง

ประมาณได้ว่าปัจจุบันมีแปลงเกษตรกรรมที่ไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเองประมาณ 132,000 แปลง ซึ่งนับเป็นตัวเลขที่ควรให้ความสำคัญ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2544: 16)

จากข้อมูลผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาถึงคุณลักษณะของเกษตรกรและการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ทราบถึงคุณลักษณะของเกษตรกรว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งมีรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอย่างไร หรือมีปัญหาอื่นใดในกระบวนการจัดที่ดินที่ทำให้เกษตรกรไม่ทำประโยชน์ในที่ดิน หรือว่าที่ดินไม่เหมาะสมต่อการทำเกษตรแต่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์อย่างอื่น มีแนวทางใดที่จะช่วยให้เกษตรกร ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเอง หรือควรนำที่ดินเหล่านั้นมาจัดให้ผู้ไรที่ดินทำกินต่อไป และมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างในการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่ได้รับการจัดสรร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Research)

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะและรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ขอบเขตของการวิจัย (Scope of the Research)

การวิจัยเรื่อง การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ มีขอบเขตการวิจัยดังนี้ คือ

1. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในด้านการปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ เท่านั้น
2. ผู้ให้ข้อมูล คือ เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในหมู่บ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 133 ราย
3. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Results)

การวิจัยการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระนี้คาดว่าจะได้เป็นผลประโยชน์ต่อประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจทั่วไป ดังนี้

1. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และมีปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. ผลจากการวิจัยเป็นฐานข้อมูลแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอและจังหวัดในการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานส่งเสริมการทำการเกษตรของเกษตรกรในระดับอำเภอและระดับจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Operational Definition of Terms)

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
ลักษณะส่วนบุคคล หมายถึง เพศ สถานภาพในครัวเรือน อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว เกษตรกรในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

สถานภาพทางเศรษฐกิจ หมายถึง จำนวนแรงงานที่ใช้ในการเกษตร รายได้ ลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนพื้นที่ถือครอง และแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทำการเกษตร ของเกษตรกรในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

สถานภาพทางสังคม หมายถึง ประสบการณ์ในการทำการเกษตร ประสบการณ์ในการฝึกอบรม การติดต่อเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่ม และการเปิดรับข่าวสารทางการเกษตร ของเกษตรกรในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

การทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง เกษตรกรผู้ได้รับสิทธิในการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้และได้รับ ส.ป.ก. 4-01 แล้วได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นในการทำการเกษตร

ให้เช่า หมายถึง เกษตรกรผู้ได้รับสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้และได้รับ ส.ป.ก. 4-01 แล้ว ไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเองแต่ให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์

ให้ทำฟรี หมายถึง เกษตรกรผู้ได้รับสิทธิการเข้าทำประโยชน์ที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้และได้รับ ส.ป.ก. 4-01 แล้ว ไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเองแต่ให้ผู้อื่นทำฟรี

ปล่อยทิ้งว่าง หมายถึง เกษตรกรผู้ได้รับสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้และได้รับ ส.ป.ก. 4-01 แล้ว ไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเองแต่ปล่อยทิ้งว่างไว้

ขายสิทธิ หมายถึง เกษตรกรผู้ได้รับสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้และได้รับ ส.ป.ก. 4-01 แล้ว ไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเองแต่ขายสิทธิให้ผู้อื่น

รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดิน หมายถึง รูปแบบการทำประโยชน์ในที่ดินเกษตรกรผู้ได้รับสิทธิการเข้าทำประโยชน์ที่ดินที่ ส.ป.ก. เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การขุดบ่อเลี้ยงปลา เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดิน หมายถึง ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เช่น ด้านสภาพพื้นที่ แหล่งน้ำ แหล่งเงินทุน เป็นต้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

(REVIEW OF RELATED LITERATURE)

การวิจัยเรื่องการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ ในครั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความกระจ่างในปัญหาการวิจัย และสามารถดำเนินการวิจัยในทิศทางที่ถูกต้อง ครอบคลุมปัญหาวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

1. ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน
2. การถือครอง และการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย
3. แนวความคิดเกี่ยวกับที่ดิน หลักการใช้ที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน
4. เจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
5. การดำเนินการปฏิรูปที่ดินและหน้าที่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
6. การให้สิทธิและจัดที่ดิน การสืบทอดสิทธิของ ส.ป.ก.
7. การติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกร
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน

"ทรัพยากรที่ดิน" เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีพของมนุษย์ ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่ต้องใช้ที่ดินเป็นปัจจัยหลักการเพิ่มขึ้นของประชากร ประกอบกับความต้องการใช้ที่ดิน เพื่อใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจสาขาอื่นก็มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น เช่น การพัฒนาเมือง เขตอุตสาหกรรม เป็นต้น ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ การนำพื้นที่เหมาะสมทางการเกษตรมาใช้ในการขยายเมือง การนำพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการเกษตรมาใช้ในการเกษตร การใช้ประโยชน์จากที่ดินที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน ซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเกษตรกร ชุมชนและประเทศชาติ ปัญหาของทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินจึงแยกได้ 2 ประการคือ ปัญหาความเสื่อมโทรมของดินและปัญหาการใช้ที่ดิน

สถานการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน มีสาเหตุทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและเกิดจากการใช้ที่ดินที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตัวอย่างของปัญหา เช่น การชะล้างพังทลายของดิน ดินขาดอินทรีย์ และปัญหาที่เกิดจากสภาพธรรมชาติของดินร่วมกับการกระทำของมนุษย์ เช่น ดินเค็ม ดินเปรี้ยว ดินอินทรีย์ (พรุ) ดินทรายจัด และดินตื้น พื้นที่ดินที่มีปัญหาต่อการใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรมของประเทศไทย ได้แก่ การชะล้างพังทลายของดิน 108.87 ล้านไร่ พื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดินมากที่สุดคือ ภาคเหนือ ดินขาดอินทรีย์วัตถุ 98.70 ล้านไร่ ปัญหาดินขาดอินทรีย์วัตถุประมาณร้อยละ 77 อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดินที่มีปัญหาต่อการใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม 209.84 ล้านไร่ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนดินเค็ม ดินกรดและดินค่อนข้างเป็นทราย อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ถูกต้องตามศักยภาพ คิดเป็นพื้นที่ 35.60 ล้านไร่ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2546) (ตารางที่ 1)

การดำเนินการเพื่ออนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรดินให้เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ดินและน้ำ การพัฒนาระบบข้อมูลดิน การศึกษาวิจัย ทำแปลงสาธิตในพื้นที่เกษตรและให้ความรู้ เผยแพร่แนวทางการจัดการทรัพยากรดินที่เหมาะสม และถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้การดำเนินการตามมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ดินเพื่อการเกษตร มีความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานในปี พ.ศ. 2540-2546 ในการฟื้นฟูดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินขาดอินทรีย์วัตถุ และดินชะล้างพังทลาย จำนวน 10.75 ล้านไร่ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2546)

การใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินนั้นไม่คงที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กรมพัฒนาที่ดินได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของประเทศไทยโดยการแปลภาพถ่ายทางอากาศ และข้อมูลดาวเทียม และการตรวจสอบในสนาม ในปี พ.ศ. 2523, 2529, 2541 และ 2544 พบว่าในขณะที่พื้นที่ป่าไม้ลดลง พื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้น รวมทั้งพื้นที่ชุมชนที่เพิ่มขึ้นประมาณ 8 เท่าตัวจาก พ.ศ. 2523 อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2529- 2541 พื้นที่นาได้ลดลงประมาณ 3.5 ล้านไร่ พื้นที่นาที่ลดลงนั้นถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย สนามกอล์ฟ รีสอร์ท หรือที่พักผ่อนหย่อนใจจำนวนมาก แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2541-2544 พื้นที่นาได้เพิ่มขึ้นประมาณ 1.5 ล้านไร่ เนื่องจากหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานกลับสู่ภาคเกษตรมากขึ้น

ตารางที่ 1 พื้นที่ที่มีปัญหาทรัพยากรดินของประเทศไทยแยกภูมิภาค

สภาพปัญหาทรัพยากรดิน	พื้นที่ (ล้านไร่)				รวม
	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้	
1. ปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน	53.96	17.87	26.20	10.84	108.87
2. ปัญหาดินขาดอินทรีย์วัตถุ	10.20	75.70	10.90	1.90	98.70
3. ดินที่มีปัญหาต่อการใช้ประโยชน์					
ทางด้านเกษตรกรรม	71.39	75.30	37.40	25.75	209.84
3.1 ดินเค็ม	-	17.80	1.60	2.30	21.70
3.2 ดินเปรี้ยวจัด	-	-	3.28	0.89	4.17
3.3 ดินกรด	12.38	27.11	11.22	13.56	64.27
3.4 ดินอินทรีย์ (พรุ)	-	-	-	0.27	0.27
3.5 ดินทรายจัด	0.86	2.60	2.30	1.21	6.97
3.6 ดินค่อนข้างเป็นทราย	1.54	30.85	4.65	2.56	39.60
3.7 ดินตื้น	13.09	15.53	9.24	3.11	40.97
3.8 ดินบนพื้นที่สูง	55.90	8.50	16.30	15.40	96.10
4. การใช้ประโยชน์ที่ดิน					
ไม่ถูกต้องตามศักยภาพ	6.20	21.20	3.90	4.30	35.60

หมายเหตุ: 1) พื้นที่หนึ่งๆ อาจมีปัญหาทรัพยากรดินบางชนิดซ้อนทับกันอยู่ในที่เดียวกัน

2) ปรับปรุงข้อมูลปี พ.ศ. 2545

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2546)

สำหรับการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร ภาครัฐได้มีการปฏิรูปที่ดินมาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 แต่จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังยากที่จะกล่าวว่าการประสบความสำเร็จ หนึ่งในปัญหาหลายๆ ประการที่เกิดขึ้นก็คือ บุคคลที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินมิใช่เกษตรกรที่ยากจนขาดแคลนที่ดินทำกิน แต่กลับกลายเป็นบุคคลอื่น เช่น พ่อค้า นักธุรกิจ มากไปกว่านั้น เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินส่วนใหญ่ นำที่ดินที่ได้รับไปจ้างงหรือขายทิ้ง ทำให้สูญเสียที่ดินไปเป็นจำนวนมาก

ในประเทศไทยการปฏิรูปที่ดินเป็นเพียงนโยบายที่นำเอาพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมาให้เกษตรกรทำประโยชน์ แต่ไม่ได้มีมาตรการที่ทำให้เกิดการกระจายการถือครองที่ดิน เมื่อการปฏิรูปที่ดินไม่นำมาซึ่งการกระจายการถือครองที่ดิน ภาพที่ชัดเจนภายในสังคมไทยก็คือว่ามีบุคคลจำนวนน้อยถือครองที่ดินปริมาณมหาศาล แต่เกษตรกรจำนวนมากถือครองที่ดินเพียงเล็กน้อย เมื่อปราศจากมาตรการที่ทำให้เกิดการกระจายการถือครองที่ดิน ความพยายามที่จะเข้าครอบครองที่ดินก็เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งโดยวิธีการที่ถูกและผิดกฎหมาย และเป็นแรงกดดันหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยสูญเสียที่ดินไป สำหรับผลการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518-2547 ได้มอบหนังสือให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.4-01) ประเภทที่ดินของรัฐเป็นพื้นที่ 24.41 ล้านไร่ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2544: 22)

สำหรับพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2525-2542 ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ในปี พ.ศ. 2525 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรประมาณ 123.59 ล้านไร่ และในปี พ.ศ. 2542 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรประมาณ 131.34 ล้านไร่ พื้นที่ถือครองทางการเกษตรมีแนวโน้มลดลงโดยตลอด สำหรับจำนวนครัวเรือนเกษตรกรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2544: 23)

มูลค่าความเสียหาย

การประเมินการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของดินสำหรับการศึกษานี้จะพิจารณาเฉพาะปัญหาสำคัญ ได้แก่ 1) ปัญหาการชะล้างพังทลายที่ทำให้สูญเสียธาตุอาหารของพืช 2) ปัญหาดินเค็ม โดยคิด มูลค่าการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ดินเป็นรายปี และ 3) ปัญหาดินถล่ม โดยคิดจาก มูลค่าความเสียหายจากดินถล่ม (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2544: 25)

1. การประเมินการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เกิดจากการชะล้างพังทลาย โดยใช้ปุ๋ยเพื่อทดแทนความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารในดินที่สูญเสียไป (replacement cost) เนื่องจากประเทศไทยมีพื้นที่ที่เกิดการสูญเสียดินประมาณ 108.87 ล้านไร่ ในการศึกษาจะพิจารณาเฉพาะพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ เนื่องจากมีอัตราการชะล้างพังทลายดินในระดับปานกลางถึงรุนแรงมาก หรือมีอัตราการสูญเสียดินประมาณ 2-50 ตันต่อไร่ต่อปี ข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณมูลค่าการสูญเสียธาตุอาหาร คือ ข้อมูลอัตราการสูญเสียปุ๋ยในพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ในแต่ละภาค ตามชนิดของปุ๋ย จากการสำรวจการฟัฒนาปุ๋ยของพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ในแต่ละภาคของ เดชา กุมสากร (2540: 42) ข้อมูลพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่จากสถิติการเกษตรรายปีจาก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรและกรมชลประทานเกี่ยวกับข้อมูลราคาปุ๋ยยูเรีย ปุ๋ยซุเปอร์ ฟอสเฟต และปุ๋ยโปแตสเซียมคลอไรด์นั้น

จากการคำนวณต้นทุนการสูญเสียธาตุอาหารจากการพังทลายของดินพบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5,015 ล้านบาทต่อปี

2. การประเมินการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์จากดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัญหาดินเค็มส่วนหนึ่งเกิดมาจากการใช้ที่ดิน การปลูกพืช การสร้างอ่างเก็บน้ำ การตัดถนน การตัดไม้ทำลายป่า กิจกรรมเหล่านี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำใต้ดิน คือ ยกกระดับน้ำใต้ดินสูงขึ้นทำให้ละลายเกลือซึ่งอยู่ตามธรรมชาติใต้ดินขึ้นมาบนผิวดินจึงทำให้เกิดปัญหาดินเค็มส่งผลให้ไม่สามารถปลูกพืชได้ ในบางพื้นที่ปลูกพืชได้แต่ผลผลิตลดลง และรายได้ลดลง เป็นต้น พื้นที่ดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่ากับ 17.8 ล้านไร่ แบ่งเป็น 3 ระดับความเค็ม เนื่องจากพื้นที่ดินเค็มระดับน้อยเป็นพื้นที่ที่สามารถปลูกพืชบางชนิดได้และเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินได้เผยแพร่ความรู้และวิธีการในการจัดการพื้นที่ดินเค็ม ดังนั้น ในการศึกษานี้จะคำนวณต้นทุนความเสียหายจากดินเค็มระดับมากและปานกลางซึ่งมีพื้นที่รวมกัน 5.2 ล้านไร่ ข้อมูลต้นทุนความเสียหายจากดินเค็มจากการศึกษาของ Hall. (2004) ที่ศึกษาผลกระทบจากดินเค็มต่อรายได้ทางการเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดนครราชสีมา ในช่วงเวลา 30 ปี คือ รายได้ลดลง 484.14 บาทต่อไร่ต่อปี (ราคา ณ ปี พ.ศ. 2547) จากการคำนวณต้นทุนการสูญเสียรายได้จากดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2,518 ล้านบาทต่อปี

3. ธรณีพิบัติภัย ได้แก่ ดินถล่ม แผ่นดินไหว หลุมยุบ และการกัดเซาะชายฝั่งทะเล เป็นภัยธรรมชาติที่สร้างความเสียหายแก่ประชาชน ทรัพยากรธรรมชาติ และเศรษฐกิจ ซึ่งมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะแผ่นดินถล่ม ซึ่งร้อยละ 21 ของพื้นที่ประเทศไทยมีความเสี่ยงต่อดินถล่มในระดับสูงดินถล่มเกิดจากสาเหตุตามธรรมชาติและกิจกรรมของมนุษย์ โดยกิจกรรมของมนุษย์มีส่วนเร่งให้เกิดมากขึ้น เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การปลูกพืชในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง การตั้งบ้านเรือนตามหุบเขาหรือตามทางน้ำ การปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างขวางทางน้ำ เป็นต้น สำหรับการประเมินมูลค่าความเสียหายจากดินถล่มเป็นมูลค่าความเสียหายที่รวบรวมโดยกรมทรัพยากรธรณีครอบคลุมความเสียหายของทรัพย์สิน บ้านเรือน ถนน สถานที่ราชการ และทรัพย์สินอื่นๆ แต่ไม่ได้คำนึงถึงความสูญเสียชีวิต พบว่า มีมูลค่าความเสียหายเฉลี่ยเท่ากับ 157 ล้านบาทต่อปี รวมมูลค่าความเสียหายโดยรวมด้านทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน จากปัญหาการพังทลายของหน้าดิน ปัญหาดินเค็ม และปัญหาดินถล่ม พบว่า มีมูลค่าความเสียหายเท่ากับ 7,477 ล้านบาทต่อปี

ทั้งนี้ปัญหาในการคำนวณส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาข้อมูล กรณีพื้นที่ดินเค็มเป็นข้อมูลที่เผยแพร่มา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบันก็ยังอ้างข้อมูลดังกล่าว ถึงแม้ว่าจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านดิน พบว่า กิจกรรมของมนุษย์มีส่วนทำให้ดินเค็มแพร่กระจาย เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การสร้างแหล่งน้ำ เป็นต้น ดังนั้น จึงเสนอให้มีการจัดทำข้อมูลดิน

เค็มที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันทั้งที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์หรือเกิดตามธรรมชาติ สำหรับกรณีการสูญเสียธาตุอาหารที่เกิดจากการพังทลายของดิน ไม่ได้พิจารณาถึงปริมาณปุ๋ยที่ใส่เข้าไปในแต่ละปี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของดินในระยะยาวที่เกิดจากวิธีการทางเกษตรกรรม การสูญเสียหน้าดินที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาการตื้นเขินของแหล่งน้ำ และกรณีของภัยพิบัติดินถล่มเป็นเพียงมูลค่าความเสียหายของทรัพย์สิน ยังไม่ได้คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดต่อระบบนิเวศ

การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย

ประเทศไทยจัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ขาดประสิทธิภาพมากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก จะเดินทางไปแห่งหนตำบลใด จะพบว่าที่ดินถูกทิ้งไว้ให้รกร้างว่างเปล่า โดยไม่ได้รับการใช้ประโยชน์อยู่ทั่วไป แต่ทุกตารางนิ้วมีผู้จับจองถือครองเป็นเจ้าของหมด ทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งประเทศประมาณ 320 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ที่ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ หรือป่าไม้อยู่เพียง 80 ล้านไร่ หรือร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ และมีพื้นที่เป็นป่าเสื่อมสภาพและถูกยึดครองโดยประชาชนทั่วไปอีกไม่ต่ำกว่า 80 ล้านไร่เช่นกัน รวมกันแล้วประเทศไทยยังมีเนื้อที่ป่าตามกฎหมายอยู่มากกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ประเทศหรือประมาณ 160 ล้านไร่ (พ.ศ. 2504 มี 171 ล้านไร่) เพราะตามพระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484 และ พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า พื้นที่ใดหากไม่มีเอกสารสิทธิตาม พ.ร.บ.ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ให้ถือว่าที่ดินนั้นยังคงเป็นที่ดินป่าไม้อยู่ ถึงจะไม่มีต้นไม้และหมดสภาพป่าไปแล้วก็ตาม เพราะหากสามารถรักษาพื้นที่เอาไว้ได้ นานวันเข้า ป่าไม้ก็จะกลับฟื้นคืนสภาพตามเดิมได้ นับว่าเป็นอัจฉริยะของนักกฎหมายที่น่าชมเชยยิ่ง ที่ออกกฎหมายโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก มากกว่ายึดต้นไม้เป็นหลัก เพราะต้นไม้ถูกตัดออกเมื่อใดก็ได้ ถึงแม้กระนั้นก็ตาม ป่าก็ยังถูกทำลาย พื้นที่ป่าก็ถูกยึดครองดังที่ปรากฏให้เห็นอยู่โดยทั่วไปในขณะนี้ และเป็นการยึดครองพื้นที่อย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2543: 3)

แนวความคิดเกี่ยวกับที่ดิน หลักการใช้ที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ความหมายของที่ดิน

กรมพัฒนาที่ดิน (2531: 1) กล่าวว่าที่ดิน (land) เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด เมื่อเทียบกับความต้องการที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร ที่ดินนอกจากจะเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเครื่องค้ำจุนเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม แล้วยังเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองของมนุษยชาติมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน

อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ศึกษาและให้ความหมายในด้านต่างๆ กันดังนี้ บรรเจิด พลังกูร (2523: 6) กล่าวว่าที่ดินทางเกษตรศาสตร์หมายถึง ที่ดินทั่วไปที่อาจใช้ประโยชน์ทางการเกษตร โดยเน้นหนักด้านความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสมรรถนะที่ดิน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะโครงสร้าง ความลาดเท ความลึกของดินตลอดจนสภาพพื้นที่ ภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีส่วนเกื้อกูลทางการเกษตร แต่สนธิ บางยี่ขัน และจุฑารัตน์ บางยี่ขัน (2530: 10) กล่าวว่าที่ดินทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง สารที่ประกอบด้วยอนุภาคเล็กๆ ของสารต่างๆ เป็นต้นว่า ไม้ผุ หินผุ ดินพีช ชนิดต่างๆ ตะไคร่น้ำที่เป็นชั้นเล็กดินฟ้าอากาศ ในขณะที่ คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ (2527: 208) ได้ให้ความหมายที่ดินในทางภูมิศาสตร์ว่า หมายถึง ส่วนของผิวโลกที่สามารถขุด ดัก กรูด ขนออกได้จากที่เกิดเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ในอันที่จะใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์

ส่วนในทางนิติศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (2526: 56) กล่าวว่าที่ดินทางนิติศาสตร์ตามประมวลกฎหมายที่ดินปี 2497 หมายถึง พื้นที่ดินทั่วไปให้ความหมายรวมถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย และทางเศรษฐกิจ และคำพล พัวพาณิชย์ (2525: 4) ได้กล่าวว่า ที่ดินทางเศรษฐกิจหมายถึง พื้นผิวโลกทั้งหมดทั้งนี้ได้ให้ความหมายรวมไปถึงพื้นดิน พื้นน้ำ และน้ำแข็ง ในแถบขั้วโลก ตลอดรวมไปถึงป่าไม้ แร่ธาตุในดิน ทรัพยากรที่อยู่ในน้ำ และปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

สรุปได้ว่า ที่ดิน หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต มีสภาพพื้นที่แตกต่างกันออกไปในทางกายภาพ ซึ่งประกอบด้วยอนุภาคต่าง ๆ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์

ลักษณะพิเศษของที่ดิน

นฤมล เจริญรัตน์ (2526: 81-82) กล่าวว่าที่ดินมีลักษณะพิเศษบางประการที่สำคัญคือ

1. ที่ดินมีจำนวนจำกัด ทั้งนี้เพราะเป็นทรัพยากรที่ธรรมชาติให้มา มนุษย์ไม่สามารถที่จะสร้างที่ดินขึ้นมาใหม่ได้ ไม่เหมือนปัจจัยในการผลิตชนิดอื่น
2. จะเกิดการลดลงของผลได้ในที่ดินที่มีการเพาะปลูกซ้ำๆ กันนานๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความอุดมสมบูรณ์ของดินถูกใช้และค่อยๆ หดไป ถ้าไม่มีการอนุรักษ์ดินโดยการใส่ปุ๋ย หรือการป้องกันการพังทลายของดิน ฯลฯ
3. ที่ดินแต่ละแห่งมีคุณสมบัติแตกต่างกัน คือมีความแตกต่างกันทั้งด้านความอุดมสมบูรณ์และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติต่างๆ เช่น อุณหภูมิ ความชื้น แสงแดด ฯลฯ ดังนั้นการใช้ที่ดินในแต่ละท้องที่ร่วมกับปัจจัยการผลิตอื่นๆ เหมือนๆ กันก็ตาม แต่ผลอาจได้แตกต่างกัน

หลักการใช้ที่ดิน

คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ (2527) กล่าวถึงการใช้ที่ดินว่ามีหลักการที่สำคัญดังนี้

1. ใช้ที่ดินอย่างประหยัดเท่าที่จำเป็น ในอันที่จะสนองความต้องการของประชากรตามความเหมาะสม อาทิ เมื่อได้บุกรุกที่ดินสำหรับนำมาใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตรในที่ดินแล้วก็สมควรจะต้องใช้ที่ดินนั้นตลอดไป ไม่ละทิ้งหรือทิ้งว่างไว้ และบุกรุกที่ดินแห่งใหม่เรื่อยๆ
2. ใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยพื้นที่สูงสุดเท่าที่อาจเป็นไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ถือครองที่ดินได้รับผลตอบแทนจากการใช้ที่ดินนั้นในระดับสูงเพียงพอที่จะเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวให้มีความสุขตามสมควรแก่สภาพ ด้วยการเพิ่มจำนวนปัจจัยการผลิตอื่นๆ ตามความเหมาะสมโดยใช้ที่ดินจำนวนเท่าเดิม
3. รักษาความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินที่นำมาใช้ในระยะเวลานาน โดยเฉพาอย่างยิ่งที่ดินสำหรับนำมาใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตร มักจะทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินลดลงหลังจากใช้ปลูกพืช ดังนั้นจึงจำเป็นต้องดำเนินการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไปในระยะเวลานาน ซึ่งอาจกระทำได้ด้วยการใส่ปุ๋ย หรือปลูกพืชบำรุงดิน เป็นต้น

การใช้ที่ดินของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาโดยการเปลี่ยนจากการใช้ที่ดินประเภทหนึ่งเป็นอีกประเภทหนึ่ง โดยพื้นที่ป่า พื้นที่เกษตรและที่อยู่อาศัยเปลี่ยนไปเพราะการเพิ่มของประชากร (สถิต วัชรกิตติ, 2521: 72) ได้แบ่งชนิดการใช้ที่ดินออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. เมืองและสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ย่านการค้า ย่านอุตสาหกรรม เส้นทางคมนาคมและสถานที่ราชการ
2. พื้นที่ทำการเกษตร ได้แก่ พื้นที่ปลูกพืชล้มลุกและพืชถาวร สวนผัก สวนผลไม้ พืชไร่ นาข้าว ปศุสัตว์ และไร่อื่นๆ
3. ป่าไม้ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ทั่วไป และจัดแยกย่อยไปตามประเภทป่า เช่น ป่าเต็งรัง ผสมไม้สน ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง และสวนป่า
4. พื้นที่ว่างเปล่า ได้แก่ พื้นที่ที่ปราศจากสิ่งปกคลุมและรวมไปถึงไร่นา
5. พื้นที่แหล่งน้ำ ได้แก่ พื้นที่ที่เป็นแม่น้ำ ลำธาร หนอง คลอง บึง และทะเลสาบ

นฤมล เจริญรัตน์ (2526: 84) ได้แบ่งลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรออกเป็น 7 ลักษณะ คือ

1. ที่อยู่อาศัย หมายความว่า ที่ดินที่ใช้ในการปลูกสร้างบ้านพัก ยุงฉาง โรงเก็บของ ลานบ้าน คอกเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งบริเวณรอบบ้านที่ไม่ได้ปลูกพืชชนิดใด
2. ที่นา หมายถึง ที่ดินที่ใช้ในการปลูกข้าว และที่ว่างหว่าน ตลอดจนจอมปลวก
3. ที่พืชไร่ หมายถึง ที่ดินที่ใช้ปลูกพืชไร่ต่างๆ
4. ที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น หมายถึง ที่ดินที่ใช้ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นต่างๆ
5. ที่ปลูกสวนผักและไม้ดอก หมายถึง ที่ดินที่ใช้ปลูกสวนผักและไม้ดอก
6. ที่ป่า หมายถึง ที่ดินที่ทำการถือครองอยู่แต่ยังไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ เพราะยังเป็นป่าละเมาะพุ่มไม้ที่ไม่ได้บุกเบิก
7. ที่อื่นๆ ได้แก่ พุ่มหญ้าเลี้ยงสัตว์ ถนน ทางน้ำในไร่นา ตลอดจนที่ดินที่ไม่สามารถทำการเกษตรได้เพราะไม่เหมาะสม

ในขณะที่สากล สติวิทยานันท์ (2524: 156-164) แบ่งการลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. การเกษตรแบบพออยู่พอกิน (subsistence agriculture) การทำการเกษตรแบบนี้ไม่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถและเงินทุนหมุนเวียนมากนัก และพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรมักมีขนาดเล็ก ตัวอย่างทำการเกษตรแบบนี้ที่เด่นชัดคือ การทำไร่อื่นๆ
2. การเกษตรแบบการค้า (commercial agriculture) เป็นการใช้ที่ดินในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียวในเนื้อที่ทั้งหมดที่มีอยู่ การเกษตรแบบนี้มีแบบแผน และ

หลังผลทางการค้า โดยผู้ประกอบการจะต้องเป็นผู้ที่มีการตัดสินใจอย่างดีและมีความเชื่อมั่นในตนเองว่ามีความรู้ความสามารถในการหาแหล่งที่จะทำการเกษตรและจัดรูปที่ดินเพื่อความสะดวกในการใช้เครื่องมือเครื่องจักร รวมทั้งการขนส่งปัจจัยสำคัญในการผลิต และการจำหน่าย การทำเกษตรแบบนี้ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมขนาดใหญ่และลงทุนมาก เช่น การปลูกข้าวโพด ปลูกส้ม ปลูกยางพารา เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เป็นต้น

3. การเกษตรผสมผสาน (diversified agriculture) การทำการเกษตรแบบนี้ทำโดยแบ่งพื้นที่ทั้งหมดออกเป็นสวนๆ และปลูกพืชต่างชนิดกัน เช่น การปลูกข้าวกับการเลี้ยงโค การเลี้ยงไก่ และหมูพร้อมๆ กับการเลี้ยงปลา เป็นต้น

สรุปหลักในการใช้ที่ดิน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดินว่าเป็นไปในรูปใดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การทำเกษตรกรรม เหมือนไร่ การก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ความหมายของการใช้ประโยชน์ในที่ดิน

กรมพัฒนาที่ดิน (2527: 42) ได้ให้ความหมายของการใช้ประโยชน์ในที่ดินไว้ว่า ชนิดและลักษณะการใช้ประโยชน์ในที่ดิน โดยจำแนกการใช้ที่ดินออกเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ท่งหญ้า เลี้ยงสัตว์ที่รกร้างว่างเปล่า บริเวณลุ่มน้ำ แหล่งน้ำพื้นที่อื่นๆ และบริเวณเขตชุมชนแต่มีผู้ที่ศึกษาและได้นิยามศัพท์การใช้ประโยชน์ในที่ดินไว้หลายประการตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยนั้นๆ นอกจากนั้น ปรีชา อนุจันทร์ (2524: 31) ได้ให้ความหมายของการใช้ประโยชน์ในที่ดินว่าคือ การใช้ที่ดินให้ได้ผลตอบแทนมากที่สุดต่อประชาชนและประเทศชาติ โดยมีผลกระทบกระเทือนต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด แต่ นิพนธ์ ตั้งธรรม (2525: 61) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงการใช้ที่ดินบำบัดความต้องการของมนุษย์ เช่น ใช้ในการเกษตร ใช้เป็นพื้นที่ป่า ใช้เป็นพื้นที่แหล่งน้ำ ใช้เป็นที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยใช้เป็นแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรม ส่วนพนศักดิ์ สุดาเดช (2540: 54) ก็มีความเห็นสอดคล้องกับ ปรีชาและนิพนธ์โดยสรุปว่าการใช้ประโยชน์ในที่ดินคือ สัดส่วนที่มนุษย์นำที่ดินไปใช้บำบัดความต้องการทั้งในด้านการเกษตร ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ใช้เป็นพื้นที่ป่า ใช้เป็นแหล่งน้ำ ใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้เพื่อให้ผลตอบแทนมากที่สุดโดยมีผลกระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

การติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2530: 15) กล่าวว่า การติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีหลักการสำคัญ 3 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. ความจำเป็นของการติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน จะเห็นได้ว่าการปฏิรูปที่ดินมิใช่เป็นเพียงการจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรได้มีที่ดินทำกินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีมาตรการเสริมอื่นๆ อีก เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดที่อยู่อาศัยให้แก่เกษตรกร พัฒนาอาชีพเกษตรกร ปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต การตลาด รวมตลอดถึงการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้ ฉะนั้นหลังจากที่ ส.ป.ก. ได้จัดที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรเข้าทำกินแล้ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อจะได้ทราบว่าเกษตรกรได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นเพียงใด มีประสิทธิภาพหรือไม่ มีอุปสรรคปัญหาประการใดที่ทำให้เกษตรกรไม่สามารถเข้าทำประโยชน์ได้ การติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดินนับเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งของรัฐที่จะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการติดตามการใช้ประโยชน์ในที่ดิน

2.1 เพื่อสอดส่องดูแลการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินของเกษตรกรอย่างใกล้ชิด เพื่อจะได้ทราบว่าเกษตรกรได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเองเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร ทั้งนี้จะได้นำมาวิเคราะห์และหาทางแก้ปัญหาได้ทันทั่วถึง

2.2 เพื่อให้สามารถวางแผนพัฒนาต่างๆ ได้ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนกำกับดูแลให้เป็นไปตามแผน

2.3 เพื่อช่วยเหลือให้คำปรึกษา ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ได้แก่เกษตรกรในกรณีที่ดินเกษตรกรประสบปัญหาเกินความสามารถที่จะแก้ไขด้วยตนเองได้ ทำให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ครอบครองได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่

2.4 เพื่อดูแลและมิให้เกิดการเปลี่ยนมือในที่ดิน หรือถ้าหากเกินความจำเป็นที่จะต้องมีการซื้อขายที่ดินกันเองระหว่างเกษตรกร เนื่องจากการโยกย้ายที่อยู่ หรือเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพหรือกรณีอื่นใดก็ตาม ส.ป.ก. ควรเข้าไปมีบทบาทอย่างใกล้ชิด

2.5 เพื่อประโยชน์ในการเก็บค่าเช่า ค่าเช่าซื้อ และสินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.6 เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและเกษตรกรอันจะนำไปสู่แนวทางการร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการอื่นๆ

3. ขอบเขตการติดตามการใช้ประโยชน์ การดำเนินการต้องครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ ส.ป.ก. จังหวัด ได้ทำการจัดที่ดินให้กับเกษตรกรไปแล้ว การเคลื่อนไหวใดๆ เกี่ยวกับที่ดินภายใน เขตปฏิรูปที่ดินของเกษตรกร ควรต้องอยู่ภายใต้การรับรู้ของ ส.ป.ก. เพื่อจะได้ดูแลมิให้มีการจัดการ ที่ดินของ ส.ป.ก. ตลอดจนงานพัฒนาโครงการต่างๆ เบี่ยงเบนจากเป้าหมายที่กำหนด

การติดตามการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นจะช่วยให้เกษตรกรที่ได้รับที่ดินนั้นสามารถ พัฒนา ปรับปรุงที่ดิน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในที่ดินให้มากที่สุด โดยสำนักงานปฏิรูป ที่ดินเข้าไปคอยช่วยเหลือสนับสนุนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้กับเกษตรกรด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร

ประวัติการปฏิรูปที่ดิน

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร (มปพ.) กล่าวว่า ความเป็นมาของนโยบาย การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงเวลาคือ

1. ความคิดริเริ่มของกระบวนการปฏิรูปที่ดิน นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอความคิด ในเรื่องการจัดระบบการถือครองที่ดินไว้ในสมุดปกเหลือง หรือเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ไว้ว่า “ให้รัฐบาลซื้อที่ดินจากประชาชนที่ต้องการขายแล้วนำมาพัฒนาและมีการใช้ วิชาการสมัยใหม่จากนั้นให้ราษฎรมาเป็นลูกจ้างประกอบการเกษตรของรัฐบาล” ซึ่งความคิดนี้ถูก คัดค้านเป็นอย่างมาก โดยถูกกล่าวหาว่าเป็นวิธีการของลัทธิคอมมิวนิสต์ จึงทำให้แนวความคิดเรื่อง การปฏิรูปที่ดิน ไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมไทยในสมัยนั้น อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานั้นก็เริ่มมี ปัญหาเกษตรกรไม่มีที่ดินทำกิน ทำให้รัฐบาลสมัยต่อมาได้พยายามจัดระบบการถือครองที่ดินให้ เป็นธรรมโดยวิธีการต่างๆ

2. ช่วงเคลื่อนไหวเรียกร้องกฎหมายปฏิรูปที่ดิน หลายประเทศในภูมิภาคเอเชียได้เริ่ม นำนโยบายการปฏิรูปที่ดินมาใช้ ซึ่งการดำเนินการ ได้ผลโดยเฉพาะประเทศที่ไม่ใช่สังคมคอมมิวนิสต์ ทำให้ความสนใจเรื่องการปฏิรูปที่ดินได้เริ่มก่อตัวอีกครั้งโดยมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาล แก้ไขปัญหาที่ทำกินของราษฎรจากบุคคลหลายกลุ่ม มีทั้งข้าราชการ นักการเมือง ชาวลาว ชาวนา

การเคลื่อนไหวของข้าราชการและนักการเมือง ซึ่งหน่วยงานราชการที่เริ่มสนใจการ ปฏิรูปที่ดินคือ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ โดยมี ดร.ไชยยงค์ ชูชาติ เป็นรอง อธิบดีกรมพัฒนาที่ดินขณะนั้น ได้ศึกษาปัญหาการถือครองที่ดินของเกษตรกรจึงได้เสนอโครงการ ปรับปรุง ระบบการถือครองที่ดินและจัดรูปที่ดินเพื่อให้พิจารณากำหนดเป็นนโยบายรัฐบาลการ เคลื่อนไหวของกรมพัฒนาที่ดินครั้งนั้น ถึงแม้ไม่สามารถทำให้มีการปฏิรูปที่ดินขึ้นในประเทศไทย แต่ก็ได้ทำให้รัฐบาลสนใจปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกรและได้มีการจัดตั้ง “กองทุนเพื่อจัดหาที่ดิน ให้กับเกษตรกร” นอกจากนี้คณะกรรมการบริหารกองทุนยังได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาเรื่อง

การปฏิรูปที่ดินด้วย ต่อมาได้เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร คณะกรรมการบริหารกองทุนได้จัดทำโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเสนอคณะปฏิวัติพิจารณา และได้นำเข้าสู่การพิจารณาของสภาบริหาร คณะปฏิวัติ สภาได้ลงมติเห็นชอบในหลักการ และให้นำเสนอคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติพิจารณา ซึ่งต่อมามีมติให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อทำหน้าที่พิจารณาศึกษาเกี่ยวกับงานปฏิรูปที่ดิน และคณะกรรมการชุดนี้ได้นำเสนอหลักการและยกร่างเค้าโครงการปฏิรูปที่ดิน ซึ่งคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติพิจารณาและได้มีมติเห็นชอบ

ความเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวลาวโซ่ง ในอดีตเมื่อชาวลาวโซ่งมีปัญหา มักจะไม่มีปฏิกิริยาหรือการเรียกร้องใดๆ ที่รุนแรง เพราะขาดการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจัง แต่ใน พ.ศ. 2514 เริ่มมีผู้นำชาวลาวโซ่งเรียกร้องต่อรัฐบาลในเรื่องปัญหาที่ดินทำกิน ในปี 2516 มีชาวลาวจากพิษณุโลก นครสวรรค์ พิจิตร ประมาณ 100 คน ยกขบวนมาชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาลเนื่องจากถูกนายทุนลื้อไถ่ที่นา และต่อมาก็ได้มีการชุมนุมเรียกร้องจากกลุ่มต่างๆ มากขึ้น อย่างไรก็ตามการทำงานของคณะกรรมการยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ชาวลาวได้เดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาและได้ยื่นข้อเสนอ 7 ข้อ พอสรุปได้คือ ต้องการให้รัฐบาลมีความจริงจังต่อการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชาวลาวโซ่ง ชาวลาวในระยะยาวด้วยการปฏิรูปที่ดิน การเคลื่อนไหวดังกล่าวมีพลังผลักดันด้านการเมืองที่สำคัญ เพราะมีการรวมกลุ่มกันเกือบทั่วประเทศ โดยการสนับสนุนของนิสิตนักศึกษา เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เป็นผลให้รัฐบาลประกาศใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินอย่างรวดเร็ว

3. ช่วงประกาศใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร ได้มีการประกาศใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร ภายหลังการโค่นล้มอำนาจของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นหัวหน้ารัฐบาล พร้อมกับมีการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติ และได้บัญญัติเรื่องการปฏิรูปที่ดินไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 18 ว่า “ให้รัฐพึงส่งเสริมให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์และสิทธิที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง โดยการปฏิรูปที่ดินและวิธีการอื่นๆ” เพื่อให้เป็นไปตามกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญคณะรัฐมนตรีโดย นายเถลิง ชำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอร่างกฎหมายปฏิรูปที่ดินให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2517 ซึ่งอยู่ในช่วงรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติฯ รับหลักการและตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณา และได้อนุมัติกฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรเมื่อ พ.ศ. 2518 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 5 มีนาคม 2518 โดยมี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่รับนโยบายการปฏิรูปที่ดินไปปฏิบัติ มีการจัดตั้งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร (ส.ป.ก.)

ขึ้นเป็นหน่วยงานสังกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินตามกฎหมายเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2518 โดยมี ดร.ไชยยงค์ ชูชาติ เป็นเลขาธิการคนแรก มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินครั้งแรกเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2518 ในท้องที่ 7 อำเภอ ของจังหวัดนครนายก พระนครศรีอยุธยาและปราจีนบุรี หลังจากนั้นนโยบายการปฏิรูปที่ดินนำมาใช้โดยรัฐบาลทุกยุค ทุกสมัย มีการแก้ไข พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอีก 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี โดย พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2519 แก้ไขครั้งที่ 2 ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรีโดยตรา พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2532

สาเหตุสำคัญของการปฏิรูปที่ดิน

วรวุฑฒิชัย (2527: 25) ได้สรุปถึงสาเหตุสำคัญที่นำมาสู่การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทยไว้ดังนี้

1. จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นขณะที่ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมีจำกัด โดยมีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้นจึงจำเป็นต้องหาทางให้มีการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด
2. อัตราค่าเช่าซึ่งสูงเกินไปจนเกษตรกรรับไม่ไหว เพราะผลผลิตไม่สอดคล้องกันเกิดการเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งผู้เช่าไม่มีทางเลือก เพราะมีที่ดินจำกัด แม้ว่าจะมี พ.ร.บ. ควบคุมค่าเช่านาออกบังคับใช้ แต่การใช้บังคับไม่ทั่วถึงในกรณีที่เจ้าของที่ดินและผู้เช่าตกลงกัน
3. ปัญหาความยากจนและหนี้สินเนื่องจากภาคเกษตรกรรมแม้จะเป็นส่วนใหญ่ของประเทศแต่รายได้ของเกษตรกรยังต่ำมาก รวมทั้งปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบจากค่าเช่าและผลผลิตตกต่ำ
4. ปัญหาเกษตรกรไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เกษตรกรผู้บุกรุกในที่ดินของรัฐไม่สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินเพื่อประกอบอาชีพ
5. แรงกดดันของกระแสแนวความคิดปฏิรูปที่ดิน ซึ่งเป็นสถานการณ์สำคัญประการหนึ่งที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการผลักดันกฎหมายปฏิรูปที่ดิน

การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย

1. แนวคิดเรื่องการปฏิรูปที่ดิน

มีการให้ความหมายของการปฏิรูปที่ดิน ไว้หลายประการ ตามแนวความคิดของแต่ละคนแต่ความหมายจะไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งตามความหมายเดิม สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2543: 6) ได้ให้ความหมายว่า วิธีการนำที่ดินมาแบ่งเสียใหม่ (land redistribution) การควบคุมค่าตลอดจนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น อันมีลักษณะคล้ายคลึงกับที่กล่าวนี้หรือหมายถึงการกระจายที่ดินอันเป็นบ่อเกิดแห่งความมั่งคั่ง สมบูรณ์ของเจ้าของที่ดินมาให้แก่เกษตรกรผู้ไร้อินทรีย์มีรายได้อาศัยอยู่ที่ดีขึ้น การให้ความหมายของการปฏิรูปที่ดินและการปฏิบัติในแต่ละประเทศอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและแนวคิดในการแก้ปัญหาของแต่ละประเทศ ฉะนั้นสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2543: 6 อ้างใน วรเวทย์ ชำรงสัญญาลักษณ์, 2540: 26) ได้สรุปความหมายของการปฏิรูปที่ดินคือ

ความหมายอย่างแคบ การปฏิรูปที่ดิน หมายถึง มาตรการที่รัฐนำที่ดินจากเจ้าของที่ดินรายใหญ่มาจัดให้เกษตรกรที่มีที่ดินน้อย หรือ ไม่มีเลย เพื่อกระจายความเป็นธรรมในการถือครองที่ดิน รวมทั้งผลประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งมีวิธีการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองแต่ละประเทศว่าเป็นประชาธิปไตยหรือสังคมนิยม ในระบอบประชาธิปไตยที่ดินจะได้มาโดยการซื้อจากเจ้าของที่ดินที่มีเกินกว่ากฎหมายกำหนด โดยรัฐจะจ่ายค่าชดเชยให้ในอัตราที่เป็นธรรม ส่วนในระบอบสังคมนิยม จะไม่มีการจ่ายค่าชดเชยหรือมีเพียงเล็กน้อย และการจัดที่ดินในระบอบประชาธิปไตยรัฐจะให้เกษตรกรเช่าหรือขาย ส่วนระบอบสังคมนิยม รัฐจะจัดให้ในลักษณะสหกรณ์ารวม หรือนาเป็นของรัฐ

ความหมายอย่างแคบ หมายถึง การปฏิรูปโครงสร้าง 3 ประเภท คือ โครงสร้างการถือครองที่ดิน ซึ่งมีความหมายเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้น โครงสร้างการผลิต ได้แก่ วิธีการเพาะปลูกพืชต่างๆ การพัฒนาปรับปรุงที่ดิน และโครงสร้างบริการสนับสนุน หมายถึง สิ่งก่อสร้างพื้นฐาน เช่น การชลประทาน สินเชื่อ บริการสาธารณสุข ถนน การศึกษา เป็นต้น

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2543: 6) อ้างถึง องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) กรุงโรม ว่าได้ให้ความหมายการปฏิรูปที่ดินโดยลำดับดังนี้

1. การทำให้สิทธิของผู้เช่านาดีขึ้นและหาทางให้ผู้เช่านา ได้มีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดินโดยตรงและโดยอ้อม
2. รัฐเข้าควบคุมที่ดินของเอกชนอย่างจำกัด เช่น การรวบรวมที่ดินที่ปลักย่อยให้เข้ามาเป็นนาผืนใหญ่ ตามหลักเศรษฐศาสตร์

3. การตั้งกลไกการนิคม

4. การเวนคืน

5. การโอนที่ดินให้เป็นของชาติก่อนโดยไม่รีบ คือ ให้คำตอบแทนแก่เจ้าของที่ดินแล้วค่อยแบ่งกรรมสิทธิ์โดยวิธีอื่นจำกัดให้แก่เอกชน

ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 มาตรา 4 การปฏิรูปที่ดิน หมายถึง การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดจนถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยนำที่ดินของรัฐ หรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพและสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่าหรือเข้าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2541: 5)

การปฏิรูปที่ดินทั่วไป หมายถึง การปรับปรุงที่ดิน ทั้งด้านการถือครองและการใช้ที่ดินจากรูปเดิมไปสู่รูปใหม่ให้มีลักษณะที่ดีขึ้น การปฏิรูปที่ดินมักจะดำเนินการในชนบทเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งประชาชนมีอาชีพทางการเกษตรและที่ดินสำหรับใช้ประกอบอาชีพมีลักษณะไม่เหมาะสม ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการปฏิรูปที่ดิน จึงมักมุ่งไปในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ซึ่งหมายถึงการปรับปรุงที่ดินทั้งด้านการถือครองและการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่ดินดังกล่าวที่สมควรปรับปรุงอาจผิดแผกแตกต่างไปตามปัญหาที่มี เช่น ปัญหาไม่มีที่ดินทำกินหรือมีน้อย ไม่พอทำกิน ปัญหาอัตราค่าเช่าที่ดินสูง ปัญหาผลผลิตตกต่ำ และปัญหาที่ดินเสื่อมโทรม เป็นต้น (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2545: 6)

ทองสุข วงศ์วรรณไพศาล (2544: 26) ให้ความเห็นว่า การปฏิรูปที่ดินมีความหมายหลากหลายแตกต่างกันไปแต่โดยรวมคือ การเปลี่ยนแปลงที่ดินใน 2 ด้าน ด้านการถือครองที่ดิน และด้านการพัฒนาที่ดินทั้งโครงสร้างและการผลิต ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรมีที่ดินเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างมั่นคง

จากความหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมิได้จำกัดอยู่เพียงการนำที่ดินมาจัดสิทธิในที่ดินแก่เกษตรกรและควบคุมสิทธิในที่ดินมิให้จำหน่ายโอนที่ดินเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการพัฒนาอย่างเป็นระบบและครบวงจร ในที่ดิน ที่เกษตรกร ได้รับสิทธิในที่ดินไปจากการปฏิรูปที่ดินนั้นด้วย เพื่อให้เกษตรกรได้เกิดความมั่นคงและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สมดังเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาดังกล่าวอาจสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดแผนการส่งเสริมการบำรุงเกษตรกรรม ตลอดจนสวัสดิการการสาธารณูปโภคและการสาธารณสุขเพื่อให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น
2. การกำหนดแผนการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางเกษตรกรรม ให้การผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางเกษตรกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ประสานงานจัดหาแหล่งเงินทุนแก่เกษตรกร ซึ่งอาจมาจากกองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือจากสถาบันการเงินต่างๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2545: 21)

2. แนวคิดการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย

จากความหมายของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในระดับกว้าง จะเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเกษตรหลายๆ ด้าน นับแต่การจัดระบบการถือครองโดยการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน ไปจนถึงการพัฒนาเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการผลิตการตลาด ให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมถึงการปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับส่วนราชการหลายหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำหรับ ส.ป.ก. ได้กำหนดบทบาทภารกิจหลักของ ส.ป.ก. ไว้ 3 ประการคือ

1. งานจัดที่ดิน ที่ดินที่นำมาปฏิรูปที่ดินแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชน
2. งานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ส่วนที่ ส.ป.ก. ดำเนินการจะเน้นกิจกรรมที่ไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่นๆ ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คือการให้บริการด้านคมนาคม การเพิ่มประสิทธิภาพ การใช้น้ำเพื่อการเกษตร การขุดสระน้ำประจำไร่นา และการจัดหาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค
3. งานเพิ่มรายได้เกษตรกร โดยจะเน้นการปรับปรุงระบบการผลิต เช่น การเกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม โครงการร่วมกับ ธ.ก.ส. และการให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่โดยกู้ยืมเงินจากกองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตลอดจนการพัฒนาอาชีพเสริมนอกการเกษตร (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2542: 18)

การดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

การดำเนินงานของการปฏิรูปที่ดินมีรูปแบบการดำเนินงานดังนี้

1. **โครงสร้างองค์กรการปฏิรูปที่ดิน** การดำเนินการปฏิรูปที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และในส่วนภูมิภาคมีคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดกำกับดูแลสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด

คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ค.ป.ก.) มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายมาตรการ ข้อบังคับ พิจารณากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินอนุมัติแผนงาน และโครงการปฏิรูปที่ดินจังหวัดตลอดจนควบคุมติดตามการปฏิบัติงานของ ส.ป.ก. โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน ผู้บริหารระดับสูงของส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาส่งเสริมอาชีพ และความเป็นอยู่ของเกษตรกร ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้แทนเกษตรกรร่วมเป็นคณะกรรมการ โดยมีเลขาธิการ ส.ป.ก. เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ค.ป.จ.) มีหน้าที่ควบคุมดูแล วางระเบียบ ข้อบังคับเพื่อให้การดำเนินงานของ ส.ป.ก. จังหวัดนั้นๆ บรรลุเป้าหมายตามแผนงาน โครงการ และนโยบายที่ได้กำหนดไว้โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดและผู้แทนเกษตรกรเป็นกรรมการ โดยมีปฏิรูปที่ดินจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2518 มีฐานะเป็นทบวงการเมืองเทียบเท่ากรม สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีเลขาธิการเป็นหัวหน้าสำนักงาน มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 โดยแบ่งส่วนราชการ

การบริหารราชการส่วนกลาง พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ ส.ป.ก. ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2536 ได้แบ่งส่วนราชการตามสถานที่ทำงานแห่งแรกตั้งอยู่เลขที่ 166 ถนนประดิษฐ์พัณท์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ ปัจจุบันมีกองจัดการปฏิรูปที่ดิน กองวิศวกรรม ปฏิบัติงานอยู่ที่นี้ต่อมา ส.ป.ก. มีจำนวนข้าราชการเพิ่มขึ้น ในปี 2522 จึงได้ขยายสำนักงานมาตั้งอยู่เลขที่ 1 ถนนราชดำเนินนอก แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร กรุงเทพฯ มีกองต่างๆ คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองการเจ้าหน้าที่ กองนิติการ กองวิชาการและแผนงาน และกองบริการกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ปัจจุบันสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก. จังหวัด) 69 จังหวัด มีปฏิรูปที่ดินจังหวัดเป็นหัวหน้าสำนักงาน จัดตั้งขึ้นเมื่อมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในท้องที่จังหวัดนั้น

กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายปฏิรูปที่ดิน ตามมาตรา 9 โดยการจัดตั้งขึ้นในกระทรวงการคลัง ประกอบด้วยเงินและทรัพย์สินดังต่อไปนี้

1. เงินที่ได้รับจากงบประมาณแผ่นดิน
2. เงินหรือทรัพย์สินอื่นที่ได้รับจากรัฐบาลหรือแหล่งต่างๆ ภายในประเทศหรือต่างประเทศหรือองค์กรระหว่างประเทศหรือบุคคลอื่น
3. เงินที่ได้รับจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร
4. เงินดอกผลหรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ ส.ป.ก. ได้รับเกี่ยวกับดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ทั้งนี้เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายเพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รายได้ที่ ส.ป.ก. ได้รับจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กฎหมายได้นำส่งเข้าบัญชีกองทุนโดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน การใช้จ่ายกองทุนให้กระทำเฉพาะการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยกระทรวงการคลังเป็นผู้เบิกจ่ายให้

2. วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2.1 เพื่อปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิการครอบครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรผู้เช่าที่ดิน ผู้ไรที่ดินทำกิน และผู้ประสงค์จะเป็นเกษตรกร ได้มีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดิน หรือมีที่ดินสำหรับทำการเกษตรเป็นของตนเอง

2.2 เพื่อพัฒนาอาชีพทางการเกษตร และใช้ทรัพยากรที่ดินให้มีประสิทธิภาพ โดยการปรับปรุงปัจจัยการผลิต ให้บริการด้านสินเชื่อและการตลาดเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น

2.3 ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสถาบันเกษตรกร ส่งเสริมพัฒนาอาชีพนอกการเกษตรให้การศึกษา บริการด้านสาธารณสุข สาธารณูปโภค เพื่อเพิ่มสวัสดิการและเสริมสร้างความเจริญในท้องถิ่นทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่, 2544: 2)

3. นโยบายการดำเนินงานของ ส.ป.ก. เน้นการสนองนโยบายของรัฐบาลเป็นสำคัญเพื่อให้การปฏิรูปที่ดินบรรลุเป้าหมายโดยเร็วที่สุด แนวนโยบายในการทำงานของ ส.ป.ก. โดยทั่วไปมีดังนี้

3.1 เร่งรัดจัดหาที่ดินเพื่อนำมาปฏิรูปที่ดินให้กับเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดินของรัฐที่มีปัญหาการบุกรุกและปัญหาที่ดินทำกิน

3.2 จัดซื้อที่ดินเอกชน เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่ต้องการที่ทำกินและประสงค์จะเป็นเกษตรกร

3.3 เร่งรัดการดำเนินงานและการมอบเอกสารสิทธิให้แก่เกษตรกรทั้งในที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชนที่จัดซื้อแล้ว

3.4 ดูแลติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดินอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันการเปลี่ยนมืออย่างไม่ถูกต้องและเพื่อให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็มที่

3.5 ปรับปรุงโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตรเพื่อพัฒนารายได้เกษตรกรตลอดจนประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างทั่วถึง

3.6 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น เส้นทางคมนาคมสายหลัก ทางลำเลียงผลผลิตแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค

4. ที่ดินที่นำมาปฏิรูปที่ดิน ที่ดินที่ ส.ป.ก. มีอำนาจนำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

4.1 ที่ดินของรัฐ (มาตรา 26)

4.1.1 ที่สาธารณสมบัติแผ่นดิน

4.1.2 สาธารณสมบัติแผ่นดิน

4.1.3 สาธารณสมบัติแผ่นดินซึ่งเป็นที่รกร้างว่างเปล่า

4.1.4 ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม

4.2 ที่ดินเอกชน (มาตรา 29) การนำที่ดินเอกชนมาดำเนินการกระทำโดยการจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินจากเจ้าของที่ดินที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเกินกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดดังนี้

4.2.1 ที่ดินซึ่งบุคคลในครอบครัวเดียวกันเป็นเจ้าของใช้ประกอบเกษตรกรรมในส่วนที่เกินกว่า 50 ไร่

4.2.2 ที่ดินซึ่งบุคคลในครอบครัวเดียวกันเป็นเจ้าของใช้ประกอบเกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ใหญ่ในส่วนที่เกินกว่า 100 ไร่ (สัตว์ใหญ่ หมายถึง โค กระบือ และม้า)

4.2.3 ที่ดินแปลงใดที่เจ้าของไม่ได้ใช้ประกอบเกษตรกรรม ในส่วนที่เกินกว่า 20 ไร่

ทั้งนี้ผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ที่อาจถูกจัดซื้อที่ดินตามข้อ ก. และ ข้อ ข. สามารถยื่นคำร้องขอมีสิทธิในที่ดินเกินกว่ากฎหมายที่กำหนดให้ หากทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเองเกิน

กว่าที่กล่าวแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ปี ก่อนวันที่พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ใช้บังคับ คือ ก่อนวันที่ 6 มีนาคม 2517 และจะต้องแสดงได้ว่ามีความสามารถและมีปัจจัยที่จะทำที่ดินให้เป็นประโยชน์ทางเกษตรกรรมได้ สำหรับผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ข้อ ค ถ้ามีความประสงค์จะประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเอง และแสดงได้ว่ามีความสามารถและมีปัจจัยที่จะทำที่ดินให้เป็นประโยชน์ทางเกษตรกรรมได้ ก็สามารถยื่นคำร้องขอมีสัทธิในที่ดินตามขนาดข้อ ก. และข้อ ข. ได้ ในกรณีที่เจ้าของที่ดินตามข้อ ก. ข้อ ข. และข้อ ค. ต้องการขายที่ดินให้ ส.ป.ก. ทั้งหมดก็สามารถจัดซื้อได้ทั้งหมด

5. การประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน การที่ ส.ป.ก. จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินในท้องที่ใดนั้นต้องอาศัยบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ในขั้นแรกจะต้องมีการกำหนดเขตที่ดินในท้องที่นั้นให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และมีแผนที่แสดงเขตแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย การกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินจะกำหนดเฉพาะพื้นที่ที่จะนำมาดำเนินการเวนคืนกรณีที่ทำเป็นจะถือเขตของตำบลหรืออำเภอเป็นหลักก็ได้ ในกรณีที่ถือเขตตำบลหรืออำเภอเป็นเขตปฏิรูปที่ดินนั้น ให้หมายถึงเฉพาะที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล

ขั้นตอนการประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน

- 5.1 พิจารณาความเหมาะสมของพื้นที่และเสนอ คปก. อนุมัติเขตปฏิรูปที่ดิน
- 5.2 จัดทำแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกา
- 5.3 จัดทำร่างพระราชกฤษฎีกา และบันทึกคำชี้แจงรายละเอียดประกอบร่าง
- 5.4 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่งพระราชกฤษฎีกาให้สำนักงานคณะกรรมการพระราชกฤษฎีกา
- 5.5 สำนักงานคณะกรรมการพระราชกฤษฎีกาตรวจพิจารณาร่างพระราชกฤษฎีกา โดยมีผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องประชุมพิจารณา
- 5.6 เสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ
- 5.7 ดำเนินการจ้างพิมพ์แผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกา
- 5.8 นำทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อลงพระปรมาภิไธย

ข้อยกเว้นกฎหมายกำหนดให้ ส.ป.ก. จัดที่ดินโดยไม่ต้องมีการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินก่อนในกรณีที่ ส.ป.ก. ได้ที่ดินมาเป็นแปลงเล็กแปลงน้อยและไม่ได้อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน เช่น ที่นาที่มีผู้ยกให้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน ให้ ส.ป.ก. มีอำนาจจัดที่ดินให้เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรได้เสมือนว่าเป็นที่ดินเขตปฏิรูปที่ดิน

ผลของการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับคือ ห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่ายด้วยประการใดๆ หรือก่อให้เกิดภาระผูกพันใดๆ ซึ่งที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินนั้นเป็นเวลา 3 ปี นับตั้งแต่วันที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับ เว้นแต่ได้รับการอนุญาตจาก คปก.

6. ผู้มีสิทธิได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดิน ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2532 มี 3 ประเภทคือ

6.1 เกษตรกร ตามบทนิยามในมาตรา 4 ได้แบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 ประเภทคือ

6.1.1 ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ผู้ที่เป็นเกษตรกรอยู่แล้วตามความเป็นจริงและใช้เวลาส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและจะต้องเป็นผู้ไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของตนเอง หรือมีที่ดินเพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ

6.1.2 ผู้ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่เป็นเกษตรกรแต่ประสงค์จะเป็นเกษตรกรและมาขอรับการจัดที่ดินในการปฏิรูปที่ดิน ซึ่งเกษตรกรประเภทนี้ได้แก่

1) ผู้ยากจน หมายความว่า ผู้มีรายได้ซึ่งรวมสิทธิประโยชน์อื่นๆ ที่สามารถคำนวณเป็นตัวเงินได้ และเมื่อรวมกันแล้วจะต้องไม่สูงกว่าอัตรารายได้ที่ คปก. กำหนดไว้

2) ผู้จบการศึกษาทางเกษตรกรรม หมายถึง ผู้ที่จบการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรือเทียบเท่าในประเภทวิชาเกษตรกรรม

3) บุตรของเกษตรกร หมายถึง บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

บุคคลดังกล่าวจะต้องไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเอง และต้องไม่มีอาชีพอื่นอันมีรายได้ประจำเพียงพอแก่การยังชีพด้วย

6.2 สถาบันเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร และชุมนุมสหกรณ์การเกษตรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

6.3 ผู้ประกอบกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุน หรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

7. การจัดที่ดิน การจัดที่ดินให้แก่เกษตรกร แยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

7.1 การจัดที่ดินของรัฐ ที่ดินของรัฐที่นำมาปฏิรูปส่วนใหญ่มีผู้ถือครองทำกินอยู่เกือบเต็มพื้นที่ การจัดที่ดินของ ส.ป.ก. จะจัดในรูปแบบแปลงเดิมที่ถือครองทำกิน โดยมีหนังสือแนบให้ผู้ถือครองที่ดินมาให้ถ้อยคำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

7.2 การจัดที่ดินเอกชน ถ้าที่ดินเอกชนที่ ส.ป.ก. จัดซื้อมามีขนาดเนื้อที่ที่สามารถแบ่งแยกเป็นแปลงใหม่ได้ตามขนาดที่เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ จะทำการรังวัดแบ่งแปลงที่ดินก่อนแล้วจึงดำเนินการจัดที่ดินตามขั้นตอนดังนี้

7.2.1 คัดเลือกเกษตรกรดำเนินการโดยออกประกาศให้เกษตรกรยื่นคำร้องขอรับการคัดเลือก แต่ถ้าที่ดินมีจำกัด และในขณะที่ ส.ป.ก. รับโอนกรรมสิทธิ์มามีผู้เช่าอยู่แล้ว หรือมีเกษตรกรผู้ได้รับการขึ้นทะเบียนขอรับที่ดินทำกินจากการปฏิรูปที่ดินตามมติ คปก. ครั้งที่ 2/2534 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2534 ไว้แล้วให้ดำเนินการคัดเลือกเกษตรกรได้โดยไม่ต้องมีการประกาศ

7.2.2 จัดเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในที่ดินและทำสัญญาเช่า และเช่าซื้อที่ดินกับ ส.ป.ก. ตามที่เกษตรกรแสดงความจำนง

อัตราค่าเช่าที่เรียกเก็บจากเกษตรกรคิดในอัตราร้อยละ 3 ของราคาที่ดินที่ได้จัดซื้อ ส่วนอัตราค่าเช่าซื้อคิดราคาที่ดินได้จัดซื้อพร้อมกับอัตราอัตราร้อยละ 6 ต่อปี ระยะเวลาการเช่าซื้อกำหนดไว้ 5 ปี 10 ปี 12 ปี และ 15 ปี สิทธิตามสัญญาเช่าซื้อ หรือเช่าซื้อจะโอนแก่กันได้หรือตกทอดทางมรดกได้เฉพาะตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ คปก. กำหนด เกษตรกรที่ชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนตามที่กำหนดในสัญญาจึงได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินภายใต้บังคับมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ห้ามแบ่งแยกหรือโอนไปยังบุคคลอื่นเว้นแต่เป็นการตกทอดทางมรดกแก่ทายาท โดยธรรมหรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกร หรือ ส.ป.ก. เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

8. การคัดเลือกเกษตรกรเข้าทำกินในเขตปฏิรูปที่ดิน หลักเกณฑ์การคัดเลือกเกษตรกรเข้าทำกินและอยู่อาศัยในเขตปฏิรูปที่ดินได้กำหนดว่า เกษตรกรผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าทำประโยชน์ในที่ดินรวมทั้งเกษตรกรที่ถือครองที่ดินของรัฐอยู่ก่อนจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

8.1 มีสัญชาติไทย

8.2 บรรลุนิติภาวะหรือเป็นหัวหน้าครอบครัว

8.3 มีความประพฤติดี และซื่อสัตย์สุจริต

8.4 มีร่างกายสมบูรณ์ ขยันขันแข็ง และสามารถประกอบการเกษตรได้

8.5 ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ

8.6 ไม่มีที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมเป็นของตนเองหรือของคนในครอบครัวเดียวกันหรือมีที่ดินเพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การประกอบเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพ

8.7 เป็นผู้ยินยอมปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ และเงื่อนไขที่ คปก. และ คปจ. กำหนด

สำหรับเกษตรกรที่เคยได้รับการจัดให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. หรือหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ แต่ขาดสิทธิที่จะได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น เพราะไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย และยังไม่พ้นกำหนดระยะเวลา 5 ปี ก่อนวันที่จะได้รับเลือกในพื้นที่ใหม่จะไม่มีสิทธิได้รับการคัดเลือกเว้นแต่ คปจ. จะเห็นสมควรยกเว้นในกรณีที่ขาดสิทธิไปนั้นเกิดจากเหตุที่จำเป็น

9. หน้าที่ที่เกษตรกรต้องปฏิบัติในการทำประโยชน์ในที่ดิน

ตามระเบียบ คปก. กำหนดให้เกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. ซึ่งได้แก่ เกษตรกรที่มีหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน หรือมีสัญญาเช่า สัญญาเช่าซื้อ หรือสัญญาจัดให้โดยมีค่าชดเชยที่ทำไว้กับ ส.ป.ก. มีหน้าที่ต้องปฏิบัติดังนี้

9.1 ต้องทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองเต็มความสามารถและไม่นำที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนไปให้บุคคลอื่นไม่ว่าจะโดยการขาย ให้เช่า หรือเข้าทำประโยชน์หรือโดยพฤติกรรมใดๆ ที่แสดงให้เห็นในลักษณะนั้น

9.2 ยินยอมทำสัญญาเช่า หรือเช่าซื้อ หรือสัญญาจัดให้โดยมีค่าชดเชย และต้องปฏิบัติตามสัญญาดังกล่าว

9.3 ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพที่ดินจนเป็นเหตุให้ดินเสื่อมสภาพความเหมาะสมแก่การประกอบเกษตรกรรม

9.4 ไม่ขุดบ่อเพื่อการเกษตรเกินร้อยละ 5 ของเนื้อที่ที่ได้รับมอบ

9.5 ไม่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ เว้นแต่การปลูกสร้างตามสมควรสำหรับโรงเรือนที่อยู่อาศัย ชุมนาง หรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรของเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรนั้น

9.6 ดูแลรักษาหมุดหลักฐานของ ส.ป.ก. และหลักเขตที่ดินในที่ดินที่ได้รับมอบมิให้เกิดชำรุดเสียหายหรือเคลื่อนย้ายไปจากตำแหน่งเดิม

9.7 ไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างในโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรอื่นและสภาพแวดล้อม

9.8 ปฏิบัติตามมติของ คปก. และ คปจ.

9.9 ปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกับ ส.ป.ก. และปฏิบัติตามพันธกรณีที่มียู่กับสถาบันการเงินหรือบุคคลที่ดำเนินงานร่วมกับ ส.ป.ก.

10. การเช่าและเช่าซื้อที่ดิน

การเช่าที่ดิน เนื่องจากที่ดิน ส.ป.ก. ได้มีหลากหลายประเภท และเพื่อให้เป็นไปตาม พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส.ป.ก. จึงกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขต่างๆ เพื่อจัดทำเป็นสัญญาเช่าที่ดินให้เหมาะสมกับชนิดและสภาพและประเภทที่ดินและประเภทผู้เช่า

การเช่าที่ดินมี 2 ลักษณะคือ

1. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หมายถึง ที่ดินที่ ส.ป.ก. ได้จัดให้เกษตรกรเช่าตามขนาดเนื้อที่ถือครองที่ คปจ. กำหนด และเกษตรกรจะต้องได้รับการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในที่ดินตามระเบียบที่ คปก. กำหนดด้วย

2. การเช่าที่ดินนอกเขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง ที่ดินที่ ส.ป.ก. ยังมิได้ประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน เช่น ที่ดินที่ได้รับจากการบริจาคในจังหวัดต่างๆ

การเรียกเก็บค่าเช่าที่ดิน

ก. การเรียกเก็บค่าเช่าที่ดินในที่ของรัฐ

1. ประเภทที่ราชพัสดุและที่พระราชทาน การกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินประเภทนี้ให้ถือตามอัตราที่กรมธนารักษ์หรือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เรียกเก็บจากเกษตรกร โดยลดลงจากที่เคยเรียกเก็บร้อยละ 20

2. ประเภทที่ป่า ที่สาธารณะ ได้รับการยกเว้น ชั่วคราวไม่เรียกเก็บค่าเช่าที่ดินเป็นเวลา 5 ปีตามมติ คปก.

สำหรับอัตราค่าเช่าที่ดินในที่ดินของรัฐ และการเช่าที่ดินของสถาบันเกษตรกรและผู้ประกอบกิจการสนับสนุน หรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินยังอยู่ระหว่างการพิจารณา

ข. การเรียกเก็บค่าเช่าที่ดินในที่เอกชน

1. กรณีผู้เช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นเกษตรกรรายใหม่ไม่ได้เช่าที่ดินในบริเวณใกล้เคียงแปลงที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้เช่า กำหนดอัตราค่าเช่าให้เท่ากับร้อยละ 3 ของราคาที่ดินต่อไร่ต่อปีที่ ส.ป.ก. ซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน

2. กรณีผู้เช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นผู้เช่าเดิมอยู่แล้ว หรือได้เช่าที่ดินบริเวณใกล้เคียงแปลงที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้เช่า ถ้าค่าเช่าที่เคยจ่ายหรือตกลงว่าจะจ่ายให้กับเจ้าของที่ดินเดิมนั้นสูงกว่าค่าเช่าที่กำหนด ให้เก็บตามที่กำหนดถ้าต่ำกว่าให้เก็บตามที่เคยจ่ายหรือตกลงไว้ว่าจะจ่ายให้เจ้าของที่ดินเดิม

3. ถ้าที่ดินในพื้นที่โครงการใดที่ได้จัดซื้อ มา มีการแบ่งแปลงใหม่และการแบ่งแปลงนั้นมีผลทำให้แปลงที่ดินใหม่ มีการคาบเกี่ยวที่ดินหลายโฉนด ซึ่งมีราคาจัดซื้อต่างกันแล้ว กำหนดอัตราค่าเช่าให้เท่ากับร้อยละ 3 ของราคาที่ดินเฉลี่ยต่อไร่ ตามราคาจัดซื้อหรือเวนคืนของแปลงที่อยู่ภายในกลุ่มที่จัดแบ่งแปลงนั้น

4. ในกรณีเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกอยู่เดิม ต้องการเช่าที่ดินเพิ่มเติม และ ส.ป.ก. สามารถซื้อที่ดินแปลงใหม่ที่มีพื้นที่ติดต่อกันได้ การเรียกเก็บค่าเช่าจากเกษตรกรรายนั้นให้พิจารณาเปรียบเทียบระหว่างเนื้อที่ที่เกษตรกรได้เช่าเดิมกับเนื้อที่ใหม่ที่จัดให้เกษตรกรเช่า โดยการคิดอัตราค่าเช่าที่คำนวณได้ตามหลักเกณฑ์การเรียกเก็บค่าเช่าที่ได้กำหนดไว้จากพื้นที่ส่วนใหญ่

5. การเปลี่ยนแปลงที่ดินที่ตั้งอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินไม่ว่าจะมาจากสาเหตุใดก็ตาม (ยกเว้นการเปลี่ยนแปลงมือกรณีตกทอดทางมรดก) เมื่อ ส.ป.ก. จัดเกษตรกรรายใหม่เข้าทำกินแทนเกษตรกรรายเดิม ส.ป.ก. จะใช้อัตราค่าเช่าเดิมที่เคยจัดเก็บจากเกษตรกรรายเดิมเป็นอัตราที่จะใช้เรียกเก็บจากเกษตรกรรายใหม่ต่อไป ถึงแม้ราคาที่ดินจะสูงขึ้นก็ตาม

การเช่าซื้อที่ดิน คุณสมบัติของผู้เช่าซื้อที่ดิน

1. เป็นเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในที่ดินตามระเบียบ สปก.
2. เป็นเกษตรกรซึ่งเป็นผู้เช่าที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินมาระยะเวลาหนึ่งหรือตามที่ สปจ. เห็นสมควร
3. เป็นผู้ยินยอมปฏิบัติตามระเบียบที่ทางราชการกำหนด
4. เป็นผู้มิรายได้พอที่จะสามารถชำระค่าเช่าซื้อที่ดินได้
5. ในกรณีที่ เป็นผู้เช่าที่ดินของ ส.ป.ก. จะต้องไม่เป็นติดค้างชำระค่าเช่าที่ดินของ ส.ป.ก. และหนี้สินของสถาบันอื่น โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

การคำนวณอัตราค่าเช่าซื้อที่ดิน กำหนดไว้ 2 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 กรณีเป็นที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดซื้อเวนคืนมาจัดดังนี้

1. ราคาที่ดินที่ ส.ป.ก. ให้เกษตรกรเช่าซื้อจะต้องเท่ากับราคาที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดซื้อหรือเวนคืนมาจากเจ้าของที่ดิน รวมกับอัตราดอกเบี้ยอันเกิดจากค่าที่ดินนั้นร้อยละ 6 ต่อปี
2. จำนวนเช่าซื้อจะต้องชำระในแต่ละปี (ปีละงวด) จะต้องเท่ากัน
3. ระยะเวลาในการชำระค่าเช่าซื้อ เกษตรกรสามารถเลือกได้ 4 ระยะ คือ 5 ปี 10 ปี 12 ปี และ 15 ปี

ประเภทที่ 2 กรณีที่มีการเปลี่ยนมือในที่ดินคดคันนี้

1. ใช้ราคาที่ดินของกรมที่ดินฉบับที่ได้ประกาศใช้อยู่ในปีที่ได้มีการทำสัญญาเช่าซื้อกับเกษตรกรรายใหม่ (ยกเว้นกรณีของการตกทอดทางมรดก) เป็นราคาที่ดินที่จะต้องนำมาใช้คำนวณอัตราค่าเช่าซื้อที่จะเรียกเก็บจากเกษตรกรรายใหม่ต่อไป
 2. วิธีการคำนวณและระยะเวลาในการชำระค่าเช่าซื้อคิดแบบเดียวกับประเภทที่ 1
- ในการชำระค่าเช่าซื้อนั้น ส.ป.ก. อาจรับชำระค่าเช่าซื้อเป็นเงินหรือผลผลิตก็ได้ ถ้าผู้เช่าซื้อชำระเป็นเงินให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสัญญา แต่ชำระเป็นผลผลิตให้ ส.ป.ก. จังหวัดคำนวณผลผลิตตามราคาท้องตลาดในท้องถิ่นในวันที่ถึงกำหนดชำระ (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, มปปพ.)

เจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

เจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แบ่งเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 ในปี พ.ศ. 2518 ได้แสดงเจตนารมณ์ในประกาศใช้พระราชบัญญัติว่า เกษตรกรกำลังประสบความเดือดร้อน เนื่องจากต้องสูญเสียสิทธิในที่ดินและต้องกลายเป็นผู้เช่าที่ดิน ต้องเสียค่าเช่าที่ดินในอัตราสูงเกินควร ที่ดินขาดการบำรุงรักษา จึงทำให้อัตราผลิตผลเกษตรกรรมอยู่ในระดับต่ำเกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรมและเสียเปรียบจากระบบการเช่าที่ดิน และการจำหน่ายผลิตผลตลอดมา ซึ่งส่งผลให้เกิดภาวะความยุ่งยากทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการเมืองของประเทศเป็นอย่างมาก จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยด่วนที่สุด โดยวิธีการปฏิรูปที่ดินเพื่อช่วยให้เกษตรกรมีที่ดินทำกิน และให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์มากที่สุด พร้อมกับการจัดระบบการผลิตและจำหน่ายผลิตผลเกษตรกรรมเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่เกษตรกร ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองแนวนโยบายแห่งรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจ และสังคมตามที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

นอกจากนี้ยังได้กำหนดความหมายของ “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” คือ ปรับปรุงสิทธิการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม โดยวิธี นำที่ดินของรัฐ หรือซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดินที่ไม่ทำประโยชน์ด้วยตนเอง หรือมีเกินสิทธิ เพื่อจัดให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินของตนเอง หรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอต่อการ ครอบครองชีพและสถาบันเกษตรกร โดยการให้เช่า หรือเช่าซื้อ หรือเข้าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความ ช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากร และปัจจัยการผลิตตลอดจนการ ผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น (พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2518)

ระยะที่ 2 ในปี พ.ศ. 2519 ได้แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) โดยเจตนารมณ์ใน ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ยังมีบทบัญญัติไม่รัดกุมและเหมาะสม ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานปฏิรูปที่ดิน อยู่หลายประการ และมีบางประการ ได้แก่ เรื่องการออกพันธบัตร การชำระราคาหรือค่าทดแทน ที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์สมควรแก้ไขเพิ่มเติมเสียใหม่โดยรีบด่วน เพื่อให้การปฏิบัติตามกฎหมาย เกิดความคล่องตัวและสนองนโยบายการปฏิรูปที่ดินของรัฐบาลได้รวดเร็วยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตรา พระราชบัญญัตินี้ขึ้น (พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2519)

ระยะที่ 3 ในปี พ.ศ. 2532 ได้แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) โดยเจตนารมณ์ในการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ประเทศไทยได้จัดให้มีการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมา ระยะเวลาหนึ่งแล้วแต่การดำเนินการยังมีอุปสรรคทำให้การทำงานไม่อาจดำเนินไปโดยเหมาะสมตามควร สมควรขยายขอบเขตการจัดที่ดิน ในการปฏิรูปที่ดินให้กว้างขวางขึ้นให้สามารถช่วยเหลือผู้ที่ ประสงค์จะเป็นเกษตรกรได้ และอาจจัดที่ดินให้แก่ผู้ประกอบการสนับสนุนและต่อเนื่องการ ปฏิรูปที่ดินได้ด้วยเพื่อให้งานดำเนินไปครบวงจรของภาคเกษตรกรรม นอกจากนั้นในการจัดหา ที่ดินมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้มีปัญหาว่าจะจัดซื้อที่ดินจากผู้สมัครใจขายได้หมดทั้งแปลงหรือไม่ และการนำที่ดินของรัฐมาใช้จัดที่ดินมีปัญหาว่ายังไม่มีแนวทางที่แน่ชัดระหว่างหน่วยงานที่ รับผิดชอบเกิดปัญหาว่า ส.ป.ก. สมควรจะนำที่ดินส่วนใดมาใช้จัดได้เมื่อใด และเพียงใดทั้งยังมี ข้อจำกัดที่ ส.ป.ก. จะเข้าดำเนินการในที่ดินที่มีผู้ประสงค์บริจาค เพราะที่ดินนั้นต้องกลายเป็น ที่ราชพัสดุและที่ดินอาจมีขนาดไม่กว้างมาก ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะกำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเล็กๆ โดยพระราชกฤษฎีกาหลายฉบับ ส่วนในขั้นนำที่ดินมาจัดให้แก่ประชาชนนั้น กฎหมายปัจจุบันได้ แยกข้อแตกต่างระหว่างที่ดินที่เป็นของรัฐมาแต่เดิมกับที่ดินที่ได้มา โดยการจัดซื้อหรือเวนคืน ทำ ให้ไม่อาจจัดสิทธิในที่ดินให้แก่ประชาชนให้สอดคล้องกัน สมควรให้แก้ไขโดยคำนึงถึงเป้าหมาย และความต้องการของผู้รับการจัดที่ดินเป็นสำคัญ เพื่อให้สิทธิในที่ดินมีส่วนเกื้อหนุนสภาพความ เป็นอยู่ในภาคเกษตรกรรมตามความเป็นจริง อนึ่งองค์ประกอบของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรมและคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดและแนวทางในการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินยังไม่เหมาะสม สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายปัจจุบันเสียใหม่ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

โดยสรุปเจตนารมณ์ในพระราชบัญญัติ ฉบับที่ 1 และ 2 นั้น ต้องการแก้ไขปัญหาเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและไม่มีสิทธิในที่ดิน ได้มีที่ดินทำกินของตนเอง และใช้ที่ดินเกิดประโยชน์มากที่สุด โดยให้รัฐจัดซื้อที่ดินจากเอกชน ผู้ถือครองที่ดินรายใหญ่ หรือเวนคืนจากผู้ถือครองจำนวนมาก มาจัดให้เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินส่วนที่ดินของรัฐ เน้นให้เกษตรกรเช่าส่วนพระราชบัญญัติ ฉบับที่ 3 นอกจากมุ่งแก้ไขปัญหาให้แก่คนจนที่ไม่มีที่ดินทำกินแล้วยังมุ่งแก้ปัญหาประชาชนที่อาศัยทำกินอยู่ในเขตป่าสงวน โดยผิดกฎหมายด้วย เพราะรัฐปล่อยปละละเลยให้เข้าไปครอบครองทำกินในเขตป่าสงวนประมาณ 1 ล้านครอบครัว โดยมีการเรียกร้องตามข้อเสนอ ของคณะกรรมการวิสามัญ แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนมี 3 ขั้นตอน ซึ่งมักเรียกว่าบันได 3 ขั้น โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ผู้ที่บุกรุกเข้าครอบครองทำกินในป่าสงวนก่อนปี พ.ศ. 2510 รัฐจะออกเอกสารสิทธิ นส. 3 หรือโอนคดีตามประมวลกฎหมายที่ดินโดยอาศัยภาพถ่ายทางอากาศโครงการ VAP-61 ร่วมกับแผนที่ภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหารที่บ่งชี้ (คาดว่ามีความพื้นที่ประมาณ 11.1 ล้านไร่)

กลุ่มที่ 2 ผู้ที่ครอบครองทำกินในพื้นที่ป่าสงวนระหว่างปี พ.ศ. 2510 – พ.ศ. 2518 ทางราชการจะออกหนังสือสิทธิทำกิน (สทก.) ให้ (คาดว่ามีความพื้นที่ประมาณ 13 ล้านไร่)

กลุ่มที่ 3 ผู้ที่ครอบครองภายหลัง ปี พ.ศ. 2518- พ.ศ. 2524 จะอนุญาตให้เข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์เป็นการชั่วคราว หรือเช่าตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (คาดว่ามีความพื้นที่ประมาณ 8.2 ล้านไร่)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอโครงการดังกล่าวให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพิจารณา ผลการพิจารณาปรากฏว่า สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีความเห็นว่า โครงการนี้ยังไม่มีความพร้อมที่จะดำเนินการในระดับพื้นที่เนื่องจากหน่วยงานที่จะต้องดำเนินการออกเอกสารสิทธิ ตามประมวลกฎหมายที่ดินในเขตชุมชนกลุ่มที่ 1 ตามโครงการดังกล่าวคือ กรมที่ดินยังไม่มีความพร้อม เนื่องจากกรมที่ดินได้รับนโยบายจากรัฐบาลในยุคนั้นให้ดำเนินการออกโฉนดที่ดินในที่ดินที่มี นส.3 ทั่วประเทศ ซึ่งต้องใช้เวลาดำเนินการเป็นระยะเวลาถึง 20 ปี ตามโครงการดังกล่าว โดยใช้เงินกู้ของธนาคารโลก นอกจากนั้นจึงจะสามารถออกโฉนดพื้นที่กลุ่มที่ 1 คาดว่าคงจะใช้เวลาเป็น 100 ปี มาตราการบันได 3 ขั้นจึงถูกปรับแก้เข้ามาอยู่ในพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดิน ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2532 โดยมีสาระสำคัญคือทุกกลุ่มต้องถูกลดพื้นที่

การดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

การดำเนินการปฏิรูปที่ดิน แบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียม ขั้นจัดที่ดินและขั้นพัฒนา โดยในที่ดินของรัฐและเอกชน การดำเนินงานจะแตกต่างกันเล็กน้อย

ขั้นเตรียมการ จะมีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลระดับปฐภูมิและทุติภูมิ ท้องที่ที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินจะถูกแบ่งไว้ตามลำดับสุดแล้วแต่ความสำคัญ ซึ่งในส่วนของที่ดินเอกชนหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกท้องที่ที่จะประกาศในเขตปฏิรูปที่ดินก็คือ เนื้อที่เช่า จำนวนผู้เช่า และผลผลิตทางการเกษตร ท้องที่ที่มีอันตรายการเข้าสูงและผลผลิตทางการเกษตรต่ำ จะมีโอกาสได้รับการปฏิรูปที่ดินก่อนท้องที่อื่น ในส่วนที่ดินของรัฐนั้น เนื่องจากข้อมูลมีจำกัดมาก ดังนั้นนอกจากการสำรวจด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ยังมีการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นที่มีต่อการปฏิรูปที่ดินอีกด้วย การศึกษาดังกล่าวได้พิจารณาถึงสภาพและลักษณะภูมิประเทศบริการสาธารณะต่างๆ โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพภูมิอากาศ ตลอดจนสถาบันเกษตรกรในชนบท หลักเกณฑ์ของการคัดเลือกท้องที่ที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ก็คือ ขนาดของที่ดินจำนวนเกษตรกรที่บุกรุกจับจองที่ดิน ขนาดของเนื้อที่ที่ถูกบุกรุก และความเหมาะสมทางกายภาพในแง่ของการพัฒนาการเกษตร การศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นสามารถให้ข้อเสนอแนะคร่าวๆ เท่านั้นยังขาดรายละเอียดอีกมาก ทั้งนี้เนื่องจากมีระยะเวลาในการปฏิบัติงานจำกัด และในการปฏิรูปที่ดินนั้นจำเป็นต้องดำเนินการ โดยเร่งด่วน อย่างไรก็ตาม การศึกษาประเภทนี้ก็นับว่าเพียงพอสำหรับการวางแผนขั้นต้น และสำหรับการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องพัฒนา เมื่อ ส.ป.ก. ได้คัดเลือกท้องที่ที่จะปฏิรูปที่ดินแล้ว สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะเสนอคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเพื่อขอความเห็นชอบเมื่อเห็นชอบแล้วก็จะนำเสนอคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่ออนุมัติ ส.ป.ก. ก็จะดำเนินการประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน โดยตราพระราชกฤษฎีกาเป็นรายพื้นที่ต่อไป

ขั้นจัดที่ดิน ในที่ดินของรัฐ จะมีการสำรวจรังวัดและสอบสวนสิทธิ ในที่ดินซึ่งเกษตรกรบุกรุกครอบครอง งานดังกล่าวค่อนข้างละเอียด ใช้เวลาทั้งในสำนักงานและในแปลงที่ดินใช้บุคลากรหลายสาขา หากมีที่ดินเกินสิทธิตามกฎหมายจะมีการเจรจาให้ลดเนื้อที่และแบ่งแยกที่ดิน เพื่อให้มีขนาดไม่เกินสิทธิที่จะมีได้ตามกฎหมายในการลดเนื้อที่ อาจมีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้ครอบครองเดิมและให้เกษตรกรรายใหม่ชำระคืน โดยอาศัยเงินทุนจากกองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนอกจากนี้สิทธิของเกษตรกร ในที่ดินของรัฐภายใต้กฎหมายการปฏิรูปที่ดินจะเป็นการเช่า การเช่าซื้อหรือการทำประโยชน์ เกษตรกรเหล่านี้มีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดิน โดยมีการมสิทธิตามกฎหมายปฏิรูปที่ดินในที่ดินของเอกชน รัฐจำเป็นต้องซื้อหรือเวนคืนที่ดินซึ่งเอกชน

ถือกรรมสิทธิ์ เพื่อนำมาจัดสรรแก่เกษตรกรผู้เช่า ผู้ไร่ที่ทำกิน หรือผู้มีที่ดินเล็กน้อย ไม่เพียงพอต่อการครองชีพ การจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดิน จะอาศัยข้อมูลการแจ้งที่ดินตามแบบที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปท.) กำหนดเกษตรกรที่ได้รับที่ดินจะมีสิทธิเช่า เช่าซื้อ และมีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดินเช่นกัน

ขั้นพัฒนา แบ่งออกได้เป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สร้างถนน แหล่งน้ำ ขนาดเล็กกับการพัฒนาในและนอกการเกษตร เช่น การส่งเสริมการปลูกพืชใหม่หรือไม้ยืนต้น การฝึกอาชีพนอกการเกษตร เป็นต้น การพัฒนาดังกล่าวอาจจะมีขึ้นก่อนหรือหลังการจัดสรรที่ดินก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ประเภทของกิจกรรม ยกตัวอย่างเช่น อาจจะมีการส่งเสริมการเกษตรได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงขนาดหรือที่ตั้งของแปลงที่ดินก็ได้ แต่การก่อสร้างบางอย่างอาจเป็นประโยชน์โดยตรงต่อเจ้าของที่ดินซึ่งไม่ได้เป็นผู้ทำประโยชน์ในที่ดินของตนเองเลย จะทำให้เจ้าของที่ดินไม่ประสงค์ที่จะขายที่ดินให้กับ ส.ป.ก. มากยิ่งขึ้น กิจกรรมประเภทนี้จะมีขึ้นภายหลังจากที่ ส.ป.ก. ได้ซื้อหรือเวนคืนที่ดินนั้นๆ มาแล้วในขั้นตอนพัฒนานี้ หมายความว่า การส่งเสริมการเกษตรการให้สินเชื่อ การเกษตร การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก การจัดรูปที่ดิน การพัฒนาที่ดิน การจัดตั้งสถาบันในชนบท การสาธารณสุข การศึกษา ตลอดจนบริการสาธารณสุขเป็นต้นที่เข้าใจกันว่าการพัฒนาการเกษตร จำเป็นต้องมีขึ้นควบคู่ไปกับการจัดสรรที่ดิน แต่กิจกรรมด้านการพัฒนานั้นมีมากมายนานัปการ จึงจำเป็นที่จะต้องคัดเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ภายในกรอบส่วนรวมของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่, 2544: 8)

หน้าที่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เมื่อเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ลงชื่อในหนังสือรับมอบที่ดิน หรือทำสัญญาเช่า หรือทำสัญญาเช่า ซื้อ หรือสัญญาจัดให้โดยมีค่าชดเชยเรียบร้อยแล้ว จะต้องเริ่มเข้าทำประโยชน์ในที่ดินนั้น และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติดังนี้

1. ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเอง อย่างเต็มความสามารถ และไม่นำที่ดินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนไปให้ผู้อื่นเข้าทำประโยชน์ เช่า หรือขาย หากไม่ต้องการจะทำประโยชน์ในที่ดินให้ยื่นคำขอสละสิทธิ หรือขอโอนสิทธิในที่ดินนั้นให้สามีหรือภริยา หรือบุตรที่บรรลุนิติภาวะโดยยื่นคำขอได้ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก. จังหวัด)

2. ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพที่ดิน จนเป็นเหตุให้ที่ดินเสื่อมสภาพความเหมาะสมแก่การประกอบกิจกรรม เช่น ขุดหน้าดินขาย

3. ไม่ขุดบ่อเพื่อเกษตรกรรม เกินกว่าร้อยละ 5 ของพื้นที่ที่ได้รับมอบ เช่น ถ้า ส.ป.ก. จัดที่ดินให้ 20 ไร่ จะขุดบ่อได้ไม่เกิน 1 ไร่ และต้องไม่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ นอกเหนือจากการปลูกสร้างโรงเรือน รางราง ที่อยู่อาศัยหรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรของเกษตรกรนั้นตามสมควร หากต้องการกระทำการใดๆ ที่เกินจากนี้ หรือนำดินที่ขุดได้ออกจากที่ดิน ให้ยื่นคำขออนุญาตต่อ ส.ป.ก. จังหวัดก่อน

4. ดูแลรักษา คุ้มครองหลักฐานและหลักเขตในที่ดินที่ได้รับมอบมิให้เกิดชำรุดเสียหายหรือเคลื่อนย้ายไปจากตำแหน่งเดิม

5. ไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างในโครงการปฏิรูปที่ดิน สภาพแวดล้อม หรือเสียหายต่อการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรอื่น

6. ปฏิบัติตามมติคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (คปก.) และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.)

7. ปฏิบัติตามสัญญา กู้ยืมที่ทำกับ ส.ป.ก. และตามพันธกรณีที่มีอยู่กับสถาบันการเงินหรือบุคคลที่ดำเนินงานร่วมกับ ส.ป.ก. เช่น ตามสัญญากู้ยืมเงินกับ ธ.ก.ส. หรือสัญญาตามโครงการพัฒนาการเกษตรร่วมกับภาคเอกชน

นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของเนื้อที่ในแปลงที่ดินที่ได้รับการจัดจาก ส.ป.ก. อีกด้วย

ถ้าเกษตรกรไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะมีหนังสือเตือนให้ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด ถ้าเกษตรกรยังคงฝ่าฝืนโดยไม่มีความยินยอม คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.) จะมีคำสั่งให้สันสิทธิ และต้องออกจากที่ดิน รวมถึงอาจถูกดำเนินคดีอาญาด้วย (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่, 2544: 9)

การให้สิทธิและจัดที่ดิน การสันสิทธิของ ส.ป.ก.

การให้สิทธิและจัดที่ดิน

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 ได้กำหนดการให้สิทธิและจัดที่ดินให้แก่บุคคลต่างๆ ดังนี้

1. ไม่เกิน 50 ไร่ สำหรับเกษตรกรและบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ใช้ประกอบเกษตรกรรม โดย ส.ป.ก. จะจัดให้เช่าหรือเช่าซื้อ ตามความประสงค์ของเกษตรกร
2. ไม่เกิน 100 ไร่ สำหรับเกษตรกรและบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ใช้ประกอบเกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ใหญ่ ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดโดย ส.ป.ก. จะจัดให้เช่าหรือเช่าซื้อตามความประสงค์ของเกษตรกร
3. ตามจำนวนที่ถือครอง แต่ไม่เกิน 100 ไร่ สำหรับเกษตรกรใช้ประกอบเกษตรกรรมและถือครองทำกินในที่ดินนั้นก่อนปี 2524 โดยในส่วน 50 ไร่ เกษตรกรชำระเพียงค่าธรรมเนียมในการโอนและรังวัด และค่าปรับปรุงพัฒนาที่ดิน ส่วนที่เกิน 50 ไร่ เกษตรกรจะต้องชำระค่าเช่าหรือค่าชดเชยที่ดินในอัตราที่เพิ่มขึ้น
4. ไม่เกิน 50 ไร่ สำหรับบุคคล ซึ่งประกอบกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดิน ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา โดย ส.ป.ก. จะจัดให้เช่าทำประโยชน์หรือเช่า หรือเช่าซื้อ หรือซื้อ แล้วแต่กรณี
บรรดาที่ดินของรัฐเหล่านี้ ส.ป.ก. จะขอให้กรมที่ดินออกโฉนดตามประมวลกฎหมายที่ดินและเมื่อบุคคลใดชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนแล้ว จะได้รับโฉนดที่ดิน โดยมีเงื่อนไขห้ามโอนไปยังผู้อื่นยกเว้นตกทอดทางมรดกแก่ทายาท โดยธรรม หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกร หรือ ส.ป.ก.

การสันติวิธี

ผู้ได้รับการจัดที่ดินจาก ส.ป.ก. จะสันติวิธีในที่ดินในกรณีดังต่อไปนี้

1. ตาย หรือสละสิทธิ เว้นแต่จะมีการตกทอดทางมรดกตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
2. โอนสิทธิการทำประโยชน์ การเช่า เช่าซื้อ หรือการจัดให้โดยมีค่าชดเชยไปยังบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
3. ขาดคุณสมบัติตามระเบียบที่ คปก. กำหนด คือ ไม่ได้ถือสัญชาติไทย หรือมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือของบุคคลในครอบครัวเดียวกัน เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพก่อนได้รับการคัดเลือกเข้าทำกินในเขตปฏิรูปที่ดิน หรือไม่เป็นเกษตรกรตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
4. ฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของ คปก. ว่าด้วยการให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรปฏิบัติเกี่ยวกับการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน

การติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกร

จากเอกสารรายงานการปฏิบัติงาน โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตในเขตปฏิรูปที่ดิน ภายใต้ ASPL: การเพิ่มประสิทธิภาพการมอบหนังสืออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน (ส.ป.ก. 4-01) และติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินทำกินของเกษตรกร กิจกรรมย่อยการติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2542)

การติดตามการทำประโยชน์ในที่ดิน

1. ระบบการติดตามการใช้ประโยชน์ในที่ดิน

โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตในเขตปฏิรูปที่ดิน (คพป.) เป็นผู้ดำเนินการและได้ส่งแนวทางการดำเนินการติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรให้ ส.ป.ก. จังหวัดทั้ง 65 จังหวัด ปฏิบัติและ ส.ป.ก. จังหวัด จะรวบรวมสรุปผลการติดตามส่งให้ คพป. กิจกรรมที่ 2 ส่วนแบบสอบถามให้เก็บไว้เป็นหลักฐานการทำงานที่ ส.ป.ก. จังหวัด

2. การตรวจสอบคุณสมบัติเกษตรกร

มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หากมีข้อมูลหรือข้อสงสัยหรือข่าวสารใดๆ ส.ป.ก. จังหวัดแต่ละจังหวัดย่อมตรวจสอบเป็นการเฉพาะราย

ข้อมูลในการตรวจสอบ อาจได้มาจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

- 2.1 เอกสารการสอบสวนสิทธิการถือครองที่ดิน (ส.ป.ก. 4-24 ก)
- 2.2 ข้อมูลที่รู้จักกันไปในระดับประเทศหรือท้องถิ่นว่าบุคคลใดมิใช่เกษตรกร
- 2.3 คำร้องเรียนของประชาชนหรือการให้ข้อมูลที่นำสงสัยหรือการแจ้งข่าวสารใดให้ ส.ป.ก. ตรวจสอบได้

2.4 ข้อมูลจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ปกครองท้องที่ หรือผู้อยู่ในท้องถิ่นนั้น

3. กรณีตรวจพบผิดเงื่อนไข

3.1 ผู้ที่ขาดคุณสมบัติไม่ได้เป็นเกษตรกร ตามความหมายที่คณะกรรมการกฤษฎีกาตีความเมื่อคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเห็นชอบ ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจเพิกถอน ส.ป.ก. 4-01 ได้ โดยอาศัยอำนาจตามระเบียบ คพป. ว่าด้วยการออกหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2536 ข้อ 9 และตามหนังสือที่ กษ 1204/ว690 ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2536 ซึ่ง ส.ป.ก. มอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพิกถอน ส.ป.ก. 4-01 ได้

3.2 กรณีขาดคุณสมบัติมีที่ดินทำกินเพียงพอแก่การครองชีพอยู่แล้ว หรือมิได้มีสัญชาติไทยคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดมีอำนาจพิจารณาให้สิ้นสิทธิและผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจเพิกถอน ส.ป.ก. 4-01 ได้ ทั้งนี้เกษตรกรมีสิทธิอุทธรณ์หากเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม

3.3 กรณีฝ่าฝืนระเบียบให้ ส.ป.ก. จังหวัด มีหนังสือเตือนให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบหากไม่ปฏิบัติตามคำเตือน คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดมีอำนาจพิจารณาให้สิ้นสิทธิและผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจเพิกถอน ส.ป.ก. 4-01 ได้ ทั้งนี้เกษตรกรมีสิทธิอุทธรณ์หากเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ (2533: 65) ทำการวิจัยเปลี่ยนสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินพบว่า มีเกษตรกรบางรายที่ต้องการคงสิทธิในการทำประโยชน์ไว้โดยอาศัยชื่อบุคคลอื่น มีการเปลี่ยนสิทธิร้อยละ 16.78 โดยภาคเหนือมีสัดส่วนในการเปลี่ยนสิทธิมากกว่าภาคอื่น คือ ร้อยละ 22.60 ภาคกลางร้อยละ 15.26 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 14.95 วิธีการเปลี่ยนสิทธิมากที่สุดคือ การขาย ร้อยละ 24.55 รองลงมา คือ การให้ญาติแฝงเข้าทำกิน ร้อยละ 24.26 ของผู้เปลี่ยนสิทธิ หรือร้อยละ 4.12 ของเกษตรกรทั้งหมดที่ศึกษา ยกให้หรือตกทอดเป็นมรดก ร้อยละ 23.66 การให้เช่าช่วงร้อยละ 17.26 ส่วนการจำนอง การสละสิทธิและถูกยึดมีไม่มากนัก สำหรับการขายพบในภาคกลางมากที่สุด ร้อยละ 58.68 การให้ญาติแฝงเข้าทำกินและยกหรือตกทอดเป็นมรดกพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ร้อยละ 41.35 และ 29.03 ส่วนการให้เช่าช่วงพบในภาคเหนือมากที่สุด ร้อยละ 30.48 บุคคลที่รับช่วงสิทธิส่วนมากเป็นเกษตรกร มีนายทุนหรือผู้ไม่ได้เป็นเกษตรกร ร้อยละ 10.45 ปัจจัยที่เปลี่ยนสิทธิ คือ เปลี่ยนอาชีพร้อยละ 21.49 เป็นหนี้สินร้อยละ 18.36 ตายร้อยละ 17.16 ย้ายไปอยู่กับครอบครัว หรือกลับถิ่นเดิมร้อยละ 16.57 ชราร้อยละ 16.12 ให้ญาติเลี้ยงดูร้อยละ 12.39 มีที่ดินอยู่ที่อื่นอีกร้อยละ 11.64 สภาพที่ดินไม่ดีร้อยละ 10.30 ไปลงทุนการเกษตรอื่น ร้อยละ 9.40 ขาดแรงงานร้อยละ 7.01 ปัญหาครอบครัวร้อยละ 6.12 และมีเสนอแนะไว้โดยสรุป คือ

1. ผู้รับสิทธิส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน ส.ป.ก. อาจยอมรับหลักการในการเปลี่ยนสิทธิได้ โดยมีเงื่อนไขที่จะต้องตรวจสอบอย่างจริงจังในเรื่องวิธีการและสาเหตุที่เกษตรกรต้องเปลี่ยนสิทธิว่าสมควรหรือไม่ ถ้าเกษตรกรขายมีโอกาสด้านเศรษฐกิจและสังคมดีกว่าจริงหรือไม่ ถ้ายอมรับก็จะต้องแก้กฎหมายและกลุ่มบุคคลที่รับช่วงสิทธิจะต้องเป็นเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างแท้จริง

2. การเปลี่ยนสิทธิมีปัญหาจากเศรษฐกิจ ส.ป.ก. จึงต้องมีการพิจารณาหาทางที่จะพัฒนาการเกษตรและเสริมอาชีพนอกการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีรายได้พอที่จะรักษาที่ดินของตนเองไว้ให้ได้ และการเสริมองค์ชุมชนให้แข็งแกร่ง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3. การป้องกันการเปลี่ยนสิทธิเข้าทำประโยชน์ไม่ได้ตกอยู่ในมือเกษตรกร ที่มีเกินสิทธิ หรือนายทุน หรือผู้ไม่เป็นเกษตรกร ส.ป.ก. ต้องติดตามการทำประโยชน์อย่างใกล้ชิด โดยสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชนอย่างใกล้ชิด

ไพศาล กุวลัยลักษณ์ (2544: 100-101) ได้ทำการศึกษานโยบายการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุด พบว่า การถือครองที่ดิน คราวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยคราวเรือนละประมาณ 24 ไร่ อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินประมาณ 18 ไร่ และอีก 6 ไร่ เป็นเนื้อที่ถือครองที่ทำการเกษตรอยู่นอกเขตปฏิรูปที่ดิน จากเนื้อที่ถือครองทั้งหมดมีการใช้ประโยชน์ประมาณร้อยละ 90 โดยที่ดิน ในเขตมีการใช้ประโยชน์ร้อยละ 89 ขณะที่นอกเขตมีการใช้ประโยชน์ประมาณร้อยละ 91 สำหรับลักษณะการกระจายของเนื้อที่ถือครอง พบว่า ร้อยละ 25 ของคราวเรือนมีการถือครองเป็นเนื้อที่เพียงร้อยละ 6.58 ของเนื้อที่ถือครองทั้งหมด และร้อยละ 75 ของคราวเรือน มีการถือครองเป็นเนื้อที่เกือบครึ่งหนึ่งคือ ร้อยละ 48 ของเนื้อที่ถือครองทั้งหมดเป็นผลให้ค่าการกระจายของเนื้อที่ถือครอง มีค่าเท่ากับ 0.04 ซึ่งอยู่ในระดับเกือบดี

เมื่อศึกษาเป็นรายภาค พบว่า ภาคกลางคราวเรือนเกษตรกรมีเนื้อที่ถือครอง เฉลี่ยสูงสุดประมาณ 43 ไร่ อยู่ในเขตประมาณ 33 ไร่ และอีก 10 ไร่ เป็นการถือครองเพื่อทำการเกษตรอยู่นอกเขตปฏิรูปที่ดิน ส่วนภาคเหนือตอนล่างมีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ยต่ำสุด คือ ประมาณ 14 ไร่ เป็นเนื้อที่ในเขตประมาณ 8 ไร่ และประมาณ 6 ไร่ อยู่นอกเขต เมื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ในที่ดินจากเนื้อที่ถือครองทั้งหมดของคราวเรือนเกษตรกรทั้งสองภาค พบว่า ภาคเหนือตอนล่างมีการใช้ประโยชน์เป็นร้อยละ 97 ซึ่งสูงกว่าภาคกลาง ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ร้อยละ 91

สำหรับเนื้อที่ถือครองของภาคกลาง พบว่า มีการกระจายที่มีความเสมอภาคน้อยกว่าการถือครองที่ดินของภาคเหนือตอนล่าง คือ มีการกระจายเป็น 0.44 และ 0.39 ตามลำดับ กล่าวได้ว่าคราวเรือนเกษตรกรในภาคกลางมีการถือครองที่แตกต่างจากค่าเฉลี่ย 43 ไร่ มากกว่าคราวเรือนเกษตรกรในภาคเหนือตอนล่างที่มีการถือครองที่ดินใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ย 14 ไร่ หรือกล่าวอีกในหนึ่งในด้านความเท่าเทียมกันได้ว่า ร้อยละ 75 ของคราวเรือน ในภาคกลางมีการถือครองที่ดินเป็นร้อยละ 45 ซึ่งน้อยกว่าร้อยละ 75 ของคราวเรือนในภาคเหนือตอนล่าง ที่มีการถือครองที่ดินเป็นร้อยละ 48

การควบคุมสิทธิ ข้อเท็จจริงคือเกษตรกรที่ได้รับเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 เป็นผู้ถือครองเดิมอยู่แล้ว ไม่สนใจเรื่องการควบคุมเพราะเห็นว่าตนเองเป็นเจ้าของ แม้มีใช้ทางด้านกฎหมายแต่ก็เป็นที่ยอมรับกันในทางพฤตินัย แต่ข้อกฎหมายในขั้นตอนการทำประโยชน์ เช่า หรือเช่าซื้อ มีการตรวจสอบการทำประโยชน์ตลอดทุกกระยะ เพื่อให้เกษตรกรทำประโยชน์อย่างจริงจัง ผลการดำเนินงาน ส.ป.ก. ไม่สามารถตรวจสอบการทำประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะพื้นที่รับผิดชอบกว้างขวางและมีข้อยุ่งยากทางกฎหมายและระเบียบ หากดำเนินการอย่างจริงจังทำให้เจ้าหน้าที่หลักเลี้ยวที่จะตรวจสอบ

จุฬามาศ นิสารัตน์ (2544: 54-55) ได้ทำการศึกษาความเข้าใจและความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม กล่าวว่า หลักการของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ การกระจายสิทธิในที่ดิน จากผู้ถือครองจำนวนมากที่ไม่ได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง ไปยังเกษตรกรที่ไม่มีที่ดิน หรือมีแต่มีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่ที่ดิน ที่ ส.ป.ก. นำมาปฏิรูปที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นที่ดินเอกชนหรือที่ดินของรัฐ จะมีผู้ครอบครองเดิม ถ้าเป็นที่ดินเอกชนก็จะมีผู้เช่า หรืออาศัยทำประโยชน์อยู่ เมื่อ ส.ป.ก. ซื้อก็จะกระจายให้ผู้เช่าเดิมผู้ครอบครองที่ดินของรัฐ ผู้ถือครองถือว่าที่ดินนั้นเป็นของตนไม่ยอมให้ ส.ป.ก. เข้าไปยุ่งเกี่ยว ไม่ให้ความร่วมมือ วิธีการของ ส.ป.ก. จึงต้องทำให้กระจายที่ดินไปยังลูกหลานญาติพี่น้อง ผู้ครอบครองทำให้ไม่มีที่ดินเหลือไปจัดให้เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีแต่ไม่เพียงพอ เป็นการช่วยรับรองปรับปรุงสิทธิของผู้ที่ผิดกฎหมายให้ถูกกฎหมายเท่านั้น ที่ดินที่ทำประโยชน์ในปัจจุบันได้มาจากการซื้อจากบุคคลอื่น รับโอนมาโดยเสน่หา หรือเช่าอยู่โดยเสียดำเช่าและอาศัยบุคคลอื่นทำกิน ซึ่งแสดงว่าที่ดินแปลงที่ครอบครองทำประโยชน์อยู่ไม่ได้มาจากการจัดที่ดินของ ส.ป.ก. โดยตรง พร้อมกันนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ได้รับที่ดินจาก ส.ป.ก. ไม่ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเองแต่ไม่ให้นำบุคคลอื่นเช่า อาศัย หรือโอนให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุตรหลานของตน และการซื้อมาซึ่งต้องห้ามตามมาตรา 39 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) 2532 นอกจากนี้ยังพบว่าที่ดินทำประโยชน์อยู่ในปัจจุบันของบุคคลที่ได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้มาจากการรับมรดกร้อยละ 14.30 ได้มาจากรัฐบาลจัดให้ร้อยละ 2.70 และรับโอนมาโดยเสน่หาร้อยละ 1.35 ถ้ารวมจำนวนร้อยละที่รับซื้อมาจากบุคคลอื่น คือ เช่าที่ดินบุคคลอื่นทำกิน โดยเรียกค่าเช่า อาศัยบุคคลอื่นทำกิน และรับโอนมาโดยเสน่หา รวมทั้งสิ้นมีจำนวนร้อยละ 37.82 เป็นบุคคลที่ได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และครอบครองที่ดินทำประโยชน์ในปัจจุบันมาก่อนการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมร้อยละ 68.75 ส่วนที่ไม่ได้ครอบครองมาก่อนมีจำนวนร้อยละ 31.25 หรือประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนบุคคลที่ครอบครองมาก่อน ปัจจุบันที่ดินที่ครอบครองทำประโยชน์จากดินที่อยู่อาศัยทั้งหมดจำนวน 11-20 ไร่ มีร้อยละ 41.67 จำนวน 1-10 ไร่ มีร้อยละ

30.00 จำนวน 21-30 ไร่ จำนวน 41-50 ไร่ จำนวน 31-40 ไร่ มีร้อยละ 18.33, 6.67 และ 3.33 ตามลำดับ ส่วนจำนวน 50 ไร่ขึ้นไป ไม่มีแสดงว่าประชากรกลุ่มนี้ ทั้งหมดไม่มีผู้ใดครอบครองทำประโยชน์ที่ดินที่อยู่อาศัยส่วนที่เกิน 50 ไร่ (จุฬามาศ นิสารัตน์, 2544: 200)

ส่วนความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในเรื่องความเห็นเกี่ยวกับวิธีการในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ประโยชน์และการโอนสิทธิประชากรศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เห็นว่า ควรให้มีการติดตามตรวจสอบการใช้ประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ ออกกฎหมายและระเบียบให้ชัดเจน ให้โอนสิทธิได้เฉพาะทางมรดกหรือมีบทลงโทษสถานหนัก และยึดคืนหรือนำมามาตรการทางอาญา

มูลนิธิสถาบันที่ดิน (2544) ทำการวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินและมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมายเพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวว่า การใช้ที่ดินผิดประเภท จากการศึกษาสมรรถนะของดินในประเทศไทย จากพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ 320 ล้านไร่ พื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกมีเพียง 218 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 68 ของพื้นที่ประเทศ และมีที่ดินจำนวนมากที่ใช้ดินอย่างไม่เหมาะสมซึ่งนอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตต่ำแล้วยังอาจก่อให้เกิดปัญหาการเสื่อมคุณภาพของดินอาจทำให้คุณสมบัติของดินเพื่อใช้ในการเพาะปลูกสูญเสียไปแล้วไม่สามารถปรับให้กลับมาอยู่ในสภาพเดิมได้ การที่เกษตรกรส่วนใหญ่โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยไม่ค่อยมีการลงทุนเพื่อรักษาคุณภาพและความอุดมสมบูรณ์ของดินนั้นอาจมีสาเหตุมาจากความไม่มั่นคงของการถือครองพื้นที่ทำกินทำให้ขาดแรงจูงใจในการลงทุนระยะยาว ความบิดเบือนของกลไกการตลาดซึ่งทำให้ผู้ผลิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น สินเชื่อ ข้าราชการตลาด และข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาและการปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตเงื่อนไขพื้นฐานในการตัดสินใจจึงแตกต่างไปจากกรณีผู้ผลิตขนาดกลางและขนาดใหญ่ในประเทศพัฒนาแล้ว

ประเด็นปัญหาในเรื่องการกระจุกตัวของการถือครองขึ้นอยู่กับคำถามหลักที่ว่าจริงหรือไม่ที่การกระจุกตัวของการถือครองที่ดินเป็นสาเหตุสำคัญของการใช้ที่ดินที่ด้อยประสิทธิภาพเนื่องจากกรรมสิทธิ์ของที่ดินไปอยู่กับผู้ที่ไม่ได้ทำประโยชน์จากที่ดินนั้น การถือครองที่ดินโดยไม่ได้ทำประโยชน์ทำให้เกิดค่าเสียโอกาสจากการใช้ประโยชน์ทำให้เกิดค่าเสียโอกาสจากการใช้ที่ดินเพื่อการผลิต แต่ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่มีคุณสมบัติอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งผู้ที่มีกรรมสิทธิ์หรือผู้ที่มีสิทธิครอบครองมีอำนาจในการที่จะนำที่ดินไปใช้เพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ได้ดังนั้นหากจะวัดประสิทธิภาพของการใช้ที่ดินแล้ว ก็จะต้องมีการเปรียบเทียบมูลค่าที่เกิดจากการใช้ที่ดินในกิจกรรมการผลิตต่างๆ ยกตัวอย่าง เช่น ในกรณีที่เจ้าของที่ดินไม่ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นเพื่อการ

ผลิตทางการเกษตรแต่นำที่ดินนั้นไปจำนองเพื่อนำเงินไปลงทุนนอกภาคเกษตรในเชิงเศรษฐศาสตร์ ถือว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากที่ดินเช่นกัน และอาจจะเป็นวิธีการใช้ประโยชน์ที่จะก่อให้เกิดผลตอบแทนมากกว่าการใช้ที่ดินดังกล่าวเพื่อการผลิตในภาคเกษตรหรือในกรณีที่เจ้าของที่ดินไม่ได้ นำที่ดินไปจำนองเพื่อกู้ยืมเงินไปใช้ในการลงทุนแต่ถือครองที่ดินนั้นไว้เพื่อการออกในเชิง เศรษฐศาสตร์ก็ยังคงถือว่าที่ดินนั้นก็ยังมีการใช้ประโยชน์อยู่และอาจเป็นลักษณะของการออมที่มั่นคง กว่า การถือครองทรัพย์สินประเภทอื่น เนื่องจากที่ดินเป็นทรัพย์สินที่ไม่เสื่อมสภาพและมูลค่าไม่ สูญหายหรือลดลงเมื่อเกิดภาวะเงินเฟ้อ

ปัญหาพื้นฐานจึงไม่ได้อยู่ที่ลักษณะของการถือครองที่ดินที่กระจุกตัวโดยของมันเอง แต่อยู่ที่ความเหมาะสมของการใช้ที่ดินในช่วงระยะเวลาต่างๆ ให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระดับการพัฒนา

ส่วนการกระจุกตัวในแง่ของกรรมสิทธิ์ กล่าวคือ ผู้ถือครองเป็นเจ้าของที่ดินราย ใหญ่โดยมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหลายแปลงกระจายไปตามจังหวัด อำเภอ และตำบลต่างๆ โดยแต่ละ แปลงนั้นมีลักษณะของการใช้และการหาประโยชน์จากที่ดินนั้นที่แตกต่างกันไปหรือไม่ก็ตาม เช่น ให้เช่าซื้อไว้เก็งกำไร ทำการเกษตร อุตสาหกรรม และการบริหาร ฯลฯ ในแง่ของผู้ถือครอง

บำเหน็จ วิริยะสุนทร (2543: 72) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทักษะจิตของประชาชนต่อการบุก รุกที่ดินสาธารณะประโยชน์: กรณีศึกษาบ้านโนนทรายทอง ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ดินของประชาชนในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ทักษะจิตของประชาชน ต่อการบุกเบิกที่ดินสาธารณะประโยชน์ของประชาชน อยู่ในระดับไม่แน่ใจ และเมื่อแยกเป็นรายด้าน ประชาชนมีทักษะจิตต่อการเข้าอาศัยในพื้นที่ ทักษะจิตต่อการปฏิบัติงานของรัฐ อยู่ในระดับไม่แน่ใจ เช่นเดียวกัน ปัจจัยที่มีผลต่อทักษะจิตของประชาชนต่อการบุกเบิกที่ดินสาธารณะประโยชน์บ้านโนน ทรายทอง ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ต้องอุปการะ รายได้ ระยะเวลา ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ สถานภาพทางสังคม เขตที่พักอาศัย ส่วนเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ ความรู้ เกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน ไม่มีผลต่อทักษะจิตของประชาชนต่อการบุกเบิกที่ดินสาธารณะประโยชน์บ้าน โนนทรายทอง

พิชัย จินาพันธ์ (2544: 61) ได้ทำการศึกษา ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการใช้ประโยชน์ ที่ดิน เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำแม่เทย อำเภอบ่อแก้ว จังหวัด เชียงใหม่ พบว่า ประชาชนกะเหรี่ยงมีการสืบทอดภูมิปัญญา จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ใน รูปของความเชื่อประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะการสืบทอดโดยวิธีการบอกเล่าจากผู้ อาวุโส ผู้นำชุมชน ผ่านทางพิธีกรรมและกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมชุมชน สัมฤทธิ์ผล ในการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการใช้ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การใช้ประโยชน์

ที่ดินของชาวกะเหรี่ยงในการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นความรู้และประสบการณ์ที่สะสมจากอดีตเกิด กระบวนการเรียนรู้สั่งสมสืบทอดและการปฏิบัติจากประสบการณ์ตรงจนกลายเป็น “องค์ความรู้” ที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยมีระเบียบกฎเกณฑ์และข้อห้ามต่าง ๆ ในรูปแบบของความเชื่อ “อำนาจของผี” เพื่อใช้เป็นมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเพื่อป้องกันความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรของคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน นอกจากนี้ประชาชนชาวกะเหรี่ยงในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินรูปแบบไร่หมุนเวียน และลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในบางแปลงมีความเข้มข้น ลดการบุกเบิกขยายพื้นที่ทำกินในแหล่งใหม่ ปัจจัยที่มีอิทธิพลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าว เนื่องจากประชาชนชาวกะเหรี่ยงได้มีการคุมกำเนิด ส่งผลให้อัตราการเพิ่มของประชากรลดลงและประชาชนการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานพื้นที่ต้นน้ำได้เข้าไปเป็นผู้คอยดูแลควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่ล่อแหลมต่อการทำลายพื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยนำรูปแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาคสรุป

(Overview)

เจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม นอกจากการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้เกษตรกรผู้ไร้ที่ทำกินแล้ว ยังรวมถึงการให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาขั้นพื้นฐานการพัฒนาอาชีพและรายได้ของเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็มที่ เพื่อผลในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในทางอ้อมและยังเป็นการดำเนินการในลักษณะควบคุมดูแลให้เกษตรกรปฏิบัติตามระเบียบและช่วยให้รู้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วย แต่จากการติดตามทำประโยชน์ในที่ดินทำกินของเกษตรกรขายสิทธิในที่ดินไปเนื่องจากมีหนี้สินหรือมีผู้แสวงหาที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เพราะเห็นว่าราคาถูกหรือเป็นทำเลเพื่อการท่องเที่ยวหรือกรณีเกษตรกรไม่ทำประโยชน์ ปล่อยทิ้งว่าง เพราะไม่มีทุนหรือไม่คุ้นกับการลงทุน หรือที่ดินมีความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์อย่างอื่นดังได้กล่าวมาแล้ว หากจัดที่ดินให้เกษตรกรแล้วแต่เกษตรกรมิได้ทำประโยชน์การปฏิรูปที่ดินก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ปัจจุบัน ส.ป.ก. ได้ให้ความสำคัญกับการติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินอย่างมาก แต่สามารถ

ติดตามได้เพียงปีละประมาณ 1.42 ล้านไร่ เนื่องจากงบประมาณมีจำกัด และการติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินทำกินของเกษตรกร ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2544 ถึงเดือนกรกฎาคม 2546 สรุปในเบื้องต้นได้ว่า มีการติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกร มีเกษตรกรทำประโยชน์ด้วยตนเอง ประมาณร้อยละ 80.5 ให้เช่า ประมาณร้อยละ 2.0 ให้ทำฟรี ประมาณร้อยละ 2.5 ปล่อยทิ้งว่าง ประมาณร้อยละ 1.3% และ ขาย ประมาณร้อยละ 1.2 ซึ่งหากมองในภาพรวมสามารถจำแนกได้ว่ามีเกษตรกรทำประโยชน์ด้วยตนเองประมาณร้อยละ 92 และที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 8 ไม่ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเอง

ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ และมีผลต่อการคิดและการกระทำของบุคคล ทั้งนี้เนื่องมาจากบุคคลแต่ละคนล้วนได้รับประสบการณ์ ได้รับความรู้ และผ่านการเรียนรู้มามาก และแตกต่างกันทัศนคติอาจเปลี่ยนแปลงได้อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ

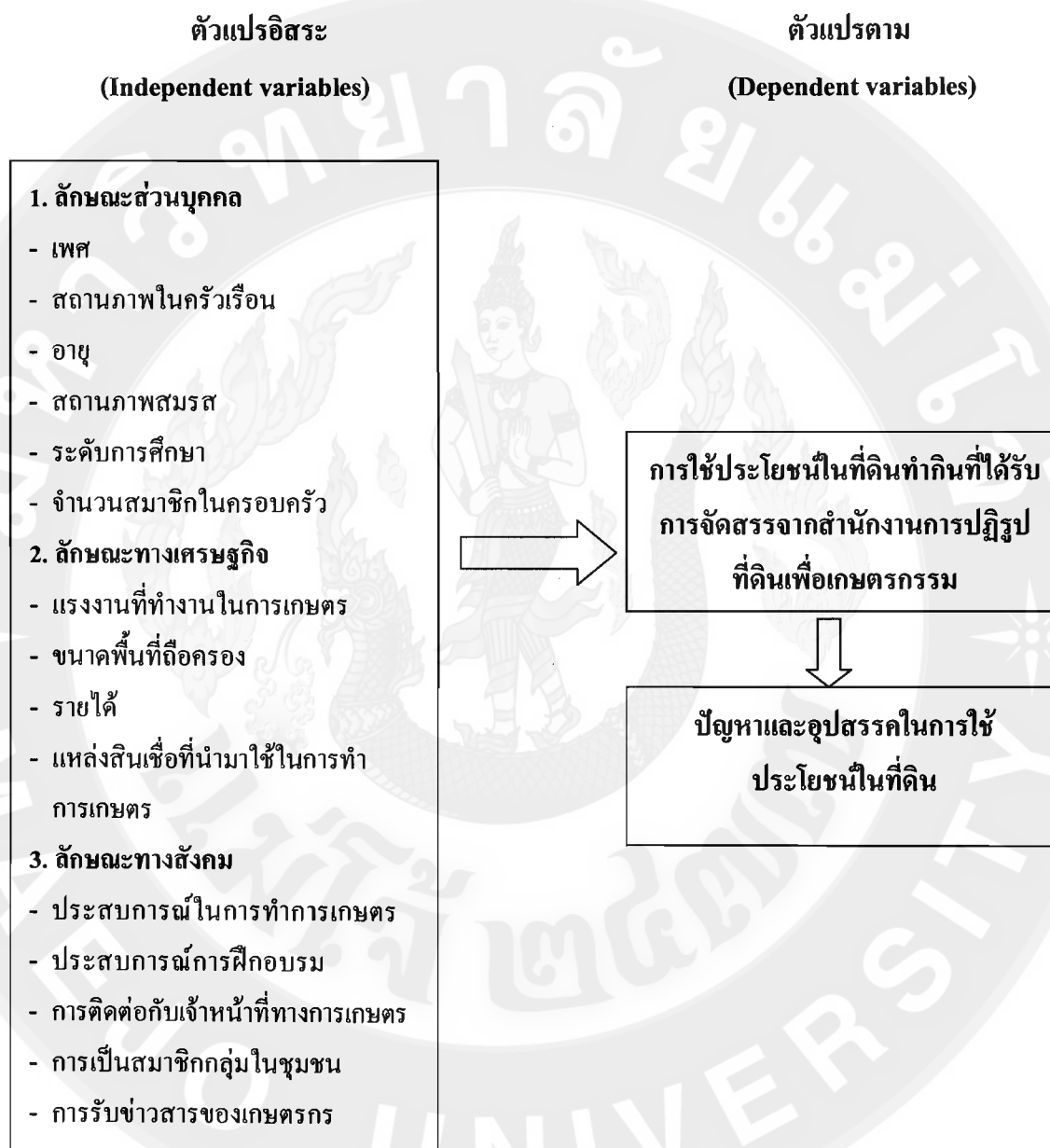
จากข้อมูลผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาถึงรูปแบบการใช้และไม่ใช้ประโยชน์ในที่ดิน ซึ่งอาจปล่อยทิ้งว่าง ให้เช่า ให้ทำฟรี หรือขายสิทธิไป และบุคคลผู้เข้าทำประโยชน์แทนเกษตรกรเหล่านั้นเป็นใคร เป็นเกษตรกรหรือไม่ ชื้อไว้เพื่ออะไร กรณี ผู้เช่า ผู้ทำฟรี ผู้ซื้อ เป็นผู้ที่มีความต้องการทำการเกษตรจริง หรือเป็นผู้ไร่ที่ดินทำกิน หรือมีปัญหาอื่นใด ในกระบวนการจัดที่ดินที่ทำให้เกษตรกรไม่ทำประโยชน์ในที่ดิน หรือว่าที่ดินไม่เหมาะสมต่อการทำเกษตรแต่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์อย่างอื่น มีแนวทางใดที่จะช่วยให้เกษตรกร ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเอง หรือควรนำที่ดินเหล่านั้นมาจัดให้ผู้ไร่ที่ดินทำกินต่อไป และจะช่วยให้ทราบปัญหาและหาแนวทางการจัดที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

(Conceptual Framework of Research)

การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้คือ ตัวแปรอิสระ (independent variables) ประกอบด้วย 1) ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว และจำนวนสมาชิกในครอบครัว 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ แรงงานที่ทำงานในการเกษตร ขนาดพื้นที่ที่ถือครอง รายได้ และจำนวนแหล่งเงินเชื่อที่นำมาใช้ในการทำการเกษตร และ 3) ลักษณะทางสังคม ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำการเกษตร ประสบการณ์การฝึกอบรม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่ม และการรับข่าวสารของเกษตรกร ส่วนตัวแปรตาม (dependent

variables) ประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ดังได้แสดงในกรอบแนวความคิดในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ ได้มีการกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

(Locale of the Research)

สถานที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ อยู่ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เหตุผลที่เลือกดำเนินการวิจัยในสถานที่ดังกล่าวคือ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จำนวน 199 ไร่ และเป็นพื้นที่ที่เกษตรกรไม่ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

(Population and Sampling Procedures)

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในหมู่บ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 199 ไร่ และทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) กำหนดขนาดของตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนของประชากรที่ถูกต้อง ได้กำหนดให้มีความคลาดเคลื่อน 0.05 โดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

$$n = \frac{199}{1 + 199 (0.05)^2}$$

$$n = 133$$

ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม 133 ราย

เมื่อคำนวณแต่ละกลุ่มตัวอย่างได้แล้ว ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนประชากร โดยการใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็น โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จากรายชื่อเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยกระบวนการวิธีการจับสลาก

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล (The Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ ใช้แบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์และแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยอาศัยทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งดัดแปลงจากแบบสัมภาษณ์ที่มีผู้ศึกษาวิจัยอื่นๆ สร้างไว้แล้วให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มประชากร หรือกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาวิจัยในครั้งนี้

แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกรซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ขนาดพื้นที่ถือครอง แรงงานในครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่ม การรับข่าวสารของเกษตรกร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร และประสบการณ์ในการทำการเกษตร ประสบการณ์การฝึกอบรม

ตอนที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ตอนที่ 3 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

การทดสอบเครื่องมือ (Pre-testing of Instrument)

การทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์จากแนวทางในการตรวจเอกสาร เพื่อจะรวบรวมข้อมูลต่างๆ ตามวัตถุประสงค์จากนั้นได้นำเสนอ ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วยคณะกรรมการที่ปรึกษาในการวิจัยเพื่อตรวจสอบความชัดเจนและความเหมาะสมของข้อความ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

การรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

วิธีการรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ได้มาจากการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ในภาคสนาม
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้มาจากสำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร และข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัด ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารทางวิชาการและรายงานต่างๆ จากห้องสมุดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผลงานวิจัย ปัญหาพิเศษ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ
3. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผล สรุปผล และรายงานผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)

เมื่อใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมแจกแจงและจัดหมวดหมู่ ใส่รหัสตัวเลขเข้าตาราง แล้วนำไปวิเคราะห์คำนวณด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย ซึ่งใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ คือ

1. ค่าร้อยละ (percentage) เพื่อแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานมาใช้อภิปรายในการจัดลำดับชั้น ลักษณะส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ของผู้ให้ข้อมูล

2. ค่ามัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean) ค่าพิสัย (range) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และวัดการกระจายของลักษณะส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ของผู้ให้ข้อมูล

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

(Research Duration)

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งสิ้น 13 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม – เดือนมกราคม พ.ศ. 2552

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

(RESULTS AND DISCUSSION)

ผลการวิจัย การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้นได้จัดการนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะส่วนบุคคล

เพศ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (ร้อยละ 72.93) เป็นเพศชาย และร้อยละ 27.07 เป็นเพศหญิง (ตารางที่ 2) แสดงให้เห็นว่าเพศชายยังมีบทบาทในการถือครองที่ดิน โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าครัวเรือน และจะเป็นผู้ที่ตัดสินใจว่าจะใช้ประโยชน์จากที่ดินที่มีอยู่ไปดำเนินการหรือทำกิจกรรมใดๆ สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเพศหญิงนั้นมีถึงมากกว่าหนึ่งในสี่ ทั้งนี้เนื่องจากที่ดินเมื่อก่อนนั้นจะถือครองโดยหัวหน้าครัวเรือนซึ่งเป็นเพศชาย เมื่อสามีเสียชีวิต หรือเกิดการหย่าร้าง ก็จะมีการแบ่งที่ดินและถือครองที่ดินด้วยตนเอง

สถานภาพในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.47) มีสภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว และร้อยละ 13.53 เป็นคู่สมรส (ตารางที่ 2) ซึ่งสอดคล้องกับเพศของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ทั้งนี้เนื่องมาจากเป็นลักษณะของสังคมไทยที่ส่วนใหญ่เพศชายจะเป็นผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัว โดยเฉพาะในสังคมเกษตรกรรม ซึ่งในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เพศชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จะเป็นตัวแทนครอบครัวในการตัดสินใจในกิจกรรมนั้นๆ และการเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์นั้นบางครั้งหัวหน้าครอบครัวไม่อยู่หรือไม่รู้หนังสือ ภรรยาหรือบุตรจะเป็นผู้ให้ข้อมูลแทน

อายุ

ผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ยประมาณ 56 ปี โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่อายุน้อยที่สุดคือ 34 ปี และผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากที่สุดคือ 82 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 60.15) มีอายุระหว่าง 41-60 ปี รองลงมาเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 30.85) มีอายุมากกว่า 61 ปี โดยผู้ที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีเพียงร้อยละ 9.02 (ตารางที่ 2)

แสดงว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุ ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลได้รับการจัดสรรที่ดินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 ซึ่งขณะที่เกษตรกรได้รับสิทธิทำกินนั้นก็มียู่มากแล้วเนื่องจากหมู่บ้านสบวะเดิมนั้นตั้งอยู่เหนือเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชลแล้วมีการอพยพมาหมู่บ้านภูดิน และใช้พื้นที่ดังกล่าวทำกินและยังไม่มีกรรมสิทธิ์ให้บุตรหลาน สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุน้อยนั้นจะเป็นบุคคลที่ได้รับการสิทธิในที่ดินจากพ่อแม่

สถานภาพสมรส

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (ร้อยละ 74.44) มีสถานภาพสมรส รองลงมาร้อยละ 21.80 มีสถานภาพหม้าย ร้อยละ 3.01 และร้อยละ 0.75 มีสถานภาพโสด และหย่าร้าง ตามลำดับ (ตารางที่ 2) แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับระดับอายุของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ ที่มีการสร้างครอบครัวของตนเองแล้ว ตลอดจนในสังคมชนบทหรือสังคมเกษตรประชาชนจะมีครอบครัวคร่ำครวก่อนข้างเร็ว และในวัยผู้สูงอายุนั้นจะมีผู้ที่มีสถานภาพหม้ายอยู่เป็นจำนวนมาก

ระดับการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลประมาณสามในสี่ (ร้อยละ 75.94) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาร้อยละ 15.04 ไม่ได้จบการศึกษาชั้นบังคับ ในขณะที่ยังร้อยละ 6.02 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย/ป.วช. และมีเพียงร้อยละ 3.00 เท่านั้นที่จบการศึกษาระดับอนุปริญญา/ป.วส.ขึ้นไป (ตารางที่ 2)

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาจะเห็นว่าผู้ให้ข้อมูล เรียนหนังสือตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ สามารถอ่านออกเขียนได้ เมื่อเรียนจบภาคบังคับแล้วจะออกไปหางานทำรับจ้างเป็นกรรมกร และทำงานช่วยครอบครัวทำให้ขาดโอกาสการศึกษา ประกอบกับการศึกษาในอดีตมีเพียงภาคบังคับเท่านั้น ถ้าหากจะศึกษาต่อจะต้องเดินทางไปศึกษาต่อในตัวเมือง ซึ่งก็ขาดปัจจัยทางด้านการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับวิจิตร อาวะกุล (2527: 131) ซึ่งได้กล่าวว่าอาชีพทางการเกษตร ถ้าหากบรรพบุรุษประกอบอาชีพการเกษตรมาก่อนลูกหลานก็จะมีแนวโน้มที่จะมีความรู้และประสบการณ์ในการเกษตร และจะมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามอย่างที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติด้วย และยังสอดคล้องกับ บุญสม วราเอกศิริ (2529: 4) ที่ระบุว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชากรในชนบทเกษตร มีการศึกษาดำหรือขาดมาตรฐานการศึกษา เนื่องจากว่าชนบทเกษตรนั้นมักอยู่ห่างไกลจากความเจริญ ขาดแคลนสถานศึกษา รวมทั้งส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องรายได้ต่ำทำให้ไม่มีเงินเรียน

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาพบว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 3 คน ผู้ให้ข้อมูลที่มีสมาชิกภายในครอบครัวน้อยที่สุด 1 คน และมากที่สุด 7 คน โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 65.40) มีสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 3-4 คน รองลงมาร้อยละ 21.07 มีสมาชิกในครอบครัว 1-2 คน และร้อยละ 10.53 มีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 5 คน (ตารางที่ 2)

สังเกตได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนขนาดเล็ก คือ มีสมาชิกครัวเรือนระหว่าง 3-4 คน ซึ่งอาจประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป บุตรหลานเมื่อแต่งงานมีครอบครัวก็แยกตัวออกไป อาจไปอยู่ต่างหมู่บ้าน หรือทำงานในเมือง ตลอดจนรัฐบาลมีนโยบายในการวางแผนครอบครัว จึงทำให้ขนาดของครอบครัวขนาดใหญ่ที่เคยเห็นในอดีตจึงเริ่มมีให้เห็นน้อยลง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

(n = 133)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	97	72.93
หญิง	36	27.07
สถานภาพในครัวเรือน		
หัวหน้าครอบครัว	115	86.47
คู่สมรส	18	13.53
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 40	12	9.02
41-50	31	23.31
51-60	49	36.84
61-70	27	20.30
มากกว่า 70	14	10.53
$\bar{X} = 56.10$	$SD = 11.14$	$Min-Max = 34-82$
สถานภาพสมรส		
สมรส	99	74.44
หม้าย	29	21.8
โสด	4	3.01
หย่าร้าง	1	0.75
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้จบการศึกษาชั้นบังคับ	20	15.04
ประถมศึกษาชั้นบังคับ	101	75.94
มัธยมศึกษาตอนต้น	5	3.76
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ป.วช.	3	2.26
อนุปริญญา/ป.วส.	2	1.50
ปริญญาตรีขึ้นไป	2	1.50

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 133)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว (คน)		
1-2	32	24.07
3-4	87	65.40
มากกว่า 4	14	10.53
$\bar{X} = 3.28$	SD = 1.16	Min-Max = 1-7

ลักษณะทางเศรษฐกิจ**จำนวนแรงงานที่ทำงานในการเกษตร**

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการทำ การเกษตร ในขณะที่เดียวกันมีอีกร้อยละ 6.77 ที่มีการใช้แรงงานจ้างเพิ่มเติม (ตารางที่ 3) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมี แรงงานที่ใช้ในการเกษตรเฉลี่ย 2.56 คน ต่ำสุด 1 คน และสูงสุด 5 คน โดยผู้ให้ข้อมูลประมาณ ครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.37) มีแรงงานที่ใช้ในการเกษตรจำนวน 1-2 คน รองลงมาร้อยละ 47.37 มีแรงงาน ที่ใช้ในการเกษตรจำนวน 3-4 คน และร้อยละ 2.26 เท่านั้นที่มีแรงงานที่ใช้ในการเกษตรจำนวน 5 คน

สังเกตได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีแรงงานที่ใช้ในการเกษตรเป็นแรงงานใน ครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ โดยมีจำนวนแรงงานระหว่าง 3-4 คน ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลมีจำนวน พื้นที่ไม่มากนักและกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการสมาชิกในครอบครัวสามารถดำเนินการได้ไม่ จำเป็นต้องจ้างเพิ่ม สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนแรงงานเพิ่มนั้นเนื่องจากบางกิจกรรมสมาชิกใน ครอบครัวไม่สามารถดำเนินการได้ทัน เช่น การปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น จึงทำให้ต้องมีการ จ้างแรงงานเพิ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานชั่วคราว

รายได้จากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม เฉลี่ย 23,734.59 บาทต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้น้อยที่สุด 1,500 บาทต่อปี และมากที่สุด 144,000 บาท ต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 56.40) มีรายได้ระหว่าง 10,001-30,000 บาทต่อปี และร้อยละ 21.80 มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อปี ร้อยละ 15.04 มีรายได้ระหว่าง 30,001-50,000 บาท ต่อปี และมีเพียงร้อยละ 6.67 เท่านั้นที่มีรายได้มากกว่า 50,000 บาทต่อปี (ตารางที่ 3) จากผลการศึกษา

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 2,000 บาทต่อปี โดยรายได้ส่วนใหญ่จะเป็นรายได้ที่ได้มาจากการปลูกพืช เช่น ลำไย และข้าว เป็นหลัก ซึ่งสภาพพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลนั้นเหมาะสมในการปลูกลำไย และข้าว ซึ่งในปีที่ผ่านมาผลผลิตลำไยมีปริมาณไม่มาก และมีราคาค่อนข้างตกต่ำ และการทำนาก็จะทำการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน และหากมีเหลือก็นำไปจำหน่าย

รายได้จากนอกภาคเกษตรกรรม

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสี่ในห้า (ร้อยละ 79.70) มีรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมด้วย ในขณะที่ร้อยละ 20.30 ไม่มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรม โดยผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 30,797.17 บาทต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมน้อยที่สุด 500 บาทต่อปี และมากที่สุด 500,000 บาทต่อปี และยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสองในห้า (ร้อยละ 41.51) มีรายได้ระหว่าง 10,001-30,000 บาทต่อปี เกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 30.19) มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อปี ร้อยละ 19.81 มีรายได้ระหว่าง 30,001-50,000 บาทต่อปี และร้อยละ 8.49 มีรายได้มากกว่า 50,000 บาทต่อปี (ตารางที่ 3)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมแตกต่างกันมาก ($SD > \bar{X}$) โดยรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมน้อยที่สุด 500 บาทต่อปี และมากที่สุด 500,000 บาทต่อปี ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่จะเป็นรายได้จากการรับจ้างทั่วไป โดยเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผลิต เกษตรกรจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม เช่น รับจ้างเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร และทำงานก่อสร้างในช่วงว่างจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร สำหรับผู้ที่มีรายได้ 500,000 บาทต่อปีนั้นเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ประกอบอาชีพพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลผลิตเกษตรเพื่อนำไปจำหน่ายจึงทำให้มีรายได้ต่อปีค่อนข้างสูง

รายได้รวม

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้รวมเฉลี่ย 48,279.70 บาทต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้น้อยที่สุด 3,000 บาทต่อปี และมากที่สุด 515,000 บาทต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 62.41) มีรายได้ระหว่าง 20,001-60,000 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 16.54 มีรายได้ไม่เกิน 20,000 บาทต่อปี ร้อยละ 12.78 มีรายได้ระหว่าง 60,001-80,000 บาทต่อปี และร้อยละ 8.27 มีรายได้มากกว่า 80,000 บาทต่อปี (ตารางที่ 3)

แสดงให้เห็นว่านอกจากการทำเกษตรแล้วผู้ให้ข้อมูลยังประกอบอาชีพอื่นเสริม เช่น รับจ้างเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งรายได้จากการทำเกษตรเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอในการเลี้ยงชีพ จึงจำเป็นต้องประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปกับการทำเกษตรด้วยตลอดจนในช่วงปีที่ผ่านมาผลผลิตตกต่ำ (ลำไย) จึงทำให้มีรายได้ค่อนข้างต่ำ สำหรับผู้ที่มี

รายได้ 515,000 บาทต่อปีนั้นเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ประกอบอาชีพปลูกไม้ผลและประกอบอาชีพพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลผลิตเกษตรเพื่อนำไปจำหน่ายด้วย

ลักษณะการถือครองที่ดิน

จากตารางที่ 11 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด นอกจากจะถือครองที่ดินของ ส.ป.ก. แล้ว ในขณะเดียวกันมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 3.01 ที่มีการถือครองที่ดินที่ไม่ใช่ที่ดิน ส.ป.ก. ด้วย แสดงให้เห็นว่า นอกจากมีการถือครองที่ดินเป็น ส.ป.ก. แล้ว จากการสัมภาษณ์พบว่าเป็นการถือครองที่ดินในลักษณะเช่า ทั้งนี้เนื่องจากที่ดินที่ได้รับจัดสรรจาก ส.ป.ก. ไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรจึงมีการเช่าที่ดินเพิ่ม

จำนวนพื้นที่ถือครอง

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 6.56 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนพื้นที่ถือครองน้อยที่สุด 2 ไร่ และมากที่สุด 9 ไร่ โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลประมาณสองในสาม (ร้อยละ 66.92) มีจำนวนพื้นที่ถือครองมากกว่า 6-8 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 26.32 มีจำนวนพื้นที่ถือครองมากกว่า 4-6 ไร่ ร้อยละ 6.02 มีจำนวนพื้นที่ถือครองระหว่าง 2-4 ไร่ และมีเพียงร้อยละ 0.75 มีจำนวนพื้นที่ถือครองมากกว่า 8 ไร่ (ตารางที่ 3) แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ถือครองไม่มากนัก เนื่องจากทางสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจัดสรรให้คนละไม่เกิน 10 ไร่เท่านั้น และเกษตรกรแต่ละรายจะได้รับการจัดสรรไม่เท่ากัน

แหล่งเงินทุนที่นำมาใช้ในการทำการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 91.73) ใช้เงินทุนของตนเอง ในการทำการเกษตร รองลงมา ร้อยละ 6.02 ใช้เงินทุนจากแหล่งอื่นๆ (สหกรณ์การเกษตร, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) นอกจากนั้นยังพบว่าร้อยละ 1.50 และ 0.75 ใช้เงินทุนจากเพื่อนบ้าน และญาติพี่น้อง ตามลำดับ (ตารางที่ 3) แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้เงินทุนของตนเองในการทำการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ทำการเกษตรไม่ค่อยมาก เมื่อจำหน่ายผลผลิตในแต่ละปีก็จะเก็บเงินทุนไว้ในการลงทุนในปีต่อไป ตลอดจนส่วนใหญ่ทำการปลูกไม้ผล ซึ่งการลงทุนจะใช้จำนวนมากในครั้งแรก ส่วนในปีต่อไปมีเพียงค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาเท่านั้น ในขณะที่มีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนใช้เงินทุนจากสหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เพื่อนบ้าน และญาติพี่น้อง ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนเงินทุนตนเองไม่เพียงพอจึงทำให้ต้องกู้ยืมเงินเพิ่มจากแหล่งดังกล่าว ซึ่งจะเป็นการกู้ยืมในลักษณะการกู้ยืมโดยการค้ำประกันกันเองในกลุ่ม ทั้งนี้เนื่องมาจากที่ดินที่ได้รับการจัดสรรจาก ส.ป.ก. ไม่สามารถนำไปจำนองหรือนำไปค้ำประกันเงินกู้ได้

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ

(n = 133)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนแรงงานที่ทำงานในการเกษตร (คน)		
แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก	133	100.00
แรงงานจ้าง	9	6.77
1-2	67	50.37
3-4	63	47.37
5	3	2.26
$\bar{X} = 2.56$	SD = 0.96	Min-Max = 1-5
รายได้จากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม (บาท/ปี)		
10,000 และน้อยกว่า	29	21.80
10,001-20,000	51	38.35
20,001-30,000	24	18.05
30,001-40,000	10	7.52
40,001-50,000	10	7.52
มากกว่า 50,000	9	6.77
$\bar{X} = 23,734.59$	SD = 19,576.26	Min-Max = 1,500-144,000
รายได้จากนอกภาคเกษตรกรรม (บาท/ปี)		
ไม่มี	27	20.30
มี	106	79.70
10,000 และน้อยกว่า	32	30.19
10,001-20,000	13	12.26
20,001-30,000	31	29.25
30,001-40,000	10	9.43
40,001-50,000	11	10.38
มากกว่า 50,000	9	8.49
$\bar{X} = 30,797.17$	SD = 49,923.455	Min-Max = 500-500,000

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n = 133)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้รวม (บาท/ปี)		
20,000 และน้อยกว่า	22	16.54
20,001-40,000	40	30.08
40,001-60,000	43	32.33
60,001-80,000	17	12.78
มากกว่า 80,000	11	8.27
$\bar{X} = 48,279.70$	$SD = 48,856.26$	Min-Max = 3,000-515,000
ลักษณะการถือครองที่ดิน*		
ที่ดิน ส.ป.ก.	133	100.00
ไม่ใช่ที่ดิน ส.ป.ก.	4	3.01
จำนวนพื้นที่ถือครอง (ไร่)		
2-4	8	6.02
มากกว่า 4-6	35	26.32
มากกว่า 6-8	89	66.92
มากกว่า 8	1	0.75
$\bar{X} = 6.56$	$SD = 1.10$	Min-Max = 2-9
แหล่งเงินทุนที่นำมาใช้ในการทำการเกษตร		
ของตนเอง	122	91.73
เพื่อนบ้าน	2	1.50
ญาติพี่น้อง	1	0.75
สหกรณ์การเกษตร, ธนาคารเพื่อ		
การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	8	6.02

หมายเหตุ: * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ลักษณะทางสังคม

ประสบการณ์ในการทำการเกษตร

ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ในการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 25 ปี โดยมีประสบการณ์ในการเกษตรน้อยที่สุด 4 ปี และมากที่สุด 70 ปี ผู้ให้ข้อมูลประมาณสองในห้า (ร้อยละ 40.60) มีประสบการณ์ในการเกษตรระหว่าง 21-30 ปี ประมาณหนึ่งในสาม (ร้อยละ 34.59) มีประสบการณ์ในการเกษตรระหว่าง 11-20 ปี และร้อยละ 15.79 มีประสบการณ์ในการเกษตรมากกว่า 30 ปี และมีเพียงร้อยละ 9.02 เท่านั้นที่มีประสบการณ์ในการเกษตร 4-10 ปี แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ในการเกษตรค่อนข้างมาก (เฉลี่ย 25 ปี) ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ยค่อนข้างมากและมีระดับการศึกษาเพียงภาคบังคับ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็ประกอบอาชีพเกษตรตามบรรพบุรุษ และประกอบกับอาชีพเกษตรกรรมนั้นไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้มากนัก สำหรับผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรไม่เกิน 10 ปีนั้น จะเป็นกลุ่มที่มีอายุน้อยเมื่อมีครอบครัวก็จะแยกครอบครัวออกไปทำการเกษตรต่อไป และได้รับกรรมสิทธิ์ตกทอดมาจากบิดา-มารดา

ประสบการณ์ในการฝึกอบรม

ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (ร้อยละ 73.68) มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม ในขณะที่ร้อยละ 26.32 ไม่ได้มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเลยในรอบปีที่ผ่านมา โดยผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนครั้งที่เข้ารับการฝึกอบรมเฉลี่ย 2.38 ครั้งต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมน้อยที่สุดคือ 1 ครั้งต่อปี และมากที่สุดคือ 10 ครั้งต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 44.90) ของผู้ที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมนั้น เคยเข้ารับการฝึกอบรมเพียง 1 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 22.45 ระบุว่าเคยเข้ารับการฝึกอบรม 3 ครั้งต่อปี และร้อยละ 16.33 ระบุว่าเคยเข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 2 ครั้ง และมากกว่า 3 ครั้งต่อปี ในสัดส่วนที่เท่ากัน

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมฝึกอบรมเพียง 1 ครั้งต่อปี ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเกษตรมานาน ซึ่งอาจจะได้รับการฝึกอบรมมากแล้วในปีก่อนๆ จึงทำให้มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมาค่อนข้างน้อย สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมมากกว่า 3 ครั้งต่อปีนั้น ระบุว่าในปีที่ผ่านมา มีหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด เข้ามาฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำการเกษตรแผนใหม่ เช่น การทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง การทำการเกษตรผสมผสาน การผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ การทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรนั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 51.88) เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร และร้อยละ 48.2 ที่ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรในปีที่ผ่านมา โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสามของผู้ที่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร (ร้อยละ 60.90) ระบุว่าในปีที่ผ่านมาเคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรจำนวน 1 ครั้ง ในขณะที่เกือบหนึ่งในสี่ (ร้อยละ 24.70) มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ 2 ครั้ง และอีกร้อยละ 14.40 มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่มากกว่า 2 ครั้ง (ตารางที่ 4)

จากการที่ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งเคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรในปีที่ผ่านมา นั้น จะเป็นการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรในพื้นที่ เช่น เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ไปติดต่อเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับการทำการเกษตร เช่น ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ ปัญหาเรื่องพันธุ์พืช เป็นต้น สำหรับในส่วนผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรนั้น เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลจะส่งตัวแทน (ผู้นำกลุ่ม) หรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไปประสานงานกับเจ้าหน้าที่แทน แล้วนำมาเผยแพร่กับเกษตรกรในกลุ่มหรือในชุมชนต่อไป

การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.24) เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และมีเพียงร้อยละ 3.76 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย โดยผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนนั้นส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ สมาชิกกลุ่มฌาปนกิจ สมาชิกกลุ่มเกษตรกร สมาชิกสหกรณ์การเกษตร และสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ร้อยละ 21.88, 21.09, 21.09, 16.41 และ 16.41 ตามลำดับ) นอกจากนั้นยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (ร้อยละ 2.34 และ 0.78) เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ตามลำดับ (ตารางที่ 4) แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพและกลุ่มฌาปนกิจ และกลุ่มเกษตรกรมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มอาชีพจะเป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวกันในการประกอบอาชีพ (เช่น กลุ่มผู้ปลูกลำไย) เพื่อให้ความช่วยเหลือและมีอำนาจต่อรองในการซื้อปัจจัยการผลิตและจำหน่ายผลผลิต ในขณะที่กลุ่มฌาปนกิจก็ยังเป็นกลุ่มที่คอยช่วยเหลือกันในหมู่บ้านในกรณีที่สมาชิกเสียชีวิต

การเปิดรับแหล่งการรับรู้ข่าวสารทางการเกษตร

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81.20 และ 80.45) เปิดรับแหล่งการรับรู้ข่าวสารทางการเกษตรจากสื่อโทรทัศน์และสื่อวิทยุ ตามลำดับ มีเพียงร้อยละ 2.26 ที่เปิดรับแหล่งการรับรู้ข่าวสารทางการเกษตรจากวารสาร/นิตยสาร และเอกสารเผยแพร่ทางการเกษตร (ตารางที่ 4) ทั้งนี้เนื่องจากวิทยุและโทรทัศน์ สามารถเปิดรับได้ง่าย โดยเฉพาะในเวลาว่างก็สามารถรับฟังหรือรับชม

ได้ สำหรับสื่อวารสาร/นิตยสารเกี่ยวกับการเกษตรและเอกสารเผยแพร่ทางการเกษตรนั้นมีน้อยจึงทำให้มีการได้รับข่าวสารน้อย

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามลักษณะทางสังคม

(n = 133)

ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการทำเกษตร (ปี)		
10 และน้อยกว่า	12	9.02
11-20	46	34.59
21-30	54	40.60
31-40	17	12.78
มากกว่า 40	4	3.01
$\bar{X} = 24.59$ $SD = 10.34$ $Min-Max = 4-70$		
ประสบการณ์ในการฝึกอบรม (ครั้ง/ปี)		
ไม่เคย	35	26.32
เคย	98	73.68
1	44	44.90
2	16	16.33
3	22	22.45
มากกว่า 3	16	16.33
$\bar{X} = 2.38$ $SD = 1.79$ $Min-Max = 1-10$		
การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร (ครั้ง/ปี)		
ไม่เคย	64	48.12
เคย	69	51.88
1	42	60.90
2	17	24.70
3	6	8.70
มากกว่า 3	4	5.70
$\bar{X} = 1.67$ $SD = 1.22$ $Min-Max = 1-9$		

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(n = 133)

ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกของสถาบันเกษตรกร		
ไม่เป็น	5	3.76
เป็น	128	96.24
สมาชิกกลุ่มอาชีพ	28	21.88
สมาชิกกลุ่มอาชีพนัก	27	21.09
สมาชิกกลุ่มเกษตรกร	27	21.09
สมาชิกสหกรณ์การเกษตร	21	16.41
สมาชิกธนาคาร ธ.ก.ส.	21	16.41
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ	3	2.34
สมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	1	0.78
การเปิดรับแหล่งการเรียนรู้ข่าวสารทางการเกษตร*		
วิทยุ	107	80.45
โทรทัศน์	108	81.20
วารสาร/นิตยสารเกี่ยวกับการเกษตร	3	2.26
เอกสารเผยแพร่ทางการเกษตร	3	2.26

หมายเหตุ: *ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของเกษตรกร

ในการศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของเกษตรกรนั้นจะประกอบไปด้วยประเภทของการใช้ประโยชน์ในที่ดิน จำนวนกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการ รูปแบบกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการ และชนิดของกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. ซึ่งผลการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

ประเภทของการใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (ร้อยละ 72.93) ใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01 โดยการทำกินเอง (ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์) รองลงมา ร้อยละ 15.04 ให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์โดยไม่รับค่าเช่า ร้อยละ 6.02 ให้เช่า ร้อยละ 4.51 ปล่อยทิ้งว่าง และยังพบว่าร้อยละ 1.50 ที่มีการขายสิทธิ์ (ตารางที่ 5)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลนั้นเมื่อได้รับการจัดสรรที่ดินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแล้วก็นำมาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตนเอง ทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ แต่เป็นที่น่าสนใจว่ามีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนไม่ได้ทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับมา ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลบางส่วนหันไปประกอบอาชีพรับจ้างแทนการทำการเกษตรเพราะมีรายได้ที่มากกว่าทำการเกษตร และเกษตรกรบางส่วนมีอายุค่อนข้างมากทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพการเกษตรได้ สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์โดยไม่รับค่าเช่าเป็นตัวแทน แต่จะได้รับประโยชน์ในรูปของผลผลิต ในขณะที่ผู้ที่ขายสิทธิ์นั้นระบุว่าที่ดินที่ได้รับมีสภาพพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตรและบางส่วนได้มีการบุกรุกพื้นที่แห่งใหม่ทำให้ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่ายังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

จำนวนกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลที่มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01 เพื่อทำกินนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (ร้อยละ 72.16) ประกอบกิจกรรมทางการเกษตรในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. เพียงกิจกรรมเดียว รองลงมา ร้อยละ 18.56 ดำเนินกิจกรรมจำนวน 2 กิจกรรม ร้อยละ

8.25 ดำเนินกิจกรรมจำนวน 3 กิจกรรม และร้อยละ 1.03 ดำเนินกิจกรรมจำนวน 4 กิจกรรม (ตารางที่ 5)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. จำนวน 1 กิจกรรม เท่านั้น เนื่องจากพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับพื้นที่ไม่มากนัก และประกอบกับมีประสบการณ์ในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมานาน เช่น การทำนา ทำให้มีการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. เพียงจำนวน 1 กิจกรรม ซึ่งทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงในเรื่องของราคาและรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประเภทของการใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01 และจำนวนกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการ (n=133)

ลักษณะการทำประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของการใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01		
ทำกินเอง	97	72.93
ให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์โดยไม่รับค่าเช่า	20	15.04
ให้เช่า	8	6.02
ปล่อยทิ้งว่าง	6	4.51
ขายสิทธิ์	2	1.50
จำนวนกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. (n=97)*		
1	70	72.16
2	18	18.56
3	8	8.25
4	1	1.03
$\bar{X} = 1.38$	SD = 0.68	Min-Max = 1-4

หมายเหตุ: * มีจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01 จำนวน 97 ราย

รูปแบบกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

ตารางที่ 6 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (ร้อยละ 72.16) มีรูปแบบการดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. โดยการปลูกพืชอย่างเดี่ยว รองลงมาร้อยละ 20.62 ทำการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ด้วย และร้อยละ 7.22 ทำการเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว เมื่อพิจารณาของกิจกรรมที่ดำเนินการในแต่ละประเภทมีดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมปลูกพืชเพียงอย่างเดียว จำนวน 70 ราย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสามในสี่ (ร้อยละ 78.57) ทำการปลูกลำไย รองลงมาร้อยละ 5.71 ทำการปลูกข้าว และข้าวโพด ร้อยละ 4.29 ปลูกพืชผัก ร้อยละ 2.86 ปลูกไม้สัก ร้อยละ 1.43 ปลูกยาสูบ และไม้ดอก (ตารางที่ 6)

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว จำนวน 7 ราย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (จำนวน 4 ราย) ทำการเลี้ยงปลา รองลงมาคือ ทำการเลี้ยงโคกระบือ จำนวน 2 ราย และมีเพียง 1 รายที่ทำการเลี้ยงไก่ (ตารางที่ 6)

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายกิจกรรมร่วมกัน จำนวน 20 ราย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) ทำปลูกลำไย รองลงมาร้อยละ 95.00 ทำการปลูกข้าว ในขณะที่สัตว์ที่เลี้ยงร่วมกับการปลูกพืชคือ ปลา (ร้อยละ 80.00) รองลงมาร้อยละ 15.00 ทำการเลี้ยงไก่ และหมู (ตารางที่ 6)

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีรูปแบบกิจกรรมที่ดำเนินการทางการเกษตร โดยมีการปลูกพืชเป็นหลัก โดยผู้ให้ข้อมูลทำกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมโดยการปลูกลำไยและปลูกข้าว และทำการเลี้ยงปลา มากกว่าการทำกิจกรรมอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ลาดชัน และลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจของภาคเหนือและให้ผลผลิตเป็นระยะเวลา ในขณะที่ข้าวมีการปลูกไว้บริโภคในครัวเรือนและที่เหลือก็สามารถนำไปจำหน่าย จึงเป็นที่นิยมปลูก ในขณะเดียวกันผู้ให้ข้อมูลมีการขุดบ่อไว้สำหรับเลี้ยงปลาและนำมาใช้ในการเกษตรด้วย สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ทำนานั้นส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ราบเหมาะสมแก่การทำนา และเมื่อสิ้นฤดูกาลทำนาก็จะมีการปลูกพืชผักและพืชไร่หมุนเวียนกันไป ถึงแม้จะมีการเลี้ยงสัตว์อยู่บ้างแต่เลี้ยงในปริมาณน้อยเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามรูปแบบกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการใน
ที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

(n = 97)

รูปแบบกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ ได้รับจาก ส.ป.ก.	จำนวน	ร้อยละ
ปลูกพืชอย่างเดียว	70	72.16
ลำไย	55	78.57
ข้าว	4	5.71
ข้าวโพด	4	5.71
พืชผัก	3	4.29
ไม้สัก	2	2.86
ยาสูบ	1	1.43
ไม้ดอก	1	1.43
เลี้ยงสัตว์อย่างเดียว	7	7.22
ปลา	4	
โคกระบือ	2	
ไก่	1	
ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์	20	20.62
พืชที่ปลูก*		
ลำไย	20	100.00
ข้าว	19	95.00
ผัก	7	35.00
มะม่วง	6	30.00
กล้วย	1	5.00
ลิ้นจี่	2	10.00
มะขาม	1	5.00
สัตว์ที่เลี้ยง*		
ปลา	16	80.00
ไก่	3	15.00
หมู	3	15.00

หมายเหตุ: * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ชนิดของกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

1. การปลูกพืช

1.1 ทำนา

ผู้ให้ข้อมูลที่มีการดำเนินกิจกรรมการเกษตรทำนาจำนวน 23 ราย ในตารางที่ 7 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 56.52) มีจำนวนพื้นที่ในการทำนาระหว่าง 4-5 ไร่ รองลงมาร้อยละ 21.74 เท่ากันที่มีพื้นที่ทำนาจำนวน 2-3 ไร่ และ มากกว่า 5 ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 4.59 ไร่ พื้นที่ทำนาค่าสุด 2 ไร่ และมากที่สุด 10 ไร่ สำหรับประเภทของนาที่ทำส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.26) จะทำนาปี และมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 56.52) มีการทำนาปรังด้วย

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนพื้นที่ และประเภทของการทำนาในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

(n = 23)

การทำนา	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่ (ไร่)		
2-3	5	21.74
4-5	13	56.52
มากกว่า 5	5	21.74
$\bar{X} = 4.59$	$SD = 1.57$	$Min-Max = 2-10$
ประเภทนาที่ทำ*		
นาปี	18	78.26
นาปรัง	13	56.52

หมายเหตุ: * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

1.2 การปลูกพืชผัก

จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมปลูกผัก จำนวน 10 ราย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่การปลูกพืชผักเฉลี่ย 1.65 ไร่ มีพื้นที่น้อยที่สุด 0.5 ไร่ และมากที่สุด 3.0 ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.00) มีพื้นที่ปลูกพืชผัก 0.5-1.0 ไร่ รองลงมาร้อยละ 30.00 มีพื้นที่ปลูกพืชผัก 3 ไร่ และร้อยละ 20.00 มีพื้นที่ปลูกพืชผัก 1.5-2.0 ไร่ (ตารางที่ 8) สำหรับชนิดผักที่ปลูก

พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80.00) ปลุกถั่วฝักยาว ครั้งหนึ่ง (ร้อยละ 50.00) ปลุกบวบ และ ปลุกผักกาด นอกจากนั้นพบว่า ปลุกมะระจีน ปลุกมะเขือ ปลุกผักนึ่ง และปลุกผักคะน้า ร้อยละ 40.0, 30.00, 20.00 และ 10.00 ตามลำดับ

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนพื้นที่ ชนิดของพืชผักที่ปลูก และ ช่วงเวลาที่ปลูกพืชผัก ในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

(n = 10)

การปลูกพืชผัก	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่ (ไร่)		
0.5	2	20.00
1.0	3	30.00
1.5	1	10.00
2	1	10.00
3	3	30.00
$\bar{X} = 1.65$	$SD = 1.03$	$Min-Max = 0.5-3.0$
ชนิดของพืชผักที่ปลูก*		
ถั่วฝักยาว	8	80.00
บวบ	5	50.00
ผักกาด	5	50.00
มะระจีน	4	40.00
มะเขือ	3	30.00
ผักนึ่ง	2	20.00
ผักคะน้า	1	10.00

หมายเหตุ: * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

1.3 การปลูกพืชไร่

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมปลูกพืชไร่ จำนวน 5 ราย พบว่า มีพื้นที่การปลูกพืชไร่เฉลี่ย 3.50 ไร่ มีพื้นที่น้อยที่สุด 1 ไร่ และมากที่สุด 7 ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูลจำนวน 2 ราย มีพื้นที่ปลูกพืชไร่จำนวน 7 ไร่ รองลงมาคือ มีพื้นที่ปลูกพืชไร่จำนวน 1 ไร่ 1.5 ไร่ และ 3 ไร่ สำหรับชนิดไร่ที่

ปลูกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 4 ราย ทำการปลูกข้าวโพด และมีผู้ให้ข้อมูลเพียง 1 ราย ทำการปลูกยาสูบ โดยมีลักษณะการปลูกตลอดทั้งปี (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนพื้นที่ ชนิดของพืชไร่ที่ปลูก และช่วงเวลาปลูกพืชไร่ ในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

(n = 5)

การปลูกพืชไร่	จำนวน
จำนวนพื้นที่ (ไร่)	
1	1
1.5	1
3	1
7	2
$\bar{X} = 3.50$	$SD = 2.79$
	Min-Max = 1-7
ชนิดของพืชไร่ที่ปลูก	
ข้าวโพด	4
ยาสูบ	1
ช่วงเวลาปลูก	
ตลอดทั้งปี	5

1.4 การปลูกไม้ผล

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมปลูกไม้ผล จำนวน 82 ราย พบว่า มีพื้นที่การปลูกไม้ผลเฉลี่ย 5.53 ไร่ มีพื้นที่น้อยที่สุด 1 ไร่ และมากที่สุด 8 ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 59.76) มีพื้นที่ปลูกไม้ผลมากกว่า 5 ไร่แต่ไม่เกิน 7 ไร่ รองลงมา มากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 34.14) มีพื้นที่ปลูกไม้ผลไม่เกิน 5 ไร่ และร้อยละ 6.10 มีพื้นที่ปลูกไม้ผลมากกว่า 7 ไร่ สำหรับชนิดไม้ผลที่ปลูกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 91.46) ปลูกลำไย รองลงมา ร้อยละ 13.41 ปลูกมะม่วง และมีเพียงผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่ปลูกลิ้นจี่ ปลูกกล้วย และปลูกมะขาม (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนพื้นที่ และชนิดของไม้ผลที่ปลูก
ในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

(n = 82)

การปลูกไม้ผล	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่ (ไร่)		
1.0-3.0	16	19.51
มากกว่า 3 แต่ไม่เกิน 5	12	14.63
มากกว่า 5 แต่ไม่เกิน 7	49	59.76
มากกว่า 7.0	5	6.10
$\bar{X} = 5.53$	SD = 1.93	Min-Max = 1-8
ชนิดของไม้ผลที่ปลูก*		
ลำไย	75	91.46
มะม่วง	11	13.41
ลิ้นจี่	2	2.44
กล้วย	1	1.22
มะขาม	1	1.22

หมายเหตุ: * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลนิยมปลูกไม้ผล เช่น ลำไย มากกว่าพืชอื่นๆ รองลงมาคือการทำนา ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เคยทำนามาก่อน และเมื่อได้รับที่ดินจาก ส.ป.ก. ก็ได้มีการเพิ่มกิจกรรมการปลูกไม้ผล เช่น ลำไย และมะม่วง เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่ให้ผลผลิตในระยะยาว และผู้ให้ข้อมูลทำการปลูกผัก เช่น ถั่วฝักยาว บวบ ผักกาด และมะระจีน และปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด เนื่องจากให้ผลผลิตในระยะสั้นทำให้มีรายได้ใช้จ่ายในประจำวัน ตลอดจนสภาพพื้นที่ของเกษตรกรมีสภาพเป็นที่ลาดชันจึงไม่เหมาะกับการปลูกพืชชนิดอื่น สำหรับในส่วนของเกษตรกรที่มีการทำนานั้น จะมีการทำทั้งนาปีและนาปรัง ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และความเพียงพอของน้ำในพื้นที่ ซึ่งหากปีใดน้ำไม่พอก็จะไปปลูกพืชไร่หลังจากการทำนา ซึ่งสอดคล้องกับ โกวิทช์ นวลวัฒน์ และพรรณนีย์ วิชชาชู (2537: 25-27) ที่กล่าวว่า การทำกิจกรรมการเกษตรหลายๆ อย่าง เป็นกิจกรรมที่สามารถเพิ่มรายได้ และทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยผลผลิตส่วนหนึ่งสามารถนำมาบริโภคภายในครัวเรือนได้อีกด้วย

2. การเลี้ยงสัตว์

2.1 การเลี้ยงปลา

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมเลี้ยงปลา จำนวน 20 ราย มีพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา จำนวน 1 และ 2 ไร่ เท่าๆ กัน โดยผู้ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.00) เลี้ยงปลาหลายชนิดรวมกัน รองลงมาร้อยละ 30.00 เลี้ยงปลานิล ส่วนผู้ที่เลี้ยงปลาตะเพียน และเลี้ยงปลาดุก มีร้อยละ 15.00 และ 5.00 ตามลำดับ โดยมีลักษณะการเลี้ยงแบบเลี้ยงในบ่อ (ตารางที่ 11)

2.2 การเลี้ยงสัตว์ปีก

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ปีก จำนวน 3 รายนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดทำการเลี้ยงไก่เนื้อ มีลักษณะการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเอง และมูลสัตว์ที่ได้จากการเลี้ยงจะนำไปเป็นปุ๋ยในฟาร์ม (ตารางที่ 11)

2.3 การเลี้ยงสุกร

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมการเลี้ยงสุกร จำนวน 3 ราย พบว่า มีการเลี้ยงสุกร รายละ 50, 75 และ 100 ตัว โดยมีลักษณะการเลี้ยงแบบเลี้ยงในโรงเรือน/คอก ส่วนมูลสุกรที่ได้จากการเลี้ยงจะรวบรวมเพื่อจำหน่าย (ตารางที่ 11)

2.4 การเลี้ยงโค-กระบือ

ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมการเลี้ยงหมู จำนวน 2 ราย พบว่า มีการเลี้ยงโค กระบือ รายละ 20 และ 26 ตัว โดยมีลักษณะการเลี้ยงแบบเลี้ยงในโรงเรือน/คอก ส่วนมูลโค กระบือที่ได้จากการเลี้ยงจะจำหน่ายและใช้ในฟาร์ม (ตารางที่ 11)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเลือกกิจกรรมการเลี้ยงปลา มากกว่าการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่นๆ เลือกเลี้ยงปลาหลายชนิดรวมกันในบ่อเดียว เช่น ปลานิล ปลาตะเพียน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการเลี้ยงแบบดังกล่าวช่วยประหยัดพื้นที่ในการเลี้ยง และได้รับผลผลิตเป็นปลาหลายชนิด โดยมีขนาดของบ่อ 1 ไร่ และ 2 ไร่ ซึ่งเกษตรกรสามารถนำน้ำในบ่อปลาไปใช้ในการเกษตรได้อีกด้วย สำหรับการเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงโค-กระบือ โดยจะมีการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเอง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากบริเวณพื้นที่มีอาหารตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ซึ่งการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองจะช่วยลดค่าใช้จ่ายได้อีกทางหนึ่งด้วย และปุ๋ยที่ได้จากมูลสัตว์บางส่วนเกษตรกรจะทำการรวบรวมแล้วนำไปใส่ให้แก่พืช ในขณะเดียวกันการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ร่วมกับการทำการเกษตรอย่างอื่นจะเป็นการใช้พื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับคำ

กล่าวของชนวน รัตนวราหะ (2534: 43) ที่กล่าวว่าระบบการเกษตรผสมผสานเป็นการจัดระบบของกิจกรรมการผลิตให้มีการผสมผสานต่อเนื่องกันและเกื้อกูลในการผลิตซึ่งกันและกัน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดมีความสมดุลของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตและทรัพยากรธรรมชาติ ปราศจากมลภาวะที่จะเกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อม ในขณะที่มีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 3 ราย ที่มีการเลี้ยงสุกร ซึ่งจะเป็นการเลี้ยงในลักษณะเชิงพาณิชย์

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามชนิดของกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.

(n = 20)		
ชนิดของกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ที่ดำเนินการใน ที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.	จำนวน	ร้อยละ
การเลี้ยงปลา		
จำนวนพื้นที่ (บ่อ)		
1	10	50.00
2	10	50.00
ชนิดของปลาที่เลี้ยง		
ปลานิล	6	30.00
ปลาดุก	1	5.00
ปลาตะเพียน	3	15.00
ปลาหลายชนิด	10	50.00
ลักษณะการเลี้ยงปลา		
เลี้ยงในบ่อ	20	100.00
การเลี้ยงสัตว์ปีก (n = 3)*		
ชนิดของสัตว์ปีกที่เลี้ยง (ไก่เนื้อ)	3	
ลักษณะการเลี้ยง (ปล่อยให้หากินเอง)	3	
นำมูลสัตว์ไปใช้เป็นปุ๋ยในฟาร์ม	3	

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ชนิดของกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ที่ดำเนินการใน ที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก.	จำนวน	ร้อยละ
การเลี้ยงหมู (n = 3)*		
เลี้ยงในโรงเรือน/คอก	3	
นำมูลสัตว์ไปขาย	3	
การเลี้ยงโค-กระบือ (n = 2)*		
เลี้ยงในโรงเรือน/คอก	2	
นำมูลสัตว์ไปขายและใช้เป็นปุ๋ยในฟาร์ม	2	

หมายเหตุ: * มีจำนวนผู้ให้ข้อมูลไม่เกิน 5 ราย จึงไม่แสดงจำนวนร้อยละ

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรร จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สามารถสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 12)

1. **ด้านสภาพพื้นที่** ผู้ให้ข้อมูล มีปัญหาสภาพพื้นที่เกี่ยวกับสภาพดินเป็นดินปนกับก้อนหินบางส่วน และพื้นที่บางส่วนเป็นที่ลาดชันทำให้เป็นอุปสรรคในการทำการเกษตร (ร้อยละ 18.56) ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรที่ดินนั้นจะเป็นพื้นที่กร้างและเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขาทำให้มีก้อนหินมาก ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำการเกษตร ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะว่าสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมควรมีการประสานงานกับกรมพัฒนาที่ดินในการเข้ามาช่วยเหลือปรับปรุงสภาพพื้นที่ดินให้สามารถให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนควรมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับอย่างเหมาะสม

2. **แหล่งน้ำ** ผู้ให้ข้อมูล มีปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำเนื่องจากพื้นที่อยู่ไกลจากแหล่งน้ำ มีน้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรและต้องพึ่งน้ำจากน้ำธรรมชาติเพียงอย่างเดียว (ร้อยละ 12.37) ทั้งนี้เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ที่ถูกบุกรุกและไม่มีบ่อน้ำหรือแหล่งน้ำที่สามารถนำมาใช้ในการเกษตรได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะว่าสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมควรมีการ

จัดหาแหล่งน้ำหรือมีการจัดการเกี่ยวกับระบบชลประทานในพื้นที่ เช่น การจัดสร้างบ่อเก็บน้ำสำหรับพื้นที่ของชุมชนโดยรวม เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรในพื้นที่ หรือควรมีการประสานงานกับกรมชลประทานในการขยายพื้นที่เขตชลประทานให้เข้าถึงพื้นที่ที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจัดสรรให้กับเกษตรกร

3. ความอุดมสมบูรณ์ของดินและความสมดุลทางธรรมชาติ ผู้ให้ข้อมูล มีปัญหาเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของดินและความสมดุลทางธรรมชาติเรื่องดินแข็งไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ดินเป็นดินปนลูกรัง และกรวด (ร้อยละ 10.31) ทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรที่ดินนั้นจะเป็นพื้นที่ที่รกร้างและเป็นพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ลาดเชิงเขา และเคยถูกทำไร่เลื่อนลอยทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะว่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมควรมีการประสานงานกับกรมพัฒนาที่ดินเข้าไปปรับสภาพพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูก ตลอดจนควรมีการจัดแปลงสาธิตในการปรับปรุงสภาพพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรได้ทำการศึกษาและนำไปปรับปรุงสภาพพื้นที่ของตนเองให้มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมกับการเพาะปลูกต่อไป

4. การใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์เรื่องไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปีเนื่องจากไม่มีน้ำใช้ (ร้อยละ 14.43) ทั้งนี้เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ที่ถูกบุกรุกและไม่มีบ่อน้ำหรือแหล่งน้ำที่สามารถนำมาใช้ในการเกษตรได้ ต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะว่าสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประสานงานกับกรมส่งเสริมการเกษตรในการจัดฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี

5. แหล่งเงินทุน ผู้ให้ข้อมูล มีปัญหาเกี่ยวกับแหล่งเงินทุนไม่เพียงพอต้องกู้เงินนอกระบบ (ร้อยละ 6.19) ทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นที่ฐานของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่มีพื้นที่ทำกินและมีฐานะค่อนข้างยากจนอยู่แล้ว แม้ทางหน่วยงานราชการจะมอบที่ดินให้บางครั้งก็ไม่สามารถดำเนินการเกษตรได้ เนื่องจากไม่มีเงินทุนมาลงทุน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะว่าสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมควรมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสินเชื่อ เช่น ธ.ก.ส. หรือ สหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ในการปล่อยสินเชื่อให้กับเกษตรกรที่ได้รับที่ดินเพื่อใช้เป็นทุนในการทำการเกษตร ตลอดจนควรมีการมอบพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ให้แก่เกษตรกร เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายให้กับเกษตรกรอีกทางหนึ่ง

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

(n = 97)

ปัญหาและอุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านสภาพพื้นที่			
- สภาพดินเป็นดินปนกับก้อนหินบางส่วน และพื้นที่บางส่วนเป็นที่ลาดชัน	- ควรมีให้ความรู้กับเกษตรกรเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่	18	18.56
ด้านแหล่งน้ำ			
- พื้นที่อยู่ไกลจากแหล่งน้ำ น้ำมีไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร	- ควรจัดหาแหล่งหรือมีการเกี่ยวกับชลประทานในพื้นที่	12	12.37
ด้านความอุดมสมบูรณ์ของดินและความสมดุลทางธรรมชาติ			
- ดินแข็งไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ดินเป็นดินปนลูกรัง และกรวด	- หน่วยงานราชการควรมีการเข้าไปปรับสภาพพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูก	10	10.31
ด้านการใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี			
- ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากไม่มีน้ำใช้	- ควรมีการฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่	14	14.43
ด้านแหล่งเงินทุน			
- เงินทุนไม่เพียงพอต้องกู้เงินนอกระบบ	- หน่วยงานควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ธกส. ในการปล่อยสินเชื่อให้กับเกษตรกรที่ได้รับที่ดิน	6	6.19

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

(SUMMARY, IMPLICATIONS AND RECOMMENDATIONS)

ในการศึกษาการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) คุณลักษณะของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 2) ลักษณะและรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยเก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในหมู่บ้านภูดิน ตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 133 ราย ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ทำการประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย โดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบสถิติเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

(Summary)

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ มีสภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว อายุเฉลี่ยประมาณ 56 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ มีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 3 คน ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการทำเกษตร มีรายได้รวมเฉลี่ย 48,279.70 บาทต่อปี โดยมียาได้จากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 23,734.59 บาทต่อปี มีรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 30,797.17 บาทต่อปี ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมีลักษณะถือครองที่ดินเป็น ส.ป.ก. มีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 6.56 ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดใช้เงินทุนของตนเองในการทำเกษตรมีประสบการณ์ในการทำเกษตรเฉลี่ยประมาณ 25 ปี เข้ารับการฝึกอบรมเฉลี่ย 2.38 ครั้งต่อปี ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งเคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร โดยเคยติดต่อเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรจำนวน 1 ครั้งเป็นสมาชิกกลุ่ม

อาชีพ กลุ่มอาชีพนิก และกลุ่มเกษตรกรเปิดรับแหล่งการรับรู้ข่าวสารทางการเกษตรจากสื่อโทรทัศน์ และสื่อวิทยุ

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจาก ส.ป.ก.

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ใช้ประโยชน์ที่ดินของ ส.ป.ก. 4-01 ด้วยตนเอง โดยประกอบกิจกรรมทางการเกษตรในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. เพียงกิจกรรมเดียว โดยการปลูกพืชอย่างเดียว รองลงมา ทำการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และทำการเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียว โดยกิจกรรมปลูกพืชเพียงอย่างเดียวจะทำการปลูกกล้วย สำหรับกิจกรรมเลี้ยงสัตว์จะทำการเลี้ยงปลา รองลงมาคือ ทำการเลี้ยงโคกระบือ ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่ทำกิจกรรมปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ทั้งหมดทำการปลูกกล้วย และทำการปลูกข้าวร่วมกับการเลี้ยงปลา

ผลการศึกษาชนิดของกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก ส.ป.ก. ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนพื้นที่ในการทำนาเฉลี่ย 4.59 ไร่ โดยจะทำนาปี และบางส่วนมีการทำนาปรังด้วย มีพื้นที่การปลูกพืชผักเฉลี่ย 1.65 ไร่ โดยทำการปลูกกล้วย ผักยาว รองลงมาคือ ปลูกบวบ และปลูกผักกาด ปลูกมะระจีน และปลูกมะเขือ ตามลำดับ มีพื้นที่การปลูกพืชไร่เฉลี่ย 3.50 ไร่ โดยทำการปลูกข้าวโพด และยาสูบ มีพื้นที่การปลูกไม้ผลเฉลี่ย 5.53 ไร่ โดยส่วนใหญ่ปลูกกล้วย รองลงมาคือ ปลูกมะม่วง สำหรับการเลี้ยงสัตว์นั้นผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาจำนวน 1 และ 2 ไร่ โดยเลี้ยงปลาหลายชนิดรวมกันในบ่อ สำหรับการเลี้ยงไก่เนื้อมีลักษณะการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเอง และมูลไก่ที่ได้จากการเลี้ยงจะนำไปเป็นปุ๋ยในฟาร์ม มีการเลี้ยงสุกร รายละ 50, 70 และ 100 ตัว โดยมีลักษณะการเลี้ยงแบบเลี้ยงในโรงเรือน/คอก และมูลสุกรที่ได้จากการเลี้ยงจะรวบรวมไปจำหน่าย มีการเลี้ยงโคกระบือ รายละ 20 และ 26 ตัว โดยมีลักษณะการเลี้ยงแบบเลี้ยงในโรงเรือน/คอก และมูลโคกระบือที่ได้จากการเลี้ยงจะขาย จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเลือกกิจกรรมการเลี้ยงปลามากกว่าการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น ๆ เลือกลี้ยงปลาหลายชนิดรวมกันในบ่อเดียว เช่น ปลานิล ปลาดุก ปลาเทโพ เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการเลี้ยงแบบดังกล่าวช่วยประหยัดพื้นที่ในการเลี้ยง และได้รับผลผลิตเป็นปลาหลายชนิด สำหรับการเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงโค-กระบือ โดยจะมีการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเอง เนื่องจากบริเวณพื้นที่มีอาหารตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ซึ่งการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองจะช่วยลดค่าใช้จ่ายได้อีกทางหนึ่งด้วย และปุ๋ยที่ได้จากมูลสัตว์เกษตรกรจะทำการรวบรวมแล้วนำไปใส่ให้แก่พืช

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจาก ส.ป.ก.

ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาด้านสภาพพื้นที่เกี่ยวกับเรื่อง สภาพดินเป็นดินปนกับก้อนหินบางส่วน และพื้นที่บางส่วนเป็นที่ลาดชันทำให้เป็นอุปสรรคในการทำการเกษตร มีปัญหาแหล่งน้ำเกี่ยวกับเรื่อง พื้นที่อยู่ไกลจากแหล่งน้ำ น้ำมีไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรต้องอาศัยน้ำจากน้ำธรรมชาติเพียงอย่างเดียว มีปัญหาด้านความอุดมสมบูรณ์ของดินและความสมดุลทางธรรมชาติ เกี่ยวกับเรื่องดินแข็งไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ดินเป็นดินปนลูกรัง และกรวด มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปีในเรื่อง ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปีเนื่องจากไม่มีน้ำใช้ และมีปัญหาด้านแหล่งเงินทุน เกี่ยวกับเรื่อง เงินทุนไม่เพียงพอต้องกู้เงินนอกระบบ

โดยผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะว่าสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมควรมีการประสานงานกับกรมพัฒนาที่ดินในการเข้ามาช่วยเหลือปรับปรุงสภาพพื้นที่ดินให้สามารถให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนควรมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับอย่างเหมาะสม ตลอดจนควรมีการจัดแปลงสาธิตในการปรับปรุงสภาพพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรได้ทำการศึกษาและนำไปปรับปรุงสภาพพื้นที่ของตนเองให้มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมกับการเพาะปลูกต่อไป มีการประสานงานกับกรมชลประทานในการขยายพื้นที่เขตชลประทานให้เข้าถึงพื้นที่ที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจัดสรรให้กับเกษตรกร ประสานงานกับกรมส่งเสริมการเกษตรในการจัดฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และมีการประสานงานกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในการปล่อยสินเชื่อให้กับเกษตรกรที่ได้รับที่ดินเพื่อใช้เป็นทุนในการทำการเกษตร ตลอดจนควรมีการมอบพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ให้แก่เกษตรกร เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายให้กับเกษตรกรอีกทางหนึ่ง

อภิปรายผลการวิจัย (Implications)

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถกล่าวได้ว่า รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่เกษตรกรดำเนินการมีลักษณะเป็นพืชเชิงเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนมีการดำเนินการในลักษณะเกษตรผสมผสาน ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบที่ผสมกันไปและปลูกพืชหมุนเวียน ซึ่งหากพิจารณารูปแบบการทำการเกษตรที่นักวิชาการเสนอไว้แล้วนั้น บางครั้งไม่สามารถที่จะระบุให้ชัดเจนได้ว่าเป็นรูปแบบใด เช่น การปลูกพืชผสมกับการเลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงปลา แต่ก็สามารถคาดเดาได้จากวัตถุประสงค์หลักของเกษตรกร ที่ทำกิจกรรมชนิดนั้น ซึ่งรูปแบบที่ผสมกิจกรรมการเกษตรหลายกิจกรรมเข้าไปไว้ในพื้นที่เดียวกัน บางกิจกรรมอาจมีความสัมพันธ์กัน แต่บางกิจกรรมอาจจะไม่มีความสัมพันธ์กัน แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่เกษตรกรเลือกนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความถนัดหรือความชำนาญของเกษตรกรผู้นั้น โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะทำกิจกรรมที่ตนเองถนัดเป็นกิจกรรมหลัก เช่น เกษตรกรถนัดปลูกไม้ผลก็จะปลูกไม้ผลเป็นอาชีพหลัก ถนัดทำนา ก็จะทำนาเป็นอาชีพหลัก ซึ่งสอดคล้องกับ พิชัย จินาพันธ์ (2544: 61) ที่ได้ทำการศึกษา ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาชุมชนกลุ่มน้ำแม่เตย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประชาชนกระเหรี่ยงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นความรู้และประสบการณ์ที่สะสมจากอดีต เกิดกระบวนการเรียนรู้สั่งสมสืบทอดและการปฏิบัติจากประสบการณ์ตรงจนกลายเป็น “องค์ความรู้” ที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยมีระเบียบกฎเกณฑ์และข้อห้ามต่าง ๆ ในรูปแบบของความเชื่อ “อำนาจของผี” เพื่อใช้เป็นมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเพื่อป้องกันความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรของคนที่ย้ายอยู่ร่วมกันในชุมชน นอกจากนี้ประชาชนชาวกระเหรี่ยงในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินรูปแบบไร่หมุนเวียน ปัจจัยที่มีอิทธิพลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าว เนื่องมาจากประชาชนชาวกระเหรี่ยงได้มีการคุมกำเนิด ส่งผลให้อัตราการเพิ่มของประชากรลดลงและประชาชนการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานพื้นที่ต้นน้ำได้เข้าไปเป็นผู้คอยดูแลควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่ล่อแหลมต่อการทำลายพื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยนำรูปแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพพื้นที่และที่ดินขาดความความอุดมสมบูรณ์ และขาดแหล่งน้ำในการทำกิจกรรมทางการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากบาง

พื้นที่ที่ได้รับการจัดสรร มีทั้งสภาพพื้นที่ที่มีเหมาะสมและไม่มีความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมปะปนอยู่ จึงทำให้สภาพพื้นที่บางพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสี่ (ร้อยละ 27.07) ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยจะให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ ให้เช่า ปล่อยทิ้งว่าง และขายสิทธิ์ ทั้งนี้เนื่องจากที่ดินที่ได้รับมีสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตร หรือหากทำการเกษตรก็ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2541) ที่กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตการดำเนินการปฏิรูปที่ดินยังมีปัญหา เช่น บางพื้นที่เหมาะสมที่จะใช้ประโยชน์เพื่อการอื่นปะปนอยู่กับความเหมาะสมที่จะใช้ประโยชน์เพื่อการอื่นปะปนอยู่กับความเหมาะสมเพื่อประโยชน์ทางเกษตรกรรม แต่ข้อจำกัดคือ ที่ดินที่จัดให้เกษตรกรต้องใช้ประโยชน์เพื่อประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเองเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ ในขณะที่บางพื้นที่ก็ไม่เหมาะสมที่จะทำการเกษตรเนื่องจากขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้องลงทุนสูงและเกษตรกรขาดเงินทุนหรือบางครั้งอาจมีรายได้จากการเกษตรสูงกว่า

ข้อเสนอแนะ

(Recommendations)

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ (Recommendations for Action)

การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นข้อมูล สำหรับผู้บริหารของกรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตรตั้งแต่ระดับกรมจนถึงระดับอำเภอ เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงนโยบาย วางแผนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรมากที่สุด ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรมีพื้นที่ในการทำการเกษตรผสมผสานน้อย ดังนั้นควรมีการกำหนดนโยบายให้มีโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางการเกษตรที่มีลักษณะใช้พื้นที่ไม่มาก แต่สามารถดำเนินกิจกรรมที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกให้เกษตรกรเลือกดำเนินการในการทำการเกษตรแบบผสมผสานในแต่ละพื้นที่และสอดคล้องกับแนวทางการจัดสรรที่ดินทำกินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต่อไป

2. จากผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรมีการดำเนินกิจกรรมเพียง 1-2 กิจกรรมเท่านั้น ควรมีการจัดงบประมาณในด้านประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องชนิดของกิจกรรมที่สามารถดำเนินการ

ในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินกิจกรรมให้มากยิ่งขึ้น และสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรได้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนควรมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องของกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกษตรกรมีทางเลือกในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรมากขึ้น

3. ด้านปัญหาเกี่ยวกับสภาพพื้นที่และที่ดินขาดความความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมควรมีการประสานงานกับกรมพัฒนาที่ดินเข้าไปช่วยเหลือปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูก ตลอดจนควรมีการจัดแปลงสาธิตในการปรับปรุงสภาพพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรได้ทำการศึกษาและนำไปปรับปรุงสภาพพื้นที่ของตนเองให้มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมกับการเพาะปลูกต่อไป

4. ด้านปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งน้ำในการทำกิจกรรมทางการเกษตร ดังนั้นสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมควรมีการประสานงานกับกรมชลประทานในการจัดหาแหล่งน้ำหรือมีการจัดการเกี่ยวกับระบบชลประทานในพื้นที่ เช่น การจัดสร้างบ่อเก็บน้ำสำหรับพื้นที่ของชุมชนโดยรวม หรือมีการขยายพื้นที่เขตชลประทานให้เข้าถึงพื้นที่ที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจัดสรรให้กับเกษตรกร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (Recommendations for Further Study)

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในตำบลแม่หอพระ เท่านั้น ดังนั้นหากมีผู้สนใจหรือจะศึกษาในเรื่องนี้ต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรมีการศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในพื้นที่อื่น ๆ ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อจะได้ทำการเปรียบเทียบกับผลการวิจัยครั้งนี้ และสามารถนำมาพิจารณาปรับปรุงนโยบาย และวิธีการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรมากที่สุด

2. ควรมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในลักษณะการศึกษาเชิงลึก เพื่อให้ทำให้ทราบข้อมูลมากยิ่งขึ้น และสามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้มากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการศึกษาการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ที่ดิน สท.ก (สิทธิทำกิน) ซึ่งออกให้กรมป่าไม้ เป็นต้น เพื่อให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของเกษตรกรมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม
(BIBLIOGRAPHY)

- กรมพัฒนาที่ดิน. 2527. **แผนการใช้ที่ดินภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. 2531. **หลักการใช้ที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- _____. 2546. **ปัญหาทรัพยากรดินของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- โกวิท นวลวัฒน์ และพรพนีย์ วิชชาชู. 2537. **ไร่นาสวนผสม: ทางเลือกของเกษตรกรภาคใต้** **โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ. 2527. **เอกสารชุดวิชาภูมิศาสตร์ประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- คำพล พัวพาณิชย์. 2525. **เศรษฐศาสตร์ที่ดินเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุฑามาศ นิสารัตน์. 2544. “ความเข้าใจและความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร”. น. 54-55. ใน **รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เฉชา กุมสากร. 2540. **ข้อมูลพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่จากสถิติการเกษตร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ทองสุข วงศ์วรรณไพศาล. 2544. **การเปรียบเทียบการปฏิรูปที่ดินเอกชนจังหวัดลำพูนกับจังหวัดอุดรธานี**. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นฤมล เจริญรัตน์. 2526. **เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรการเกษตร**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- นภาพร วงศ์คณิต, เฉลียว แจ่มโพธิ์ และ นิยม สุ่มประดิษฐ์. 2542. “พัฒนาการของนโยบายที่ดินของธนาคารโลก หลักการ ประสิทธิภาพ และความท้าทายในอนาคต.” **วารสารธนาคารโลก** (สิงหาคม 2542): 18-19.
- นิพนธ์ ตั้งจรรยา. 2525. **ระบบวนเกษตรในประเทศไทย: ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- บรรเจิด พลาญกูร. 2523. **ทรัพยากรที่ดิน**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 บำเหน็จ วิริยะสุนทร. 2543. **ทัศนคติของประชาชนต่อการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์: กรณีศึกษาบ้าน
 โนนทรายทอง ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ: ภาคนิพนธ์ปริญญาโท,
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญสม วราเอกศิริ. 2529. **ส่งเสริมการเกษตร: หลักและวิธีการ**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ปรีชา อนุจันทร์. 2524. **การจำแนกความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เหมาะสมกับไม้ผลและยางพาราใน
 เขตจังหวัดระยองและจันทบุรี**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัย
 เกษตรศาสตร์.
- พนศักดิ์ สุตาเดช. 2540. **การศึกษาการใช้สภาพที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน อำเภอบ้าน
 ดุง จังหวัดอุดรธานี**. ขอนแก่น: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- พิชัย จินาพันธ์. 2544. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้:
 กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำแม่เตย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพศาล กุลวลัยลักษณ์. 2544. “การวิเคราะห์นโยบายการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมให้เกิด
 ประโยชน์สูงสุด”. น. 100-101. ใน **รายงานการวิจัยวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร**.
 กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- มูลนิธิสถาบันที่ดิน. 2544. “โครงการศึกษาการถือครองที่ดินและใช้ประโยชน์ที่ดินและมาตรการ
 ทางเศรษฐกิจและกฎหมาย เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด”. น. 35-38.
 ใน **รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
 สนับสนุนการวิจัย.
- วรเวทย์ ชำราชัญญาลักษณ์. 2527. **การปฏิรูปที่ดินญี่ปุ่นในทศวรรษนักปฏิรูปที่ดินไทย**. กรุงเทพฯ:
 สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม.
- วิจิตร อาวะกุล. 2527. **หลักการส่งเสริมการเกษตร**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วีระ นาควิบูลย์วงศ์ อธิพิณ ศรีเสาวลักษณ์ และสถิตย์พงศ์ สุขชูเกียรติ . 2533. **การเปลี่ยนสิทธิการ
 เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดิน
 เพื่อการเกษตรกรรม.
- วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์. 2533. **เปลี่ยนสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูป
 ที่ดิน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย. 2526. **ประมวลกฎหมายที่ดิน**. กรุงเทพฯ: สถาบัน.

- สถิต วัชรกิตติ. 2521. ระบบการแยกประเภทการใช้ที่ดิน. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.
- สนธิ บางยี่ขัน และจุฑารัตน์ บางยี่ขัน. 2530. การเมืองและการจัดการที่ดิน. กรุงเทพฯ: คณะ
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สากุล สถิตวิทยานันท์. 2524. ภูมิศาสตร์การเกษตร. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่. 2544. รายงานประจำปี ผลการดำเนินงานการปฏิรูป
ที่ดินประจำปี 2543. เชียงใหม่: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. 2530. คู่มือการติดตามการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน.
กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม.
- _____. 2541. สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรไม่ทำประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจาก
สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการ
เกษตรกรรม.
- _____. 2542. โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้ ASPL: การเพิ่ม
ประสิทธิภาพการมอบหนังสืออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน (ส.ป.ก. 4-01) และติดตาม
การทำประโยชน์ในที่ดินทำกินของเกษตรกร. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการ
เกษตรกรรม.
- _____. 2543. 25 ปี การปฏิรูปที่ดิน. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม.
- _____. 2544. เครื่องมือทางเศรษฐกิจและสังคมของการปฏิรูปที่ดินประเภทที่ดินของรัฐ ปี
2544. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม.
- _____. 2545. การปฏิรูปที่ดิน. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม.
- _____. 2546. การติดตามการทำประโยชน์ในที่ดินทำกินของเกษตรกร. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม.
- Hall. 2004. **The Capacity to Serve: A Qualitative Study of the Challenges Facing Canada's
Nonprofit and Voluntary Sector.** Toronto: small Business.
- Yamane, Taro. 1973. **Statistics: An Introductory Analysis.** Tokyo: Aoyama Gakuin
University.

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินของเกษตรกรที่ได้รับการ
จัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง
จังหวัดเชียงใหม่ โดยข้อมูลที่ได้อาจไปใช้ในการประกอบการทำปัญหาพิเศษของผู้วิจัย
เท่านั้น

แบบสัมภาษณ์เลขที่..... ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่...../...../..... ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม.....

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. สถานภาพในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถาม
 () หัวหน้าครัวเรือน () คู่สมรส
3. อายุปี
4. สถานภาพสมรส
 () 1. โสด () 2. สมรส
 () 3. หม้าย () 4. หย่าร้าง () 5. แยกกันอยู่
5. ระดับการศึกษา
 () 1. ไม่ได้รับจบการศึกษาขั้นบังคับ () 2. ประถมศึกษาขั้นบังคับ
 () 3. มัธยมศึกษาตอนต้น () 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
 () 5. อนุปริญญา (ปวส.) () 6. ปริญญาตรี
 () 7. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
6. จำนวนสมาชิกในครอบครัวของท่านมี.....คน (รวมทั้งตัวท่านเอง)
7. จำนวนแรงงานที่ทำงานในการเกษตรทั้งหมด
 () แรงงานในครัวเรือนคน
 () แรงงานจ้างคน
 รวมคน

8. รายได้จากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมของท่านในรอบปีที่ผ่านมา (2550)

- 8.1 รายได้จากการทำนา จำนวน.....ไร่.....งาน เป็นเงิน.....บาท
 8.2 รายได้จากพืชผัก จำนวน.....ไร่.....งาน เป็นเงิน.....บาท
 8.3 รายได้จากพืชไร่ จำนวน.....ไร่.....งาน เป็นเงิน.....บาท
 8.4 รายได้จากไม้ผล จำนวน.....ไร่.....งาน เป็นเงิน.....บาท
 8.5 รายได้จากการเลี้ยงปลา จำนวน.....บ่อ.....งาน เป็นเงิน.....บาท
 8.6 รายได้จากการเลี้ยงสัตว์ปีก จำนวน.....ตัว เป็นเงิน.....บาท
 8.7 รายได้จากการเลี้ยงหมู จำนวน.....ตัว เป็นเงิน.....บาท
 8.8 รายได้จากการเลี้ยงวัว-ควาย จำนวน.....ตัว เป็นเงิน.....บาท
 8.9 รายได้อื่น ๆ (ระบุ)..... เป็นเงิน.....บาท
 รวมรายได้จากภาคเกษตรกรรมบาท

9. รายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมของท่านในรอบปีที่ผ่านมา (2550)

- 9.1 รายได้จากการรับจ้าง จำนวน.....บาท
 9.2 รายได้จากการค้าขาย จำนวน.....บาท
 9.3 รายได้อื่น ๆ จำนวน.....บาท
 รวมรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรม จำนวน.....บาท

10. พื้นที่ถือครองทั้งหมดไร่

10.1 เป็น สปก.ไร่

10.2 ไม่ใช่ สปก.ไร่

ได้แก่ - โฉนดไร่

- นส3 ก.....ไร่

- ใบจอง.....ไร่

- อื่น ๆไร่

11. แหล่งเงินเชื่อที่นำมาใช้ในการทำการเกษตร

() ของตนเอง

() ญาติพี่น้อง

() เพื่อนบ้าน

() แหล่งอื่น ๆ (ระบุ).....

12. ประสบการณ์ในการทำการเกษตรปี

13. ประสบการณ์ในด้านการฝึกอบรมในรอบปีที่ผ่านมา.....ครั้ง

14. ท่านได้พบเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรเพื่อขอคำแนะนำในการทำการเกษตรในรอบปีที่ผ่านมาหรือไม่

() ไม่เคย

() เคย ครั้ง/ปี

15. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ทางทางการเกษตรใดบ้างในปัจจุบัน

15.1 () ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ เพราะ.....

15.2 () เป็น จำนวน.....กลุ่ม

ได้แก่ () สมาชิกสหกรณ์ () กลุ่มอาชีพ

() สมาชิกธนาคาร ธ.ก.ส. () กลุ่มฌาปนกิจ

() สมาชิกกลุ่มเกษตรกร () กลุ่มผู้ใช้น้ำ

() อื่น ๆ ระบุ 1).....

2).....

16. การเปิดรับแหล่งการเรียนรู้ข่าวสารทางการเกษตร

() วิทยุ จำนวน.....ครั้ง/เดือน

() โทรทัศน์ จำนวน.....ครั้ง/เดือน

() วารสาร/นิตยสารเกี่ยวกับการเกษตร จำนวน.....ครั้ง/เดือน

() เอกสารเผยแพร่ทางการเกษตร จำนวน.....ครั้ง/เดือน

() อื่น ๆ ระบุ..... จำนวน.....ครั้ง/เดือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของเกษตรกร

1. ประเภทของการใช้ประโยชน์ในที่ดินของ สปก. 4-01 ของท่าน

() 1. ให้เช่า

() 2. ให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์โดยไม่รับค่าเช่า

() 3. ปลดทิ้งว่าง

() 4. ขายสิทธิ

() 5. ทำกินเอง

2. จำนวนกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก สปก. จำนวนกิจกรรม

3. รูปแบบกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก สปก.

() ปลูกพืชอย่างเดียว ระบุชนิดของพืช 1).....

2).....

3).....

() เลี้ยงสัตว์อย่างเดี่ยว ระบุชนิดของสัตว์ 1)

2)

3)

() ปลุกพืชและเลี้ยงสัตว์ ระบุชนิดของพืช 1)

2)

3)

ระบุชนิดของสัตว์ 1)

2)

3)

4. ชนิดของกิจกรรมการเกษตรที่ดำเนินการในที่ดินที่ได้รับจาก สปก. (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() 1. การทำนา

1.1 ปัจจุบันท่านทำนาในพื้นที่ขนาด.....ไร่.....งาน

1.2 ประเภทนาที่ทำ

() นาปรัง ช่วงเวลาที่ปลูก.....

() นาปี ช่วงเวลาที่ปลูก.....

() 2. การปลูกพืชผัก

2.1 ปัจจุบันท่านปลูกพืชผักในพื้นที่ขนาด.....ไร่.....งาน

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

2.2 ชนิดของพืชผักที่ปลูก

() ถั่วฝักยาว จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

() บวบ จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

() มะระจีน จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

() มะเขือ จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

() มะระไทย จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

() แตงกวา จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

() ผักบุ้ง จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

() ผักคะน้า จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

() อื่นๆ ระบุ.....จำนวน.....แปลง จำนวน.....ไร่

2.3 ช่วงเวลาที่ปลูกผักสวนครัว.....

() 3. การปลูกพืชไร่

3.1 ปัจจุบันท่านปลูกพืชไร่ในพื้นที่ขนาด.....ไร่.....งาน

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

3.2 ชนิดของพืชไร่ที่ปลูก

() ข้าวโพด จำนวน.....ไร่

() ถั่วลิสง จำนวน.....ไร่

() อื่น ๆ ระบุ.....จำนวน.....ไร่

3.3 ช่วงเวลาที่ปลูกพืชไร่.....

() 4. การปลูกไม้ผล

4.1 ปัจจุบันท่านปลูกไม้ผลในพื้นที่ขนาด.....ไร่.....งาน

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

4.2 ชนิดของไม้ผลที่ปลูก

() มะม่วง จำนวน.....ต้น จำนวน.....ไร่

() ลำไย จำนวน.....ต้น จำนวน.....ไร่

() ลิ้นจี่ จำนวน.....ต้น จำนวน.....ไร่

() ส้มโอ จำนวน.....ต้น จำนวน.....ไร่

() กล้าย จำนวน.....ต้น จำนวน.....ไร่

() อื่น ๆ ระบุ.....จำนวน.....ต้น จำนวน.....ไร่

4.3 ลักษณะการปลูก.....

() 5. การเลี้ยงปลา

5.1 ปัจจุบันท่านเลี้ยงปลาในพื้นที่ขนาด.....บ่อ

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

5.2 ชนิดของปลาที่เลี้ยง

() ปลานิล จำนวน.....บ่อ

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

() ปลาดุก จำนวน.....บ่อ, ไร่

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

() ปลาดะเพียน จำนวน.....บ่อ, ไร่

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

- () เลี้ยงปลาหลายชนิดรวมกันในบ่อเดียว จำนวน.....บ่อ, ไร่
คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่
- () อื่น ๆ ระบุ.....จำนวน.....บ่อ, ไร่
คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

5.3 ลักษณะการเลี้ยงปลา

- () เลี้ยงในบ่อ
() เลี้ยงในนาข้าว
() เลี้ยงในกระชัง
() อื่น ๆ ระบุ.....

() 6. การเลี้ยงสัตว์ปีก

6.1 ปัจจุบันท่านเลี้ยงสัตว์ปีกในพื้นที่ขนาด.....ตารางเมตร

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

6.2 ชนิดของสัตว์ปีกที่เลี้ยง

- () ไก่ไข่ จำนวน.....ตัว
() ไก่เนื้อ จำนวน.....ตัว
() เป็ด จำนวน.....ตัว
() อื่น ๆ ระบุ..... จำนวน.....ตัว

6.3 ลักษณะการเลี้ยง

- () เลี้ยงในโรงเรือน/คอก
() เลี้ยงในโรงเรือนบนบ่อเลี้ยงปลา
() ปลอ่ยให้หากินเอง
() อื่น ๆ ระบุ.....

6.4 มูลสัตว์ที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์ปีกนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบใด

- () นำไปขาย
() นำไปใช้เป็นปุ๋ยในฟาร์ม
() อื่น ๆ ระบุ.....

() 7. การเลี้ยงหมู

7.1 ปัจจุบันท่านเลี้ยงหมูในพื้นที่ขนาด.....ตารางเมตร

คิดเป็นร้อยละ.....ของพื้นที่

7.2 จำนวนหมูที่เลี้ยง จำนวน.....ตัว

7.3 ลักษณะการเลี้ยง

- () เลี้ยงในโรงเรือน/คอก
- () เลี้ยงในโรงเรือนบนบ่อเลี้ยงปลา
- () อื่น ๆ ระบุ.....

7.4 มูลสัตว์ที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์นำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบใด

- () นำไปขาย
- () นำไปใช้เป็นปุ๋ยในฟาร์ม
- () อื่น ๆ ระบุ.....

() 8. การเลี้ยงวัว - ควาย

8.1 ปัจจุบันท่านเลี้ยงวัว - ควาย ในพื้นที่คอกขนาด.....ตารางเมตร

8.2 ชนิดของวัว - ควายที่เลี้ยง

- () วัวเนื้อ จำนวน.....ตัว
- () วัวนม จำนวน.....ตัว
- () ควาย จำนวน.....ตัว
- () อื่น ๆ ระบุ..... จำนวน.....ตัว

8.3 ลักษณะการเลี้ยง

- () เลี้ยงในโรงเรือน/คอก
- () ปลปล่อยให้หากินเอง
- () อื่น ๆ ระบุ.....

8.4 มูลสัตว์ที่ได้จากการเลี้ยงวัว - ควายนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบใด

- () นำไปขาย
- () นำไปใช้เป็นปุ๋ยในฟาร์ม
- () อื่น ๆ ระบุ.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรร
จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

1. ด้านสภาพพื้นที่

.....

.....

.....

.....

.....

2. แหล่งน้ำ

.....

.....

.....

3. ความอุดมสมบูรณ์ของดินและความสมดุลทางธรรมชาติ

.....

.....

.....

.....

4. การใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี

.....

.....

.....

.....

5. แหล่งเงินทุน

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางจงจิตร ปิ่นแก้ว
เกิดเมื่อ	29 ตุลาคม 2505
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2516 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนางเหลียว พ.ศ. 2519 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนบ้านหนองไคร้ พ.ศ. 2522 ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสันทรายวิทยาคม พ.ศ. 2524 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสิริวิทย์วิทยา พ.ศ. 2526 ระดับ ป.กศ.ชั้นสูง วิทยาลัยครูเชียงใหม่ พ.ศ. 2536 ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2529 ตำแหน่ง ครู 2 ระดับ 2 โรงเรียนห้วยน้ำดัง สปอ.แม่แตง สปจ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2531 ตำแหน่ง ครู 2 ระดับ 2 โรงเรียนบ้านแม่ไคร้ สปอ.แม่แตง สปจ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2536 ตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียนภูคินวิทยา สปอ.แม่แตง สปจ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2549 – ปัจจุบัน ตำแหน่ง ครูชำนาญการ โรงเรียนภูคินวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต 2